

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

**AFRİKA’DA SİYASAL İKTİDAR MÜCADELESİ VE
DEVLET İNŞASI SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
SOMALİ ÖRNEĞİ (1960-2023)**

Melike ÜNAL

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

AFRİKA'DA SİYASAL İKTİDAR MÜCADELESİ VE DEVLET İNŞASI
SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ (1960-2023)

Melike ÜNAL

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

KABUL VE ONAY

Melike Ünal tarafından hazırlanan “Afrika’da Siyasal İktidar Mücadelesi ve Devlet İnşası Sürecinin Değerlendirilmesi: Somali Örneği (1960-2023)” başlıklı bu çalışma, 13.09.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Oğun (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Halim Gencoğlu (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Sinan Akıllı

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Kapadokya Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Kapadokya Üniversitesi tarafından açık erişime açılır.

- ☐ Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.
- ☐ Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir.
- ☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.

...../...../.....

Melike ÜNAL

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin/dönem projemin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Tez Danışmanının Dr. Öğretim yesi Tuğrul ONGUN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, đretim ve Araştırma Enstitüsü Tez ve Dönem Projesi Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

...../...../.....

Melike ÜNAL

TEŞEKKÜR

Uluslararası gündemin önemli konularından biri olan Afrika boynuzunda yer alan kilit ülke Somali'nin devlet inşa sürecinin ve bu sürecin alt yapısını oluşturan tarihsel detayların incelendiği bu tezin, akademi çevrelerine ve ilgili okurlara faydalı olması umulmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak kıymetli hocalarımızın ele aldığı onlarca kaynak okunup, incelenmiş ve bu tezin hazırlanmasında rehberlik etmiştir.

Tezin fikri aşamasından yazıya dökülmesine kadar gelen süreçte pek çok değerli hocamız ile çalışma fırsatı bulundu, yaşanan aksaklıklara rağmen olumlu bakış açısı ile motivasyon ve rehberlik sağlayan, yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul ONGUN'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Yine bu çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen aileme de sonsuz teşekkürler.

Melike Ünal

Nevşehir, 2024

ÖZET

ÜNAL, Melike. *Afrika’da Siyasal İktidar Mücadelesi ve Devlet İnşası Sürecinin Değerlendirilmesi: Somali Örneği (1960-2023)*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir, 2024.

Uluslararası ilişkiler disiplininde Somali üzerine yapılan araştırmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Stratejik konumu itibariyle Hint Okyanusu’na açılan kapı olarak görülen ve ticaret yollarının üzerinde yer alan Somali hakkında yapılan çalışmalar önemlidir. Literatürümüzde yer alan çalışmalar genellikle sömürgecilik ve devletleşme sürecine odaklanmaktadır.

Bu çalışmanın da ana konusu devletleşme olmakla birlikte bu süreci dolaylı olarak etkileyen unsurlar ele alınmıştır. Sömürgeciliğin bir mirası olarak ortaya çıkan siyasal elitler, devletleşmenin önünde engel olarak gösterilen silahlı grupların beslenme olanakları, dış yardımlar bağlamında ülkeye yapılan müdahaleler ve devlet inşa sürecinde göz ardı edilen geleneksel yöntemlerle oluşturulan kendi kendini yönetim (öz yönetim) modeli post-kolonyal teori ışığında incelenmiştir. Ele aldığımız bu unsurlar ülkedeki siyasal ortamın ve devlet inşa sürecinin açıklanmasında da yardımcı olmaktadır.

Araştırmamız Somali’nin tarihini, sosyolojik yapısını, günümüz devlet yapılanmasını anlamayı ve bunlardan hareketle elde edilen veriler doğrultusunda Somali’deki devletleşme sürecinin önündeki problemleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yerinde gözlem yaparak veri elde etmenin zor olduğu bir ülke olması nedeniyle Somali hakkındaki verilerimiz literatür taraması yolu ile elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Klan, Özyönetim, Siyasal Elit, Somali, Post-Kolonyal.

ABSTRACT

ÜNAL, Melike. The Struggle for Political Power in Africa and the Evaluation of the State-Building Process: The Case of Somalia (1960-2023). Master's Thesis. Nevşehir, 2024.

The number of studies on Somalia in international relations is increasing daily. Studies on Somalia, which is seen as the gateway to the Indian Ocean due to its strategic location and location on trade routes, are important. The studies in our literature generally focus on the process of colonialism and nationalization.

Although the main subject of the study is nationalization, the factors that indirectly affect this process are discussed. The political elites that emerged as a legacy of colonialism, the feeding opportunities of armed groups, which are shown as obstacles to nationalization, the interventions made in the country in the context of foreign aid, and the self-governance model created by traditional methods that were ignored in the state-building process are examined. These elements help explain the country's political environment and state-building process.

Our research aims to understand Somalia's history, sociological structure, and current state structuring and to reveal the problems facing the nationalization process in Somalia in line with the data obtained from these. Since Somalia is a country where it is difficult to get data through on-site observation, our data on Somalia were obtained through a literature review.

Keywords: Security, Clan, Self-Governance, Political Elite, Somalia, Post-Colonial.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: SOMALİ DEVLET İNŞASINDA SÖMÜRGE ARKA PLANI	5
1.1. SÖMÜRGEÇİLİK VE POST-KOLONYAL TEORİ.....	5
1.2. DEVLETLEŞME PRATİĞİNDE SÖMÜRGE ETKİSİ	9
1.3. SOMALİ'DE SÖMÜRGEÇİLİK	12
1.3.1. Somali'nin Sömürge Güçlerine Tepkisi: Direnişler.....	14
1.4. BÖLÜNMÜŞ SOMALİ	17
1.4.1. İngiliz İşgali	19
1.4.2. İtalya İşgali.....	22
1.4.3. Fransa İşgali	26
1.4.4. Etiyopya'nın Sürece Katkısı	28
1.5. BAĞIMSIZLIK HAZIRLIKLARI: BİRLEŞİK SOMALİ.....	31
1.6. BİRİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ.....	32
2. BÖLÜM: SOMALİ'NİN JEOPOLİTİK YAPISI VE SİYASİ DÜZEN..	35
2.1. JEOPOLİTİK ALANDA SOMALİ	35
2.2. SOMALİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE STRATEJİK ÖNEMİ	36
2.3. BAĞIMSIZLIK SAVAŞI SONRASI SOMALİ TARİHİNİN KISA	

BİR İNCELEMESİ.....	38
2.4. SİYASİ YAPI.....	40
2.4.1. Kabile Sistemi	41
2.4.2. Xeer Sistemi	47
2.5. SOMALİ'DE İÇ SAVAŞ	48
2.5.1. Ogaden Savaşı.....	52
2.5.2. Kabileler Arası Çatışma	53
2.5.3. İç Savaşın Kurumsal Devlet Yapısına Yansıması.....	55
2.6. BM MÜDAHALESİ.....	57
2.7. KABİLE SİSTEMİNDEN FEDERALİZME GEÇİŞ DENEYİMİ:	
DEVLET SİSTEMİ.....	60
2.8. İKİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	63
3. BÖLÜM: DEVLETLEŞME PRATİĞİNDE TERÖR ETKİSİ VE	
GÜNCEL ANALİZ	66
3.1. TERÖRİZM	66
3.2. DEVLETLEŞME PRATİĞİNDE TERÖR ETKİSİ.....	67
3.3. SOMALİ'DE TERÖR GRUPLARI	70
3.4. EŞ-ŞEBAB	72
3.4.1. Eş-Şebab'ın İdeolojik Özellikleri.....	76
3.4.2. Eş-Şebab'ın Bölgesel Faaliyetleri	77
3.5. KORSANLIK	79
3.6. DEVLET İNŞA SÜRECİNİN İNCELENMESİ.....	84
3.6.1. Dış Yardım Bağlamında Devlet İnşası.....	86
3.6.2. Devlet İnşasında Seçkinlerin Rolü	88
3.7. 1990'DAN GÜNÜMÜZE DEVLET YAPILANMASI.....	89
3.8. DEVLETLEŞME SÜRECİNDEKİ SOMALİ İLE TÜRKİYE	
İLİŞKİLERİ	96
3.9. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	97
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	105

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Asıl ve Kalkışma Bölgeleri

Tablo 2. Kaydedilen Saldırılar

Tablo 3. Seçimler

Tablo 4. Hükümetin Bileşenleri

Tablo 5. İnsani Gelişim Endeksi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bölünmüş Somali

Şekil 2. Kaşifler

Şekil 3. Somali Siyasi Coğrafyası

Şekil 4. Bölge Haritası

Şekil 5. Kabile Sistemi

Şekil 6. Somali'deki Nüfusun Yüzdelere Göre Dağılımı

Şekil 7. Nüfusun Dağılımı

Şekil 8. Somali İç Savaşı

Şekil 9 Somali'de Son Durum

Şekil 10. Eş-Şebab

Şekil 11. Avlanma Bölgeleri

Şekil 12. Somali Takribi Bölgesel Kontrol Haritası

Şekil 13. Somali'ye yapılan Dış Yardımlar

Şekil 14. 1981 Hükümeti

KISALTMALAR DİZİNİ

- AB: Avrupa Birliği / European Union
- AIAI: Al İttihad Al Islamiya
- AJAI: Al Jama's Al Islamiya
- AMISOM: African Union Mission to Somalia / Afrika birliği Barış ve Güvenlik Konseyi
- ARPCT: Alliance for the Restoration of Peace and Counter- Terrorism / Barışın Yeniden
Tesis ve Terörizmle Mücadele İttifakı
- BM: Birleşmiş Milletler / United Nations
- SSDF: Demokratik Kurtuluş Cephesi / Somali Salvation Democratic Front
- ICU: Islamic Courts Union / İslam Birliği Mahkemeleri
- IMF: International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
- NATO: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- OSPAAAL: Organization of Solidarity with the People of Asia, Africa and Latin America
- RRA: Rahaweyn Resistance Army / Rahanweyn Direniş Ordusu
- SNL: Somali National League / Somali Ulusal Ligi
- SNM: Somali National Movement / Somali Ulusal Hareketi
- SPM: Somali Patriotic Movement / Somali Yurtsever Hareketi
- SRC: Supreme Revolutionary Council / Yüksek Devrim Konseyi
- SRSP: Somali Revolutionary Socialist Party / Somali Devrimci Sosyalist Parti
- SYC: Somali Youth Club
- SYL: Somali Youth League
- STK: Sivil Toplum Kuruluşu
- TDK: Türk Dil Kurumu
- TFP: Transitional Federal Parliament of Somalia
- TNG: Transitional National Government of Somalia

UNOSOM: United Nations Operation in Somalia / BM Somali Operasyonu

UNITAF: Uluslararası Görev Gücü / Unified Task Force

USC: United Somali Congress

USP: United Somali Party / Birleşik Somali Partisi

WASAI: Wahdat Al Shabaab Al Islam / Somali Gençlik Birliği

GİRİŞ

Somali Kızıldeniz'in ve Babü'l Mendeb'in en önemli noktalarından birinde yer almaktadır. M.S. 1000'lerde bugünkü Somali'nin başkenti olan Mogadişu, ticari faaliyetler için sık sık uğranılan bir tüccar bölgesiydi. Altın ticareti de bölgenin en önemli ticari işlevlerinden biriydi. Somali'de göçebe yaşam yaygındır. Dağ bölgelerinde hayvancılık, nehirler boyunca tarım ve kıyı kesimlerde balıkçılık yapılmaktadır. Homojen bir yapıya sahip olan ülkenin %85'i etnik kökenlidir. Halkın göçebe yaşama ve kabile kültürüne sahip olması günümüzdeki ülke dinamiklerini etkilemektedir. Halk sömürge dönemine kadar belli bir düzen içerisinde ve geleneksel kanunlarla kendi kendini idare etmiştir. Belirtilen düzen içerisinde suya, otlaklara erişim gibi çatışma unsurları bulunmakla birlikte bu duruma yönelik Xeer sisteminde yerel çözümler üretilmiştir. Tarih boyunca Somali, efsanevi Punt Krallığı, Adal Sultanlığı ve Osmanlı İmparatorluğu gibi ticaret yollarına hâkim olan çeşitli imparatorlukların himayesinde yer almıştır. Ticari faaliyetlerin büyük bir kısmının bu deniz yolu üzerinde gerçekleştiği göz önünde alındığında Hint Okyanusu'nu kontrol etmek isteyen ülkelerin, Afrika boynuzunda özellikle Somali'de bulunma nedeni anlaşılmaktadır. Çin, Hindistan, Endonezya gibi ülkelerin gelişimini takip etmek açısından da Somali kritik bir öneme sahiptir. Bulunduğu jeopolitik konum ve istikrarsız yönetimi sebebiyle uluslararası müdahaleye de açık bir ülke durumundadır.

15. yy.'da ekonomik bunalım ve artan nüfus nedeniyle Avrupa'nın zor günler yaşadığı dönemde Afrika ve yeni ticaret yollarının keşfi, bir kurtarıcı görevi görmüştür. Öncelikle kıyı şehirlerinde limanlar kurulmaya başlanmış daha sonrasında değişen dünya düzeni ile Avrupalı devletler yeni stratejiler geliştirmişlerdir. Bu düzenle sömürgecilik kıtaya tamamen hâkim olmuştur. Somali, sömürge düzeni ile en geç karşı karşıya gelen bölgedir. 1840 yılında İngilizler Aden'i işgal etmiştir. 1883 yılına kadar Somali'nin bir parçası olan Cibuti ise Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. 1889'da Somali'nin güneyi İtalyanların hâkimiyetine girmeye başlamıştır. 1896'da Etiyopya Ogaden'i ele geçirmenin ilk adımı olarak Adova bölgesini işgal etmiştir. Bugünkü Somali'nin bir kısmı Etiyopya bir kısmı da Kenya sınırları içinde kalmıştır. Sömürgecilik döneminde İtalya'nın yönetiminde olan güney kesimler ve İngiliz yönetimindeki kuzey kesimler ise 1960'taki bağımsızlıkla birlikte birleştirilmiştir. Sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden sömürgeci ülkeler, Somali'nin düzenini bozmuş kabileler arası çatışmayı

artırmış ve kendi siyasi örgütlenme modellerini hâkimiyetleri altındaki bölgelerde uygulamaya koymuştur. Ticaret, tarım, madencilik, misyonerlik gibi pek çok faaliyetin yanı sıra eğitim alanında da reformlar yaparak okullar açmışlardır. Avrupalı devletler, Somalili öğrencilere yurtdışında eğitim görmelerini teşvik edecek burslar sağlamışlardır. Yurt dışında eğitim alan pek çok kişi bugün Somali devlet teşkilatı içinde görev yapmaktadır.

Bağımsızlık sonrası batılı düşünce tarzının ürettiği merkezi yönetim modeli altında birleştirilen ülkede modern devlete geçiş gerçekleştirilmiş ve Somali bir süre yalnız bırakılmıştır. Sömürge döneminin oluşturduğu elit yapısı, yabancı devletlerin modernite kriterlerine uyum sağlamaya çalışmıştır ancak geleneksel yönetim modeli, sömürge siyasi örgütlenme modeli ve ulus devletin merkezi ve kapitalist yönetim modeli arasında kalmış bu elitler, devleti güçlendirecek politikalar üretememişlerdir. Bunun yanı sıra devlet teşkilatı içerisinde görev alan kişilerin kabile yanlısı hareketleri de devlet yapılanmasında merkezileşmenin önünü kesmiştir.

1969'da darbe ile yönetimi ele geçiren Barre'nin Pan- Somali söylemleri ve bu doğrultuda bir eylem planı olması halk tarafından destek görmesine rağmen başarılı olamayınca, bu durum halk içinde yeni bir ayrılıkçı oluşuma yol açmıştır. Devlet hem maddi hem manevi olarak zarar görmüştür. Modern devlet unsurları bakımından zayıf bir durumda olan Somali devleti, Siad Barre'nin askeri darbe gerçekleştirmesi ile bu zayıf unsurları da tamamen kaybetmiştir. Pan-Somali fikri için oluşturulan örgütler başarısızlık sonrası silahlı çatışmalara girerek ülkede bir iç savaşa neden olmuştur. Sömürge döneminde sömürgeci güçlere karşı kurulan örgütler de buna eklenince çatışma ortamı büyüyerek ülkeyi toptan bir kaosa sürüklemiştir. Bu olaylar daha sonrasında günümüzde Eş-Şebab olarak bildiğimiz terör örgütü faaliyetlerinin de temelini oluşturmuştur.

Günümüzde Somali'ye ABD başta olmak üzere destek veren pek çok ülke bulunmaktadır. Türkiye de son 15 yıldır ülkenin destekçileri arasındadır. Bu ülkelerin Somali'ye siyasi, askeri, sosyal ve finansal olarak yardımları mevcuttur. Buna karşın ülkede siyasi durum hala karışıktır. Uluslararası sisteme göre tüm ülke federal yönetim çatısı altında birleşmektedir. Ancak ülkenin kuzeybatısı özerklik ilanı ile Somaliland ismini almış ve ülkenin kalanından ayrıldığını iddia etmiştir. Diğer bölgelere göre nispeten daha iyi bir yönetime sahiptir ancak uluslararası toplum tarafından kabul

görmemiştir. Güney ve orta Somali'nin birçok bölgesi de Eş-Şebab hareketi tarafından kontrol edilmektedir. Beş üye devletten oluşan federal hükümet Puntland, Jubaland, South-West State, Galmudug ve Hirshabelle adını alan bölgelerden oluşmaktadır.

Afrika kıtasında yer alan devletlerin, teşkilatlanmaları ve yönetim biçimleri sömürgecilik gölgesinde inşa edilmiştir. Kıtadaki bu durum, Somali özelinde ele alındığında devlet inşasının ve demokratikleşme çabalarının hâlâ devam ettiği görülmektedir. Ülkedeki devlet inşa sürecinin kaygan bir zeminde ve oldukça yavaş ilerliyor olması ise uluslararası kamuoyunda kaos, terör, gelişmemişlik, salgın hastalık, zayıf ekonomi, düşük sosyal parametreler ve istikrarsızlık gibi kavramlarla özdeşleştirilmektedir. Bu durum uluslararası düzenin devlet olgusuna dair yarattığı algı nedeniyle var olmaktadır. Liberal demokratik devlet yapısının kabul edilebilirliği diğer alternatiflere göre daha fazladır. Özellikle Somali gibi dış müdahaleye açık ülkelerde siyasi düzen bu model aracılığı ile oluşturulmaya çalışılmaktadır. Devlet merkezci teorilerin bakış açısıyla devletin koşulsuz meşruluğu onu toplumun üstünde bir konuma yerleştirirken; kural koyucu, yapıcı, uygulayıcı rolünün kurumsal alanda genişlemesini öngörmekte ve modern devlet örgütlenmesinin bu şekilde olması gerektiği vurgulamaktadır. Devletin örgütsel yapısı, kamusal alanların varlığı, kontrolü, yönetim biçimi ve kurumsallaşmasının “iyi yönetim” anlayışının gereği olduğu ifade edilmektedir. Ancak Somali gibi kabile sistemini ve kendi kendini yönetim modelini benimsemiş ve tarih boyunca toplumun çoğunluğunun göçebe yaşam biçimini sürdürmüş olduğu ülkelerde, modernitenin klasik ve çağdaş yaklaşımlarının çoğunun devlet tanımlamaları yetersiz kalmaktadır. Modern devlet olgusu merkezi yönetimi içermesi sebebiyle bu toplumlar için sıra dışı bir düzendir.

Devlete ilişkin son etnografik araştırmalar devletleşme pratiklerinin, devlet kurumlarının, uygulamalarının ve söylemlerinin, kültürel öğeler ve toplumsal davranış biçimleri ile daha fazla etkileşime girdiğini göstermektedir. Bu nedenle; devleti ele alan araştırmaların insanların devlet deneyimini nasıl şekillendirdiğini daha fazla göz önünde bulundurmaları gerektiğine inanmaktayım. Böylece tarihsel süreçte devletleşme pratiklerinin siyasi ve sosyolojik yapısı ortaya çıkarken, toplumun beklentilerini karşılayan daha güçlü bir devlet-toplum bağına sahip devlet yapısı oluşacak ve devletin devamlılığı açısından geçerliliği daha fazla olacak politikalar üretilebilecektir.

Bu çalışmada Somali'nin bağımsızlık döneminden günümüze kadar devlet inşa süreci incelenmiştir. Devlet inşa süreci tek boyutlu bir olay değildir. Bu nedenle bu süreçte yer alan kurumlar, bu kurumlarda görev yapan kişiler ve toplum etkisi bu tez çalışmasında bir bütünün parçaları olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamında devletleşme pratiğine sömürgeciliğin yansımaları, kabile düzeninin etkileri, siyasal iktidar mücadeleleri, Eş-Şebab örneğinde incelenen terör etkisi, terörü oluşturan etmenler ve devamlılığını sağlayan araçlar araştırılmaktadır. Bu bağlamda uluslararası aktörler, terör grupları, ülke elit yapısı, sömürge döneminin etkileri ve modern beklentiler incelenmektedir. Araştırmamıza Somali'de devletleşmenin önündeki engeller nelerdir sorusundan yola çıkılarak başlanmıştır. Ülkenin devlet inşa süreci günümüzde hâlâ devam etmektedir. Bu inceleme Somali'deki devlet inşasının önündeki problemleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Somali, yerinde araştırmanın ve gözlemin zor olduğu bir ülkedir; bu nedenle ülke hakkında kaynak erişimi kısıtlı imkanlarla yürütülmüştür.

Verilerin literatür taraması yoluyla elde edildiği bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde devletleşme pratiğinde sömürgecilik etkisi, ikinci bölümde Somali'nin jeopolitik önemi ve siyasi yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise devletleşme pratiğinde terör etkisi, iç savaştan günümüze devlet yapılanması, bu yapılanma sürecine dış yardımların desteğini ve Somali seçkinlerinin etkisini elen alan güncel analizler yer almaktadır.

1. BÖLÜM: SOMALİ DEVLET İNŞASINDA SÖMÜRGE ARKA PLANI

Devlet inşa sürecinde yaşanan krizler nedeniyle uluslararası toplum tarafından çatışma, yolsuzluk, zayıf yönetim gibi belirli kriterler dikkate alınarak kendisine başarısız devletler listesinde yer verilen Somali’de, devletin inşası ve devamlılığının sağlanmasındaki dönem etkileri bu bölümde incelenmektedir.

Mevcut modern devlet yönetim şeklinin ve teorilerinin yetersiz kaldığı Somali yönetim modelinde, devletin temel yapısı olan devlet-toplum ilişkilerindeki zayıflığın kaynağını bulmak önemlidir çünkü devlet ve toplum bir bütünün parçasıdır ve ancak birbirlerini tamamladıklarında anlamlı bir bütün oluştururlar. Bu ikisi arasındaki bağ ne kadar güçlü olursa iki ayrı öge olarak da o denli güçlü olurlar. Ancak Somali gibi koloni ülkelerinde sömürgeci güçler böl-yönet prensibi ile hareket ettiğinden toplum kendi içinde bir bütünü oluşturamamaktadır. Bu nedenle bu bölümde Somali siyasi düzeninin sömürgeci düzen içindeki yeri, sömürge güçlerine karşı halkın tepkisi ve sömürgeciliğe post-kolonyal bakış açısının değerlendirilmesi yapılmaktadır. Ayrıca yine sömürge düzeninin müdahale ettiği eğitim yapısının ve sömürgecilerin ülkelerinde eğitim alan kişilerin de içinde yer aldığı Somali elitlerinin, devletin inşa sürecine ve devletin devamlılığına etkisinin olup olmadığı da post-kolonyal çalışmalar ışığında bu bölümdeki incelememize dâhil edilmiştir.

1.1. SÖMÜRGEÇİLİK VE POST-KOLONYAL TEORİ

Sömürgeciliğin başka bir ifade şekli olarak kullanılan kolonizasyon; ekici ya da toprağı işleyen kimse anlamına gelen “colon” kelimesinden türemiştir. Anavatan ile olan bağı ifade etmektedir. Ardından “colonus” ve daha sonrasında ise “colonia” halini alan bu kelimeler “colere” yani yetiştirmek fiilinden türetilmiştir. Kelime kolonizasyon şeklini almadan önce kolonyal (colonial) haline gelmiştir. Bu, 1776’da Fransızcanın koloni kelimesini zenginleştirmesi ile ortaya çıkmış ve 1790’dan itibaren de “coloniser” fiili olarak yer bulmuştur. Kolonize bundan böyle bir koloni kurma eylemini değil, zenginleşen anlamı ile genişleme ve örgütlenmeyi de içine alan sömürgeleştirmeyi ifade eder hale gelmiştir (Bosschere, 1967). Kolonilerin metropollerin yararına kurulmuş olması, doğrudan merkezin koruması ve kontrolü altında olması ve bölge ticaretinin kuruculara özel olması gerekmektedir. Bu iki koşul sömürge projesinin koşullarıdır

(Bosschere, 1967).

Türk Dil Kurumu (TDK) anlamı ise; “bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği, ekonomik ve siyasal çıkarlar sağladığı ülke” olarak ifade edilen sömürge eylemi için ekonomik nedenler belirleyici faktör olmakta ve bu eylem belirli bir sosyal örgütlenme derecesine ulaşmış bir insan topluluğunun eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sömürgeleştirme eylemi içerisinde sömürgecinin bunu saklama gayreti bulunmaz; dolayısıyla sömürgeleştirme açık ve görünür bir şekilde gerçekleşir.

Koloni denildiğinde akla ilk gelen Afrika kıtasının yalnız olmadığını burada vurgulamak gerekmektedir.¹ Eski dönemlerden de Fenikeliler, Sidon gibi koloni örnekleri mevcuttur ancak bunların tamamında Afrika’daki gibi bir kolonileşmeye ya da genel olarak kolonizasyona yol açılmamıştır. Buharlı gemilerin kolonizasyon kavramının gelişiminde büyük etkileri mevcuttur. Denizaşırı hâkimiyet kuran ülkeler buharlı gemiler sayesinde ulaşımı zor ve uzun olan yerleri ziyaret edebilmişlerdir. Keşif adı ile başlatılan gezilerin, denizaşırı gidebilen imparatorlukların etkisi altında kalmasının nedeni de budur.

Keşif ve neticesinde genişleyen ticaret ağı hedefleri Avrupalı devletlerin sömürge eylemlerine her daim açıklama olmuştur. Ekonomik güdü açıkça belirleyici unsurlardan biridir ama kolonizasyon bilinçli bir genişleme arzusunu da barındırmaktadır (Bosschere, 1967). Bu ülkeler iktisadi kaygıların yanı sıra sömürge kurdukları yerlerde medenileştirme ve misyonerlik faaliyetleri de gerçekleştirmişlerdir. Avrupa’da artan nüfus ölçeği -özellikle Britanya- iktisadi sürdürülebilirliğin ötesinde olduğu için sömürgelerin fazlalıklardan kurtulma imkânı sağladığına da inanılmıştır. Bu nedenle koloniler yerli halklardan oluşturulabildiği gibi kolonileşen yerlere -kimi zaman zorla olsa dahi- anavatanın yerel nüfusunun taşınması ile de oluşturulmuştur. Üretilen mallar için yeni pazarlar, iskân yolu ile nüfus kontrolü, sömürgelerdeki zenginliklerin ele geçirilmesi ve plantasyon ekonomisi sömürgeciliğin temellerini oluşturmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki plantasyon ekonomisi beraberinde köleliği de getirmiştir.

Sömürgeciler sınıfsal farklılık gördüklerinden ya da ırkçı görüşlerinden dolayı koloniler üzerinde kültürel bir değer aktarımı yapmayı öncelikli olarak

---

¹ Ayrıca bkz: Kumar, 2005; Overbey, 2012; Fanon, 2018; Fanon, 2022; Cesaire, 2005.

hedeflememişlerdir. Bu durum iktisadi kaygılar ile başlayan sürecin yan ürünü olmuştur. Sömürgecilik kendi ivmesini yakaladıktan sonra emperyalizm için de haklı bir temel olarak görülmeye başlanmış; toplumsal çatışmayı dışsallaştırmanın ve böylelikle iktisadi olanla siyasi olanı bir araya getirmenin bir aracı şeklinde görülmüştür (Young, 2016). Lenin tarafından “toplumsal bir sorunu çözmek” olarak görülen emperyalizm böylece sömürgecilik ile sık sık bir araya getirilerek kullanılmıştır. Sömürgecilik ve emperyalizm kavramları aynı anlamı ifade etmese de birbirleri ile olan bağlantıları yadsınmamaktadır. Sömürgecilik üzerine yazan Bosschere (1967), sömürgecilik ve emperyalizmi bağdaştıranlar için şöyle der:

Sömürgecilik ve emperyalizm özdeşleştirilemez. Sömürgecilik emperyalizmin ifadelerinden biri olabilir ve bu genellikle kıtasal bir fenomendir. Kolonizasyon ise ultra deniz projesi fikrini ima eder. Sömürge işletmelerinin çoğu denizcilik geçmişi olan şehirler veya ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarihin büyük imparatorlukları aksine Sümer, Mısır, Çin, Mali, İnka gibi düşünürler kıtasal bir mesleği olan halkların eseridir. Dahası emperyalist genellikle boyun eğdirilen veya yenilen halkların birleşmesi ... galiplerin yenilenler tarafından özümsemesi ... ile sonra erer. Kolonizasyon yok olma pahasına bu iki yoldan birini seçemez. Tek hayatta kalma şansı, baskının kalıcı olarak sürdürülmesinde yatmaktadır.

Bunun dışında sömürgeciliğe kıyasla sınırları daha geniş olan emperyalizm üretim süreçlerine müdahale etmektedir ve devamlı bir baskıya ihtiyacı kalmamıştır. Henüz emperyalizm kavramı oluşmamışken Avrupalı devletler, kolonizasyonu iktisadi gelişimin, sürdürülebilirliğin, zenginliğin anahtarı olarak görmüşler ve bunu yerleşimci ve sömürgeci olarak iki koldan gerçekleştirmişlerdir.

Kolonizasyonun günümüzde varlığını sürdürüp sürdürmediği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Soğuk Savaş'ın ardından baskın teorilerin tanımlamalarının yetersiz hale gelmesi, sömürge sonrası uluslararası ilişkiler teorilerine popülerlik kazandırmıştır. Özellikle sömürge halklarının bağımsızlık hareketlerini takiben bu süreç ile özdeşleşmiş bir teori bulunmamıştır. 1990'dan sonra akademik alanda eleştirel teorilerin patlamasıyla birlikte ortaya çıkan sömürgecilik sonrası literatür, post-kolonyal teori bağlamında incelenmektedir (Tepeciklioğlu, 2012). Bu teori

adından da anlaşılacağı üzere kolonyal sonrasını ifade etmek için kullanılır.² Uluslararası ilişkiler teorilerinin Avrupa merkezci kavramlarına bir alternatif olduğu ve ana akım teorileri yeniden yapılandırma potansiyeli taşıdığı varsayılmaktadır. Ancak post-kolonyal tam bir teori değil teoriler kümesidir. Bu küme içerisinde edebiyat, sanat, göç, ırkçılık, kimlik gibi pek çok konu yer almaktadır (Tepeciklioğlu, 2012). Son dönemlerde post-kolonyal güvenlik çalışmaları da ağırlık kazanmıştır.

Post-kolonyal teorinin önde gelen düşünürleri Edward Said, Fanon gibi isimlerdir. Bu kişiler kaleme aldıkları eserlerinde -özellikle başı çeken Said'in eserlerinde- kolonyal dönemin tahribatını anlatmak üzere söylemlerde bulunmuşlar ve sömürge dönemini insani, ekonomik yönlerden eleştirmişlerdir. Said eserlerinde kimlik tanımlamalarına vurgu yapmaktadır. "Öteki" ve "ben" kavramlarını karşıt olarak incelemekte ve bunun kimliğin oluşmasında kullanıldığını ileri sürmektedir. Şarkiyatçılığı da iktidar türleri aracılığıyla açıklamaktadır. Fanon ise eserlerinde sömürgeciliği bir şiddet kaynağı olarak tanımlamış ve bu sürecin insan bilinci üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Fanon'un sömürgeciliği yerel toplumların bir yıkım biçimi olarak ele alması devlet toplum ilişkisindeki bağı anlamada yardımcı olmaktadır. Fanon ayrıca devlet inşası sürecinin hegemonya ve küresel kapitalist sistemle bağlantılı süreçleri olmak üzere, bölgedeki bazı tarihsel olaylara ilişkin bakış açısı da sunmaktadır (Fanon, 1952, aktaran Salem, 2018). Boyun eğen ve boyun eğdiren ilişkisinin de vurgulandığı bu çalışmalar, sömürgeciliği psikolojik ve sosyolojik açıdan değerlendirmeye daha fazla yönelmiştir. Post kolonyal çalışmaları olan Memmi bir eserinde kolonilerin bağımsızlık kazanmasından sonra da kurulan devletlerin sorun çözmedeki yetersizliğini ifade etmiştir (Memmi, 2006). Bu çalışma sömürge sonrası kurulan devletlerin işleyişine dair tanımlamalar yapmaktadır.

Post-kolonyal çalışmaların edebi ve sanatsal okumalarını yapmak siyasal okumalarını yapmaktan daha kolaydır çünkü post-kolonyal çalışmalar öznel olana vurgu yapmaktadır, bu durum konunun siyasal bilimlerdeki yerini muğlaklaştırmıştır. Bazı kişiler tarafından kolonyalizmin bitiş noktası olarak görülürken, bazı kişiler tarafından Marksizmin kolu şeklinde görülmektedir. Post-kolonyal çalışmalar incelendiğinde toplumsal ve kültürel hedefler ışığında bir dizi kuramın birleşiminden kavramsal bir yapı

---

² Ayrıca bkz: Dastarlı, 2020; Mutman, 2010; Engels, 1997; Durant, 2004.

oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu konuda araştırmalar yapan Young’a göre bu çalışmalar; kendini küresel devrimci ve “post-kolonyal özne” olarak tanımlayan Guevara’nın seslendiği üç kıtanın savaşı, Trikontinentalizmin bir versiyonu olarak var olmaktadır. Post-kolonyalizmin önde gelen isimlerinden Fanon gibi Guevara’nın da söylemleri adaletsizliğin küresel sahası üzerinedir (Young, 2016). Trikontinentalizmin gerçekleştirmek istediği şey de sömürgeci devletlerin yani Avrupa devletlerinin ve ABD’nin emperyal uygulamalarının ağırlığına karşı üç kıta siyaseti oluşturmaktır. Bu bağlamda 1966’da gerçekleştirilen konferans sonrasında kurulan OSPAAAL (Organization of Solidarity with the People of Asia, Africa and Latin America) tarafından “Trikontinental” (3 Kıta) isimli bir dergi kurulmuş bu dergi ile de anti-emperyalist yazın bir araya toplanmıştır. Sömürgeciliğin eski-yeni tüm versiyonlarına karşı başkaldırı amacıyla kurulan bu organizasyon kayda değer bir başarı da elde etmiştir.

1.2. DEVLETLEŞME PRATIĞİNDE SÖMÜRGE ETKİSİ

İnsanlığın, ilk çağlardan bu yana belirli bir düzende yaşama ihtiyacı bulunmaktadır. Devletin başlangıcından günümüze evrimi insanın sosyal ve politik bir varlık olduğunu göstermektedir. Devleti tanımlamak için tarihsel süreç içinde pek çok kelime kullanılmıştır. 14. yüzyılda Avrupa’da Roma hukukunun yeniden canlanmasıyla birlikte latince bir terim olan “statü” kelimesi, soylular ve din adamları gibi mülk sahiplerinin meşruiyetini ve özellikle kralların özel statüsünü belirtmek için kullanılmıştır. Zamanla devlet, sosyal grupları dikkate almak yerine sadece yasaları dikkate almış ve hukuku egemenliğinin bir aracı olarak kullanmıştır (Skinner, 1989, 90).

Orta Çağ’da devleti belirtmek için imparatorluk (tusverentet) ve regnum (krallık) gibi terimler kullanılmıştır. Bütün bu terimler modern anlamda devlet kavramıyla bağdaşmaktan uzaktır (Gözler, 2007, s.7; Şimşek, 2000, s.1). Modern anlamda devlet kavramı yeni dönemde Machiavelli tarafından kullanılmıştır (Öztürk, 2013, s.199). Ona göre devlet güce dayanan ulusal bir yapıdır, kendi içinde bir amacı bulunmaktadır ve egemenlik için var olmaktadır (Oğuzhan & Duyar, 2021).

Belirli bir güce dayanan ve egemenliği olan devletin tüm halkı kapsayıcı bir yönetim ilkesi benimsemesi gerekmektedir. Bu tanımlamalarda yer alan devlet tamamlanmış bir süreci ifade etmektedir. Devletleşme ise; devletten öne yaşanan süreci yani henüz tamamlanmamış bir oluşumu ifade etmektedir.

Afrika kıtasında yer alan ülkelerin devlet yapılanmaları incelendiğinde bu yapıların sömürgecilik gölgesinde inşa edildiği görülmektedir. Sömürge sürecinden etkilenen tüm Afrika ülkelerinde olduğu gibi Somali de topraklarında hüküm süren Avrupalı güçlerin etkisi altında kalmıştır. 1960'taki bağımsızlık kazanımına kadar bu güçlerin yönetim şekilleri, dili, dini, kültürü gibi pek çok unsurunun sosyolojik açıdan etki yarattığı görülmektedir. 1960'tan günümüze kadar gelen süreç incelendiğinde ise sömürgecilerin topraklardan çıkmış olmalarına rağmen sömürge seçkinlerini ve kültürel mirası geride bıraktıkları (Keskin,2018) için toplumun, bu unsurların etkisi altından henüz çıkamadığı ve devletleşme sürecinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Somali'yi hükmü altına almış iki önemli devlet olan İngiltere ve İtalya, ele geçirdikleri bölgelerde kendi sistemlerini uygulamaya koymuştur. Yönetim ilkeleri bakımından bu iki ülke birbirinden farklıdır. Somali'nin toplumsal düzeninde ise geleneksel yöntemler mevcuttur. Toplum idari kuralların kabile geleneklerine bağlı olarak tasarlandığı ve bu kuralların kabile büyükleri tarafından belirlendiği bir düzende yaşamaktadır. Bu düzenin adı Xeer'dir. Sömürge güçlerinin kendi yönetim modellerini ülkeye getirmesi ile birbirinden farklı birkaç uygulama aynı anda var olmaya çalışmıştır. İngiltere yönetimi altında yaşayan halk, İngiltere'nin oluşturduğu sisteme göre, İtalyan yönetimi altındaki topraklarda yaşayan halk ise İtalya'nın bölgede oluşturduğu kurallara göre yaşamış ve yine bu hükümetlerin oluşturduğu kurumlar sistemleri içerisinde görev yapmışlardır.

Sömürgeciler hâkimiyet kurdukları tüm bölgelerde eğitim, ulaşım, sağlık gibi idarenin tüm alanlarında faaliyet göstermişlerdir. Somali eğitim sisteminde yerel okullar ve sömürge devletlerinin açtığı okullar yer almaktadır. Somali'de halk uzun bir süre sömürge okullarında eğitim almayı reddetmiştir zaten okulların sayısı da öğrencilerin tamamını kapsayacak nicelikte olamamıştır. 1945'te okuma yazma bilen Afrikalıların oranı her yüz kişiden birinden daha azdır (Davidson, 1994). Okullar müfredat itibarıyla da Afrikalıların yaşamından uzak öğretiler içermiştir. Örneğin, İngiliz sömürge okullarında İngiliz kralları ve kahramanları, Fransız sömürge okulları Fransız kralları ve kahramanlarını öğretmiştir. Okuma-yazma ve din ana konular olarak belirlenmiştir. İlk yıl genellikle sadece bu dersler öğretilmiş daha sonraki yıllarda biraz tarih ve coğrafya ve belki bir ya da iki diğer dersler yer almıştır. Ancak tüm bu konular Afrika'ya ait olmayan bir bakış açısıyla öğretilmiştir: Avrupa'dan gelen her şeyin iyi ya da faydalı olduğunu

gösterme eğiliminde ve Afrika'dan gelen her şeyin tersi ya da değersiz olduğunu gösterme eğiliminde olmuşlardır (Davidson,1994).

Çok az sayıda kişi bu okullara gitme imkânı bulabildiğinden bu kişiler genellikle ülkede iyi koşullarda çalışmışlardır. Yerel okullarda eğitim alan kişiler orta ya da yüksek eğitimlerini genellikle yaşadıkları bölgeyi sömürgeleştirmiş devletlerin okullarında tamamlamaktadır. Örneğin Siad Barre İtalyan Somalisi olarak adlandırılan bölgede doğmuş, ilk okul eğitimini burada almış² daha sonra Roma'da yüksek eğitim almıştır (Lipshutz,1986). Sömürge devletleri bu bölgelerin vatandaşlarına eğitim için burs imkanları da sağlamıştır. Eğitimlerini tamamlayıp ülkelerine dönen kişiler genellikle bölgesel yönetim içerisinde görevlendirilmişler; bağımsızlık sonrası ise yeni kurulan Somali devletinin organları içerisinde görev almışlardır. Bu kişilerin çoğu eğitimlerini yabancı ülkelerde tamamladıklarından onların yönetim modellerini kopyalamışlardır. Sömürge döneminde açılan misyoner okullarının ve daha sonrasında hükümet okullarının amacı sömürge devletine hizmet etmek, sömürgeciler ile halk arasında bir köprü kurmak olmuştur nitekim Afrika'da yöneticiler de bunu kabul etmişlerdir. Örneğin; 1967 yılında Julius Nyerere :

“Sömürge eğitimi gençleri ülkelerinin hizmetine hazırlamak için tasarlanmamıştı. Bunun yerine, sömürge toplumunun değerlerini aşmak ve bireyleri sömürge yönetiminin hizmeti için yetiştirmek arzusuyla motive edildi ... Bu, sömürge eğitiminin insani eşitsizlik tutumlarını tetiklediği ve uygulamada, özellikle ekonomik alanda, güçlünün zayıfı tahakküm altına almasını desteklediği anlamına geliyordu.” Açıklamasında bulunmuştur.

Benzer bir şekilde Lizbon Patriği Kardinal Cerejeira 1960'ta yayınladığı Noel mesajında;

“Afrika'da okullara ihtiyacımız var, ancak bu okullarda yerlilere insan onuruna ve onları koruyan ulusun (Portekiz) yüceliğine giden yolu göstereceğiz. Yerlilere yazmayı, okumayı ve saymayı öğretmek istiyoruz ama onları bilgili insanlar haline getirmek istemiyoruz.”

Diyerek okulların gerçek amaçlarına vurgu yapmıştır (Davidson,1994). Bağımsızlık sonrası bu okulların işleyişi, müfredatı, öğreticileri gibi pek çok konuda devrim niteliğinde değişiklikler yapılması gerekmiştir çünkü halkın zamanla eğitim sistemini sorgulaması ve Afrika'yı merak etmeye başlaması durdurulamamıştır. Milliyetçiliğin ve bağımsızlaşmanın ilk adımları olarak değerlendirilebilecek bu

sorgulama daha sonra devletleşme yolunda da Afrikalı halklara yardımcı olmuştur.

Devlet olma öncelikle “sınır çizgilerinin belirginliği” ile daha sonra “etkili yönetimle” gerçekleşmektedir (Mızrak, 2022). Somali sınırları dış ülkeler tarafından çizilmiş bir ülkedir ve bu sınırların çoğunluğu 1884-1885 tarihlerinde düzenlenen Berlin Konferansından sonra belirlenmiştir. Somali hem bu sınır sorunu hem sömürgeci yapının oluşturduğu farklı yapısal düzenlemeler, hem de kendi gelenekleri arasında yaşamını sürdüren bir toplum olarak devletleşme açısından, batılı düşünce yapısının ürettiği merkez akımlara uygun bir devlet modeli geliştirememiştir.

Sömürgecilerin hâkimiyet bölgelerini terk etmelerinin ardından anlaşılmıştır ki hiçbir sömürge ülkesi tam olarak bağımsızlığını kazanmamış, her biri yarı sömürge ülkesi olarak kalmaya devam etmiştir. Bu durum neo-sömürgecilik olarak da adlandırılmaktadır. Devlet birimleri bakımından yaşadıkları çelişkiler nedeniyle bir düzen oluşturmak kolay olmamıştır. Bağımsızlık sonrası Afrika’daki birçok ülkede; alışageldikleri yerel yönetim biçimleri, alışmaya çalıştıkları sömürgecilerin yönetimleri ve sömürgecilerin ülkeyi terk etmelerinden sonra uluslararası düzenin dayattığı yeni yönetim modeli arasında yaşanan geçişler beraberinde kaosu da getirmiştir. Çoğu ülke bağımsızlığını kazandıktan sonra bir dönem için sömürge karşıtı ideolojiler benimseyerek, kendileri için daha da yeni olan bir sistemin peşine düşmüşlerdir. Bu sistem sosyalizmdir. Örneğin Somali 1969’da darbe ile başa gelen Barre yönetiminde bunu deneyimlemiştir. Sovyetler sisteminin çöküşünden sonra geriye kapitalist sistem kalmıştır. Dünya genelinde hüküm süren bu iktisadi uygulamalar, ülkeleri mevcut sistemin kurallarına uyacak düzenlemeler yapmaya itmiştir (Young, 2016).

1.3. SOMALİ’DE SÖMÜRGEÇİLİK

Somali tarihi incelendiğinde ülkenin önemli bir tüccar sirkülasyonuna sahip olduğu, özellikle Mogadişu’nun en uğrak şehirlerden biri olduğu bilinmektedir. Mogadişu’nun kontrolünde olan Kilwa ise tüm ticari akışın yerel kontrolünü sağlamıştır. Mogadişu’da M.S. 1000’li yıllarda Müslüman tüccarlarca idare edilen ticaretin ana ürününün altın olduğu görülmektedir. Altın ticareti ilerleyen dönemde (M.S.1200-1500) de önemli bir yer tutmuştur (Shillington, 2020)

Develerinin, keçilerinin yanı sıra madenlerinin de meşhur olduğu bu ülke denizaşırı uluslararası ticaretin de merkezi sayılabilecek bir konumdadır. Somali’nin

sömürgeleştirilmesinin ardından ele geçirilen kaynakların ve ticaret yollarının ekonomik açıdan yarattığı tahribatla birlikte gelecek dönemlerde ekonomik bağımlılığı ortaya çıkartmıştır. Sömürgeciler, kaynakları kendi ülkelerine taşıyarak yerel ekonomi gelişimini engellemiştir. Tarım ve hayvancılığın gelişimi de benzer bir şekilde Avrupa topraklarına kaymış Afrika'dan Avrupa'ya işçi transferini ortaya çıkarmıştır. Afrika'yı sanayileşme için uygun görmeyen sömürgeciler hammadde üreticisi durumunda tutmak için çabalamışlardır. Genellikle kendi ihtiyaçları olan ürünleri üretmeye zorlamışlardır (örneğin; pamuk).

Bunun yanında, siyasi yapıdaki değişiklikler ve kimlik sorunu ile sosyal yapıda değişimler ve kültürel erozyonda gerçekleşmiştir. Siyasi açıdan yapay sınırlar, ulusal birliğin engellenmesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Halk, ülke toprağı içinde sınırlar çizilmesiyle kendi topraklarına yabancılaşmaya başlamıştır. Sınır ihlallerinden alınan vergiler ve cezalar da buna neden olmuştur. Sömürgeciler, kendi çıkarları doğrultusunda farklı kabileleri bir araya getirmişler ve onlara 'Şef'ler atamışlardır. Bu şefler kabilelerin kendi seçtikleri şefler yerine atanmış ya da "icat edilmiş" şefler olmuştur (Davidson,1994). Bu kişiler sömürge güçleri ile iletişim kurmayı sağlayan kişilerdir. Bu durum kabile içi çatışmaların yaşanmasına ve eleştirenlerin cezalandırılmasına neden olmuştur.

Sosyal yapı ve toplumsal yaşam ise geleneksel değerlerin zayıflatılması yoluyla kimlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal hizmetler özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri yeterince sağlanamadığından Somali halkı eğitimde ve sağlığa erişimde sorunlar yaşamıştır. Okuryazarlık oranı en düşük ülkelerden biri Somali olmuştur çünkü Somali Svahili diline mensuptur. Sömürgeciler bu dili değiştirememişlerdir. Okullarda İngilizce ve İtalyanca dersler işlenmesine rağmen bu okullara erişim zor ve okullardaki öğrenci sayıları çok az olduğundan Somali halkı yabancı devletlerin dillerini öğrenmemiştir. Halkın bunu öğrenmeyi reddettiği ve işçi oldukları yerde dahi sadece bir ya da iki tercüman vasıtasıyla çalıştıkları da bilinmektedir (Lewis,1961).

Somali, bağımsızlığını 1960 yılında kazanmıştır. Ülke içinde sömürge yapısının kalıntıları olan parçalanmış yapı, resmi olarak var olmasa da belirgindir. İtalyan Somalisi, İngiliz Somaliland'ı birleşerek bugünkü Somali devletini kurmuştur. Ancak Fransız Cibuti'si ve Etiyopya'ya verilen Ogaden de Somali'nin bir parçasıdır. Cibuti'nin

Somali'den tamamen kopmasında, Somaliland'ın özerklik ilân ederek ayrı bir düzende bulunmasında ve kalan bölgelerinde kabilelerce bölünerek özerk yapılar halini almış olmasında sömürgeciliğin payı büyüktür.

1.3.1. Somali'nin Sömürge Güçlerine Tepkisi: Direnişler

Afrika kıtasının Avrupa'nın ilgisini çekmeye başladığı ilk yıllarda (1500) yapılan keşif gezileri kıta ülkelerini rahatsız etmiştir. İlk girişimler püskürtüldüğü için Somali'nin işgal başlangıcı 1880'leri bulmuştur. Bu yıllardan itibaren Somalililer sömürge güçlerine karşı direnç göstermiş ve onların yabancı yönetimlerini reddetmişlerdir. Ülke nüfusunun neredeyse tamamının Müslüman olduğu ülkede tarikat yapılanmaları ve tasavvuf geleneği çok güçlüdür. Halk, İslami geleneklere bağlıdır ve dini yaşam konusundaki hassasiyetleri oldukça yüksektir. 1800'lerin sonunda Somali'de "Derviş Hareketi" ismi ile başlayan hareket hem dini alt yapıya sahip olması hem de yabancı yönetimlere karşı başlatılmış olması sebebiyle önemlidir. Farsça kökenli olan derviş kelimesi fakir, yoksul anlamına gelmesine rağmen tasavvufi bir anlam yüklenerek genellikle tarikat mensupları tarafından kullanılmıştır. Somali'de de tarikat mensupları özellikle bu sıfatı kullanmışlardır (Abbink, 2013).

Derviş Hareketi başta İngiliz güçleri olmak üzere tüm yabancıların ülkeden çıkarılmasını amaçlamıştır. Hareketin liderliğini 1856'da dünyaya gelen ve Somali şartlarına göre iyi bir eğitim ile yetişen Şeyh Mohamad Abdullah Hassan yapmıştır. Bir gezgin olan Şeyh Mohamad aynı zamanda bir şair ve İslam âlimiydi. Somali milliyetçiliğini harekete geçiren bir isim olarak da anılmaktadır.

Hac vazifesini yerine getirdiği sırada, o dönemlerde güvenli olmayan hac yolculuğuna alternatif güzergahlar bularak Haccı organize eden ve Ebu Medyen geleneğinin takipçilerinden olan (Özköse, 2007) Salihyye tarikatının lideri, Şeyh Mohamed bin Salih ile tanışmıştır. O dönemde Somali'de aktif varlık gösteren Kadiriye tarikatıydı³ ve Şeyh Mohamad bu tarikata mensuptu. Bu tanışmadan sonra Salihyye grubuna katılmıştır. Salihyye grubunun ayrıca Ahmediyye mezhebinin bir kolu olduğu

---

³ Kadiriye tarikatı: Tarikatın öğretisi; Abdülkâdir-i Geylânî'nin el-Ğunye li-tâlîbî tarîkı'l-hağ, Fütûhu'l-ğayb ve el-Fethu'r-rabbânî adlı eserlerindeki görüşlere dayanmaktadır (Azamat, t.y.; Kadiriye Tarikatı, t.y.).

da söylenmektedir (Ciise, 1976).⁴

Mekke’de geçirdiği sürecin ardından Berbera’ya dönen Şeyh Mohamad limana indiğinde liman memurlarından biri kendisinden vergi isteyince ona; “Buraya indiğinde senden kim vergi aldı? Ülkenin sahibi sen misin? Neden benden vergi istiyorsun?” diyerek cevap vermiştir. Aldığı cevap karşısında şaşırان memur, Şeyhi tutuklamak isteyince tercümanlar ve orada bulunan diğer kişiler “Bu deli Hocayı affet” demişlerdir. Bu tarihten sonra Şeyh Mohamad Abdullah “Deli Molla” adıyla anılmıştır (Ciise, 1976).⁵

Berbera’ya yerleşen Şeyh Abdullah burada Salihyye’nin öğretilerini yaymak için uğraşmış ancak burada Kadiriye tarikatına mensup kişilerin tepkisi ile karşılaşmıştır. 1891’de Katolik inancına hizmet eden, Fransız Roma Katolik Misyolları adı verilen ve Peder Cypriana adında bir papaz tarafından yönetilen bir organizasyon, Berbera şehrinde Day-Moole ve Majacaseye’de Hristiyan okulları açmaya başlamıştır. Okulun yanı sıra organizasyonun yetimhaneleri de bulunmaktadır. Şeyh ise bu durumdan oldukça rahatsız olmuştur. Halka sık sık bu konularda uyarıda bulunmuştur. Misyollarların faaliyet gösterdiği bölgelere gittiği bir gün bu okullarda okuyan çocuklardan birini çağırarak ona “senin adın ne” diye sormuştur. Çocuk, benim adım “John Abdullahi” diyerek cevap verince, Şeyh Abdullah sen kimsin diye sormuş ve “ben bir papazım” cevabını almıştır. Böylece Şeyh Abdullah üzülerak burada eğitim alan çocukların dini kimliklerini kaybettiklerini, Hristiyanlaştıklarını veya Hristiyanlar tarafından evlat edinildiklerini görmüş ve çocukları buralardan kurtarmak gerektiğinin altını çizerek faaliyetlerine başlamıştır. 1898’de Qoryaweyn’de inşa edilen bir camide halkı dini öğrenmeye ve Salihyye yoluna girmeye davet etmeye başlamıştır. Burada vaazlar vererek insanları İslam’dan vazgeçmemeleri doğrultusunda uyarmıştır. 1899’da Şeyh Abdullah ve taraftarları dini yeniden canlandırmak, Salihyye’nin yolunu yaymak ve yabancılara karşı ülkelerini savunmak için Buro, Togheer ve Odweyne’nin batı bölgelerine gitmişlerdir. Öğrencilerinden ve anlaşma sağladığı kabilelerden askerler sağlayarak mücadeleyi sürdürmüştür. İngilizler ve Derviş Hareketi arasında 42 yerde çatışma yaşanmış ve bu

---

⁴ Ahmediye’nin bir kolu olarak geçer. Ancak bu tarikat Kadiyaniliğın bir kolu olan Ahmediye ile aynı öğretilere sahip değildir. Somali’deki Ahmediyye ve Salihyye kaynaklarda tasavvufi akımlardan etkilenen sünni tasavvuf geleneğine bağlı sufi tarikat olarak geçmektedir. Diğer sufi tarikatlardan farklı olarak sömürgecilik karşıtı direnişlerle bilinmektedir.

⁵ Molla din alimleri için kullanılan bir ifadedir.

çatışmalarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir (Ciise, 1976). Somali'nin sınır komşusu olan aynı zamanda Somali'ye hükmetme hevesinde olan Etiyopya da bu savaşta İngilizlere yardım etmiştir. Şeyh Abdullah'ın çatışmalar başladığında ele geçirdiği ilk toprak Etiyopya'nın hâkimiyetinde olan Jigjiga'dır (Lewis, 2008).

1900-1904 tarihleri arasında 6 önemli çatışma yaşanmıştır ki bunlar; Afbakayle, Fardhiddin, Beerdhiga (Eeragoo), Cagaarweyne (Gumburo), Daratoole ve Jidbaale'dir (Ciise, 1976). Bu çatışmaların ilki Afbakayle'de 3 Haziran 1901'de gerçekleşmiş ve Şeyh'in askerleri İngiliz karargahına düzenledikleri baskınla galip gelerek çok sayıda mühimmat ele geçirmişlerdir (Ciise, 1976). Bu yenilginin ardından İngilizler Fardhiddin'e beklenmedik bir saldırı gerçekleştirmek istemişse de, bu saldırıdan da kayıplarla ve mühimmatlarını bırakarak ayrılmışlardır. Bu durum yine Şeyh ve askerlerinin yararına olmuş ele geçirilen mühimmatlarla çatışmaları sürdürmüşlerdir. Üçüncü büyük çatışma ise Jidbaale'de gerçekleşmiştir. Burada Şeyh ağır bir yenilgi almış ve sonrasında Somali'nin kuzeyine doğru çekilmiştir. İtalyan yönetimine ait olan bölgede İtalyanlar ile anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma İtalyan temsilcisi Bestaloosa ve Mahamad'in görüşmeleri neticesinde, İngiliz yöneticileri ve Somali arasında kalıcı barışı inşa etmek üzere yapılmıştır. Anlaşma ile Şeyh Abdullah'ın talep ettiği; tutuklu iadeleri, sahil kısımlarındaki ikamet yerleri ve ithalat malzemeleri belirlenmiştir.

Bu direniş savaşları 1920'ye kadar devam etmiştir. Ayrıca çatışmalarda İngiliz savunma hattında İngiliz askerlerin yanı sıra Hint ve Afrika kökenli hatta Somalili kişiler de yer almıştır. Somali yazınında, Somali halkı var oldukça Derviş'in (Şeyh Abdullah) adının ve hareketinin hatırlanacağına dair bir inanç mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kara ve hava kuvvetlerinin baskısı ile direniş son bulmuştur. Somali kaynaklarındaki şiirsel anlatımlarda Şeyh'in çekildiği bölgede huzur içinde öldüğü yazmaktadır. Ancak bu konu ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır (Ciise,1976).

Kuzeyde Şeyh Mohamed'in sürdürdüğü direnişin benzerini Şeyh Hassan Barsane'de ve Şeyh Abdinur Abikar ise Güney bölgelerde sürdürmüştür. Kuzeyde İngiliz yönetimine karşı direnen Somalili halk güneydeki İtalyan yönetimlerine de tepki göstermiştir. Barsane isyanı olarak bilinen Shabelle Vadisi Hareketi, Somalililerin dinini ve onurunu korumak için verdikleri mücadeledir. İtalyanların silahsızlandırma çabalarına karşı Barsane bunu reddederek "Savaşmak için topraklarımıza gelerseniz, savaşırız."

cevabını vermiştir (Trunji,2015).⁶ Sömürge güçlerinin düzenlediği bir saldırıda Barsane yakalanmış ve hapsedilmiştir. Yapılan işkenceler sonucu hayatını kaybetmiştir. Barsane, Somali halkı tarafından kahraman olarak görülmektedir (Mukhtar, 2003).

Derviş Hareketi sırasında Seyh Abdullah, Bimal kabilesine⁷ mücadeleye katılmalarını talep eden bir mektup yazmıştır. Bimal kabilesinin halihazırda İtalyanlara karşı duruyor olmasının yanında Derviş Hareketi'nin büyüyerek güney kesimle birleşmesi İtalyan yönetimini daha da endişelendirmiştir.

İtalya'nın bölgeye ilk geldiği yıllarda İtalyan komutan, Bimal adı verilen direniş hareketinin temsilcileri tarafından öldürülmüştür. İtalyanlar, bu hareketle bölgede istenmediklerini ve bölgeye yerleşmenin kolay olmayacağını görmüşlerdir. 1896'da Lofole bölgesinde İtalyan yönetici Cecchi'nin de aralarında olduğu 15 kişi bu direniş hareketi tarafından öldürülmüştür. İtalyanlar ise karşılık olarak Raas ve Golley gibi köylere saldırılar düzenlemişlerdir (Ciise, 1976). Somalili direnişçilerin Finnloow'da yenilmesinin ardından savaş sona ermiştir.

1.4. BÖLÜNMÜŞ SOMALİ

16. yy.'da Osmanlı'nın hâkimiyetindeki Salyaneli eyaletlerinden Habeş dâhilinde bulunan Somali, bu yüzyıl içerisinde sık sık Portekiz istilasına maruz kalmıştır. Portekizliler pek çok Afrika ülkesinde gerçekleştirdikleri istilalara Somali'yi de dâhil etmiş ve kuzey ve güney şehirlerine akınlar gerçekleştirmişlerdir. Bu istilalar Somali'nin kırılğan şehir devletlerine zarar vermiş ve istilaların yol açtığı siyasi, askeri düzen bozuklukları Adal Saltanatına kadar tekrar toparlanamamıştır. Genellikle kıyı şeridini takip eden Portekiz istilalarına karşın Mogadişu iyi korunduğundan, bölgeye ilk varış 1517 yılına kadar gerçekleşmemiştir (Kavas, 2017).

1529-1543 yılları arasında Harar Sultanının, Hristiyan Habeş Krallığına karşı duruşuna Osmanlı silah temin ederek destek sağlamıştır (Kavas, 2017). Bu dönemden sonra Osmanlı bölgedeki varlığını yerli halkla iş birliği içerisinde olarak sağlamıştır.

---

⁶ Bkz: Trunji, 2015, s. xxxiv.

⁷ Bimal, Dir kabile ailesinin alt klanıdır. Güney Somali'de bulunmaktadır. Sömürgecilere karşı gerçekleştirilen direnişe liderlik etmesiyle tanınan kabiledir. Yerleşik düzende yaşamaktadır ve bu kabile üyelerinin çoğu çiftçilikle uğraşmaktadır. Somali iç savaşında Güney Somali Ulusal Hareketi (SSNM) adlı organizasyonu kurmuştur.

Uzun süre bu şekilde yönetilen Somali'nin idaresi 1800'lü yılların sonlarında Mısır'a devredilmiştir. Bu süre içerisinde Afrika kıtasında devam eden Avrupalı devletlerin istilaları Afrika'nın güneyinde daha ağırlıklı seyretmiştir. Kıtada ilerleyen Fransız istilalarına karşın Aden istilasından sonra ilgisi Somali'ye yönelen İngiltere, yanına destek olarak İtalya'yı almıştır.

Şekil 1. Bölünmüş Somali

Kaynak: Nelson, 1981

Somalililer, ulus unsurları olarak tanımlayabileceğimiz kültür ve dil gibi devletin

kültürel ön koşullarına sahip olmalarına rağmen tek bir siyasi yapı oluşturmamışlar ve kabile yaşantısı sayesinde geniş bir alana yayılmışlardır (Lewis, 2008). Otlak, su ve ticari imtiyaz gibi belirli çıkarlar etrafında birleşen gruplar, bölünmeye yol açarak Afrika'nın sömürgeciler tarafından daha kolay paylaşılmasını sağlamıştır.

Avrupa devletlerinin Afrika ülkeleri üzerinde hak iddia etmelerinin ardından Somali halkının yaşadığı bugünkü Kenya'nın kuzeyi ve Cibuti gibi bölgeler, bu ülkeler tarafından paylaşılmıştır. İngilizler Somali'nin kuzeyini, İtalyanlar ise güneyini işgal etmişlerdir. Bunun yanında Etiyopya da Somali topraklarının bir kısmında hak iddia etmiştir. Bu durum uzun yıllar sürecektir olan bir kargaşaya neden olmuştur. Ele geçirilen toprakları geri alabilmek için Somali, Etiyopya'ya karşı mücadele etmiş; ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin (SSCB) de desteğini alan Etiyopya bu mücadelenin kazançlı çıkan tarafı olmuştur. Böylece Somali, beş parçaya bölünmüştür. Aynı inanca, aynı millete mensup olmalarına rağmen halk bu şekilde birbirinden ayrılmıştır.

1.4.1. İngiliz İşgali

Sömürgecilik tarihinde en çok paya sahip olan İngiltere, Avrupa ile Hindistan arasında yer alan ticaret yollarını korumak ve yeni ticari rotalar bulmak için Kızıldeniz'de aktif bir rol oynamıştır. İngilizler, Berbera Limanını ele geçirdikten sonra güvenliği gerekçe göstererek Somali'nin kuzey kıyı kesimlerinde hâkimiyet kurmak istemişlerdir. Bölgeye ilk gönderilen kaşiflerin raporları doğrultusunda⁸ bölgenin bir an önce ele geçirilmesi gerektiğini düşünerek hareketlerini hızlandırmışlardır. 1884⁹ ile 1886 yılları arasında imzalanan anlaşmalarla kabilelerden, İngiliz ticaretini ve İngiltere'yi koruyan imtiyazlar alınmıştır.

---

⁸ Afrika'yı keşif söylemleri ile kıtaya yolculuk yapan en önemli kişilerden biri James Bruce'dur. İskoç bir asilzade olan Bruce Etiyopya'ya doğru hareket etmiştir. Ardından 1788'de bir grup varlıklı İngiliz Afrika Birliği kurarak kıtaya sefer düzenlemiştir. 1788 ile 1877 tarihleri arasından çok sayıda Avrupalı kâşif, keşif için kıtaya seyahat etmiştir. Avrupa'nın bu ilgisinin asıl nedeninin kıtanın altın kaynağı olarak bilinmesi olduğu ifade edilmektedir.

⁹ İngiltere Somali'deki sömürge yönetimini 1884-1920 yılları arasında Somali'nin kuzey bölgesinde (bugünkü Somaliland) kurmuştur. Birleşik Krallığın Doğu Afrika'daki tek sömürgesidir. Warsangali Sultanı ve Mohamed Ali Shire ile anlaşmalar imzalayarak bölgede yer almışlardır.

kullanılan yeni bir sürme yöntemi¹⁰ ile tarımsal faaliyetlerde artışa geçilmiştir. Çevre kabilelere de yayılan bu yöntem ekonomik gelişimi hızlandırmıştır (Lewis, 2002). 1924 yılında kurulan Ziraat ve Veterinerlik Ofisi, bu tarımsal faaliyetlerle ve hayvancılık faaliyetleri ile ilgilenmiştir. Ülkedeki doğal afetlere rağmen 1930 yılı ve sonrasında belirtilen faaliyetler nispeten düzgün bir şekilde devam ettirilmiştir.

Eğitim alanında düzenlemeler Derviş Hareketi'nden önce yapılmaya başlanmış; ancak bu hareketle birlikte bazı okullar kapatılmıştır. 1919'da Somalili çocukların ülke dışında eğitim alabilmesi için destek sağlanmıştır. İngiltere'nin diğer hâkimiyet alanlarından bir olan Sudan'a eğitim almaları için az sayıda öğrenci gönderilmiştir. Savaş sonrasında ise birkaç seçilmiş okula İngiltere tarafından destek sağlanmıştır. Düzenli bir eğitim sistemi için adımlar ancak 1936 yılında atılmıştır. Aynı yıl İngiltere yönetiminin ilk eğitim müdürü atanmış ancak çıkan isyan neticesinde müdür saldırıya uğramış ve görevden alınmıştır (Lewis, 2002).

İngiltere himayeyi fazlaca maliyetli olan doğrudan yönetim yerine dolaylı olarak sağlamıştır. Çoğunlukla kabile şefleri ve otorite sayılan yaşlılarından oluşan geleneksel yapının güçlendirilmesi yolu ile yönetim sistemi oluşturulmuştur. 1911'de Berbera'da sayıları 40'ın altında olan bir çalışan grubuyla belediye kurulmuştur (Samatar, 1989). 1920'de bölge komiserlikleri adı altında beş ayrı idari bölge belirlenmiştir. Göçebe yaşam tarzını benimseyen halk için düzenli bir sistemde yaşamak zor olduğundan vergilendirme ve yasal düzenlemeler, sınırlı bir şekilde yürütülmüştür. Bu sınırlı düzenin oluşumu için kabile reislerinden destek alınmış, anlaşmalar ile hamilik yöntemi üzerinden yönetim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Yönetim Dir, Isaaq ve Darod kabilelerinin aralarında bölüşülen sistemle yürütülmüştür. İlerleyen dönemlerde Isaaq daha baskın bir kabile halini almıştır.

1926'da polis gücü oluşturulmuş ancak bu gücün sınırlı olması karşısında geniş yetkiye sahip olan bölge komiserlikleri, güvenliği sağlamada daha aktif rol oynamıştır. Yargı sistemi ise geleneksel yönetimde yer alan ve dia (ödeme) yapan yaşlılar

---

¹⁰ Avrupalılar toprağı tanıma ve işleme yöntemlerine olan uzaklıkları nedeniyle toprak ile ilgili pek çok şeyi Afrikalılardan öğrenmiş hatta ülkelerinde de Afrikalı köleleri tarımsal faaliyetlerde kullanmışlardır. Toprağı sürmenin eski yöntemlerinden biri olan kağı (öküzler tarafından çekilen tahta arabalar) kullanımı ise o dönem Afrika'da yeni sürme yöntemi olarak yaygınlaşmaya başlamıştır.

meclisinden bazı kişilerin de içinde bulunduğu alt mahkemeler tarafından idare edilmiş ve dini meselelere kadılar bakmıştır. Geleneksel Xeer sistemi ve İngiliz hukukunun unsurları ile birleştirilen ikili bir mahkeme sistemi kurulmuştur (Metz, 1992). Sağlık sisteminde iyileştirmeler yapılmış, hastaneler açılmıştır.

İtalya ve İngiltere'nin sınır sorunları nedeniyle karşı karşıya gelmesini takiben imzalanan anlaşma ile sınırlar çizilmiştir. İtalya'nın Etiyopya'yı işgal etmesi ile yeni bir savaşa girilmiş ve İtalya'nın yenilgisi ile İngiliz Somalisi, İtalyan Somalisi ve Etiyopya Somali'sinde yeni askeri yönetimler oluşturulmuştur. Ancak yönetsel olarak tüm Somali'yi içine alan bütünleşmiş bir idari sistem kurulamamıştır (Metz, 1992). Güneyde İtalya Somalisi bünyesindeki güvenlik birimleri yerine, Kenya ve Uganda askerlerinden oluşan İngiliz idaresine bağlı Somali Jandarma Teşkilatı oluşturulmuştur. 1945'ten sonra kamu hizmetleri yetersiz idari personele rağmen iyileştirilmeye çalışılmıştır. Sağlık hizmetleri, veterinerlik hizmetleri, su kuyuları ve tarım ve hayvancılık faaliyetleri için gerekli suya erişim sağlanmıştır. Ayrıca İngiliz yönetimi İtalyan baskılarına karşı parti kurulmasını destekleyerek askerlerin ve memurların da partilere katılmalarına izin vermiştir. Sonuç olarak bu teşvikle daha sonra SYL'ye katılacak olan SYC (Somali Youth Club) oluşmuştur.

Bağımsızlığını kazanması ve İtalyan Somalisi ile birleşmesi akabinde gelişen darbe ve iç savaştan sonra Somaliland, 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu ayrılıktaki Somali Ulusal Hareketi'nin (SNM: Somali National Movement) rolü çok önemli olmuştur. Rejim karşıtı görüşlerden hareketle oluşan yapının katılımcı bir sistemi benimsemesinin Somaliland'ın yönetim biçimini şekillendirmesinde etkili olduğu söylenmektedir. Somaliland güney bölgeleri ile yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle Pan-Somali fikrinden ve merkezi federal yönetimden uzaklaşmıştır. Bağımsızlık ilânları tek taraflı olarak kalmış, birleşik Somali bu ilânı kabul etmemiştir. Uluslararası alanda da tanınmamaktadır.

1.4.2. İtalya İşgali

İtalya'nın Somali topraklarında yer almasını sağlayan olay; İngiltere'nin, Alman müzakerelerinin ve Fransa ilerlemelerinin önünü kesmek için İtalya ile Zanzibar Sultanlığının anlaşma imzalamasına destek sağlamış olmasıdır. Anlaşma, 28 Mayıs

1885'te Giuba nehri boyunca düzen sağlamış Sultan ile Kâşif Antonio Cecchi arasında imzalanmıştır (Corada, 1996, aktaran Pandolfo, 2013). Zanzibar yönetimindeki halk Sultan'ın¹¹ anlaşmalar ile topraklarının hâkimiyetini devrettiğini öğrendiğinde Sultan'a giderek kendileri dışında gelişen bu olayların ve anlaşmaların geçersizliğini savunmuştur. Sultan ise tepkilere karşılık, anlaşmaların baskıyla imzalandığını belirtmiş; yabancı devletleri ülke topraklarında istemediğini ve halk ile aynı fikirde olduğunu ifade etmiştir.

Aynı dönemlerde İtalya'da, sömürge girişimleri ve ilk deneyimlerden elde edilen başarısızlıklar gündeme gelmiştir. Somali'de gerçekleştirilen sert ve savaştıl eylemler halk tarafından geri püskürtülünce İtalya hükümeti değişime giderek genişlemenin barışıl ve güç kullanmadan olması gerektiğine karar vermiştir. Ayrıca Eritre'de uygulanan yönetimin aksine Somali'deki yönetimin doğrudan bir müdahale şeklinde değil yerinden yönetim biçiminde olmasına karar verilmiştir. Bu durum İtalyan kamuoyundaki sömürge karşıtı düşünceleri yumuşatmak için de kullanılmıştır.¹²

1889 yılında Obbia Sultanı ile İtalya arasında bir himaye anlaşması¹³ imzalanarak limanların denetimi elde edilmiştir. Bu anlaşmada asker ve politikacı olan Vincenzo Filonardi önemli bir rol oynamıştır. Filonardi aynı zamanda Somali'nin de ilk valilik görevini yürütmüş, Zanzibar'ın konsüllüğünü yapmıştır. Bu anlaşmalar sömürge devletini resmileştirmiştir. 1892 yılında yapılan ancak 1896'ya kadar İtalyan Parlamentosu tarafından onaylanmayan anlaşmaya göre; İtalya hükümeti yılda 160.000 rupi karşılığında Benadir'i sultanın adına yasal olarak yönetme hakkını ve vergileri toplama hakkını devralmıştır. Ayrıca bu anlaşmaya göre İtalya hükümetine verilen bu haklar İtalya tarafından bölgede görevli bir İtalyan şirketine de devredilebilecektir (Corada, 1996, aktaran Pandolfo, 2013).

İtalya'nın planlamasına göre ticari ilişkiler ve plantasyon ekonomisi oluşturulacak, aynı zamanda kamu çıkarları da gözetilecektir. İtalya hükümetinin, iç

---

¹¹ Sultan Seyyid Sir Barghash bin Said Al-Busaid 1870-1888 yılları arası görev yapmıştır.

¹² Sömürgeciliğin maddi yükünün fazla olması sebebiyle Avrupalı devletlerin iç kamuoyunda sorgulanmaya başlaması sonrası ekonomik fayda sağlama açıklaması yeterli gelmediğinden faaliyetler yardımseverlik bağlamında meşrulaştırmaya çalışılmıştır. "Medeniyet misyonu" ve geri kalmış ırkları geliştirme görevi üstlenilmiştir. "Hristiyanlığı yaymak" düşüncesi de sömürge faaliyetlerine amaç olarak belirlenmiş bu sayede anavatanında nüfusun desteği sağlanmıştır.

¹³ Somali'de yapılan anlaşmaların neredeyse tamamının tarihleri ve tarafları belirli olmasına rağmen, anlaşma isimleri yazılı olarak yer almamaktadır. Anlaşmalar ile ilgili detay bilgiler için bkz: Touval, 1963, s.30-60.

kamuoyundaki çalkantıları ve maddi yükümlülükleri işlerini zorlaştırmıştır. Başlangıçta “Societa Filonardi” tarafından gerçekleştirilen yönetim daha sonra “Benadir İtalyan Ticari Anonim Şirketi”ne geçmiştir. Zorluklara rağmen sınırlı ilerleme devam ederken, 1905 yılında şirketler aracılığı ile yürütülen yerinden yönetim modeli yerini doğrudan yönetime bırakmıştır. “Kuzey İtalya Somali Yönetimi” de bu yıl kurulmuştur. Bu yönetim modeli sert bir zeminde ilerletilmiştir. Eritre’de uygulanan yerleşimci politikasının benzeri, İtalya yönetimi tarafından Somali’de uygulanmaya başlanmış ve İtalya’nın çeşitli bölgelerinden getirilen insanlar Somali’nin ekime uygun topraklarına yerleştirilmiştir. 1908’de Vali Carletti tarafından getirilen öneriyle daha önce Tuni kabilesi tarafından ekim yapılan Gumbo’da 10.000 hektarlık bir alanın tarım için ayrılması gündeme gelmiştir. Ancak ağır koşullar nedeniyle burada çalıştırılacak işçi bulmak zor olmuştur. Ayrıca İtalyanların buradaki toprağı nasıl işleyecekleri ile ilgili bilgileri ve birikimleri de bulunmamaktaydı. Hükümet desteğı de az olduğundan ilk yerleşim denemeleri başarılı sonuçlar vermemiştir. 1919 yılında yapılan tropikal tarıma¹⁴ kadar bu durum devam etmiştir.

1920 yılının sonlarında yerleşik kabilelerle anlaşma yapan İtalya, kabile topraklarından 30.000 hektarlık bir alanı almak istemiştir. Kabile reisleri bu alanı ve diğer arazilerin mülkiyetini ellerinde tutarak işleme hakkını İtalyanlara devretmiştir. Tarlaların ekimi için gerekli olan iş gücü de bu kabilelerden sağlanmış, arazilerin bir bölümünde kabilelerin de ekim hakkı bulunmuştur. Ancak Somali’nin bir dönem kurak, bir dönem yağışlı geçen iklim şartları nedeniyle bu planlama da verimli olmamıştır.

Roma’da Ulusal Faşist Parti’nin¹⁵ iktidara gelmesinden sonra yeni vali olarak atanan Cesare Maria De Vecchi sayesinde genişleme tamamlanarak ülkenin çoğunluğu kontrol altına alınmıştır (Vecchi,1935). Vecchi, yerel halkın göçebe kısmının silahsızlandırılması ve yayılmacı politikanın geliştirilmesi için yoğun bir çaba sarf

---

¹⁴ Tropikal iklime sahip olan Afrika kıtasının çoğunluğunda özellikle Batı Afrika’da tropikal tarım yapılmaktadır. Egzotik meyveler büyük oranda bu bölgelerden ihraç edilir. Mango ve muz sektörü geniş bir alana yayılmıştır. Tropikal ormanlar ise bitkisel yağ kaynağı oluşturmaktadır. Sömürge dönemi savunmalarının başında gelen ekonomik faktör bu tarım ürünlerinin üretimi ve ihracatı, serbest piyasa ve madenler aracılığı ile açıklanmıştır.

¹⁵ Partito Nazionale Fascista olarak geçen Ulusal Faşist Parti 1921’de Mussolini tarafından Milano’da kurulmuştur. Aşırı milliyetçi politikalar benimsemesine rağmen milliyetçilik, devletçilik gibi ideolojileri de amaç edinmiştir.

etmiştir. Eylemlerinde aşırılıktan, şiddetten ve anlayışsızlıktan da kaçınmamıştır. 1926 yılında Obbia ve İtalya arasında yaşanan bir çatışma sonrası İtalya kazanan taraf olmuş, İtalyan sömürgeciliği birleşik bir hal almıştır (Del boca, 2008).

Sömürge politikalarının ayaklarını oluşturan dil yayılcılığı ve misyonerlik faaliyetleri İtalyan Somali’inde uygulama alanı bulamamıştır. Somalililer dil konusunda oldukça katı bir tutum sergileyerek yabancı devletlerin dillerini kabul etmekte direnmişlerdir. Sonuçta yabancı devletlerin dillerini konuşan az sayıda kişi, İtalyan yerleşimciler ile yerliler arasında tercüman vazifesi görmüştür. Misyonerlik faaliyetlerinde ise yetimhane ve birkaç kilise açılmış olmasına rağmen İtalya baskın politikalar izlememiştir. Bunun nedeni İtalyan yönetiminin din yayılcılığı politikasını gerekli görmemesidir. Yönetim Katolik misyonerlere alan tanımış ancak halkın kendi dinini yaşamasına da olanak sağlayarak cami inşaatlarında yardımcı olmuştur (Lewis, 2002). Misyonerlik faaliyetleri yerine sömürgeciliğin dayanak noktalarından olan “medenileştirme” politikalarına ağırlık verilerek siyaha karşı beyaz üstünlüğü savunulmuştur.

Cesare Maria De Vecchi uyguladığı politikalarla İtalyan yönetimini değiştirmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Para birimi olarak kullanılan Hint rupisi yerine Somali şilinini kullanıma sokmuş, ilk doğrudan vergi uygulamasını getirmiştir. Ulaşım için yeni yolların inşa edilmesini istemiş ve demiryolu hattı da inşa ettirmiştir. Ayrıca askeri gücü yeniden düzenlemiş, elektrikle aydınlanma için düzenlemeler yapmıştır (Pandolfo, 2013). 1929’da kuyu sondajlama planına olanak sağlamak için hükümet desteği ile jeolojik araştırmalar başlatılmış, 1932-1933 yıllarında yüz elli kuyu açılmıştır (Lewis, 2002).

Eğitim alanında da çeşitli reformlar yapılmıştır. 1907’de Somalililere İtalyanca öğretmek için bir ilkokul açılmıştır. Bu okul sonrasında Baraawe, Afgoi, Baidoa, Kismayo gibi bölgelerde de okullar açılmıştır. Başlangıçta İtalyan yerleşimci çocukları ile Somalili çocuklar aynı sınıfta okutulmuşsa da bu uygulama iki halkın sınıfsal farklılıkları olduğu düşünüldüğünden kısa zamanda sonlandırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletler (BM) kurulu, sömürge gücü olarak modern bir yapının oluşturulması, ekonomik iyileştirmelerin yapılması gibi maddelerin yer aldığı “yerine getirilmesi gereken reformlar” listesi ile birlikte İtalya’nın

yönetimi sürdürmesini istemiştir. Çünkü İtalyan Somali'sinin yönetimi faşist yönetim baskısı altındaki İtalya'nın, faşizmi Somali'ye taşıması ile modernlikten geri kalmış bir tablo çizmiştir. 1960'taki İngiliz ve İtalyan Somalilerinin birleşimine kadar post-faşist İtalya olarak yönetime devam etmişler ve Somali'de başarısız bir yönetim sürdürdüklerini kabul etmişlerdir. Bunun nedenini, modern İtalyan yönetim modeli ile göçebe yaşam tarzının uyumsuzluğu ve İtalyan idaresinde görevlendirilenlerin yerliler yerine İtalyan kökenli kişiler olması şeklinde ifade etmişlerdir. Somali'de daha sonra kurulan hükümetlerde ise İtalyan Somali'sinde doğmuş ve İtalya'da eğitim almış kişiler yer almıştır.¹⁶

1.4.3. Fransa İşgali

Fransa sömürgeciliğinin Afrika'ya olan ilgisi Senegal'de bir liman kurulmasıyla başlamıştır.¹⁷ Berlin Konferansıyla resmileştirilen sömürgecilik çeşitli sebeplerle haklı çıkarılmıştır. Diğer sömürgeci Avrupa ülkeleri gibi Fransa da kendi çıkarlarını gözeten hareket etmiştir. İngilizlerin ve İtalyanların aksine Fransa asimilasyon politikasını daha etkili uygulayan bir ülke olmuştur (Sıradağ, 2014). Afrika'nın her türlü kaynaklarını ele geçirmenin yanı sıra kültürel yıkımı da beraberinde getirmiş; Afrika dillerini, kültürünü yasaklayarak kimlik kontrolü uygulamıştır.

İtalyanlardan daha tecrübeli oldukları doğrudan yönetim modelini benimsemiş, sömürgeleştirdiği toprakları kendi topraklarının parçaları olarak görmüştür. Ticari işlerde sömürgeleştirdiği ülkeler ile bağımlı bir düzen kurmuştur. Bu ülkeler koloniler arası değil sadece Fransa ile ticaret yapabilmıştır. Pahalı ürünlerin Afrika'ya satılması ve ucuz ürünlerin Afrika'dan satın alınması üzerine kurulu bir ticaret politikası oluşturmuşlardır. Başlangıçta iki ticari işletme¹⁸ (Touval, 1963) kurmuş ve denizasıra ticaretini bu şirketler üzerinden yürütmüşlerdir. Sömürge faaliyetlerini düzenleyen bir bakanlık da bulunmaktadır.

Fransa'nın Afrika'daki son sömürgesi olan Cibuti (Djibouti) Somali topraklarının

¹⁶ Ayrıca bkz: Italia : Comitato per la documentazione dell'opera dell'Italia in Africa, 1955; Hess, 1966; Michele, 2013.

¹⁷ Ayrıca bkz: Uygur & Uygur, 2013.

¹⁸ İki ticari işletme; Obock—the "Compagnie Franco-Ethiopienne" ve "Société Française d'Obock.

bir bölümünü oluşturmuştur. Charles Guillain'ın keşfi önderliğinde Somali topraklarına pek çok kâşif daha gönderilmiştir. Fransızlardan önce bölgede Afar¹⁹ ve Issa kabileleri yaşamıştır. Ekilebilir arazisi ve suya erişimi az olan bölge halkı genellikle göçebe yaşam sürmüştür. 1859 yılında Obock Limanının satın alınması ile başlayan Somali işgali daha sonra iç kesimlerdeki kabileler ile anlaşmalar²⁰ yapılarak ilerletilmiştir. 1862'de Danakil bölgesinde yaşayan Afar (Danakil) kabilesi ile yapılan anlaşma uyarınca Fransız yönetiminin ödemeleri karşılığında bir bölge Fransız yönetimine verilmiş ve Fransa burada inşa ve ticari faaliyetlerde bulunabilmiştir. Süveyş Kanalıyla birlikte Kızıldeniz'in ticari faaliyetlerdeki rolü daha da artmış, bölgede ilerleme ve güvenlik sömürge ülkeleri açısından daha önemli olmuştur. 1884'te ise iç bölgelere ilerleme ve kabileler ile anlaşmalar yapmaya devam etmişler ancak bu anlaşmaların çoğu zor kullanarak gerçekleştirilmiştir. Anlaşma maddelerinde Fransa'nın toprak alımında kolaylık sağlama, Fransız kurallarına uyma ve Fransa'nın haberi olmadan anlaşma yapmama, toprakların yönetimini Fransız yönetimine devretme ve bunun karşılığında Fransa tarafından olası dış tehditlere karşı korunma gibi maddeler yer almıştır. 1889'da Rusların da Cibuti için bir girişimi olmuşsa da Fransızlar tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Tadjoura'dan²¹ Sagallo'ya gelen Ruslar diğer Avrupa ülkeleri gibi bir koloni kurmayı hedeflemişler ancak başarılı olamamışlardır (Akalin, 2016).

1894'te daimî bir yönetim kuran Fransızlar bölgeyi Cote Française des Somalis (Fransız Somali'si) olarak adlandırmıştır. İtalyanlar ile sık sık sınır problemleri yaşamışlardır. Etiyopya ile sınırları 1897'de belirlenmiştir. Ticaret hacmini artırmak ve ulaşımı kolaylaştırmak için 1909 yılında Adis Ababa ve Cibuti arasında bir demiryolu hattı inşa edilmiştir. Soğuk savaş sonrası bölge resmi olarak Fransa'nın denizaşırı toprağı olarak kabul edilmiştir. Ancak aynı dönemde bağımsızlık talepleri artmaya başlamış ve örgütlenmeler olmuştur. 1958 yılında Cibuti'de, halkın Fransa'dan ayrılmayı talep edip etmediğini öğrenmek amacıyla bir referandum yapılmıştır. Ancak referandum sonucunda yüzde altmış oranında ret kararı çıkınca Cibuti bağımsızlığını alabilmek için 1977 yılına kadar beklemek zorunda kalmıştır. 1966 yılında Fransa Cumhurbaşkanı'nın bölgeye

---

¹⁹ Afar Halkı bkz: s.12.

²⁰ Anlaşmalar bkz: s. 24

²¹ Tadjoura, Cibuti'nin en büyük üçüncü şehridir.

yaptığı ziyaretteki protestolar neticesinde ikinci bir referandum düzenlenmiş ancak yine ayrılma kararı çıkmamıştır. Fransız hükümetinin yapılan her iki referandumda hile yaptığı da iddia edilmektedir (Shillington, 2005). Bölgede ayaklanmaya neden olup çok sayıda çatışmayı da beraberinde getiren ayrılık protestoları sivil kargaşaya dönüşmüştür. İkinci referandum sonrasında Afars et des Issas olarak isimlendirilmiş olan bölge, Pan-Somali fikri ile hareket eden Somalililerin, Fransız yönetimine karşı silahlı mücadelelerine sahne olmuştur. 1976 yılında idareye karşı Front de Liberation de la Cote des Somalis,²² bağımsızlık talebini yineleyerek Ulusal Jandarma Müdahale Grubu (Gendermerie Bational Groupe / GING)²³ ile çatışmıştır.

Mayıs 1977’de üçüncü bir referandum düzenlenerek ayrılık isteyenlerin oranı belirlenmiş, çıkan yüksek oran neticesinde (%98) ayrılık talebi olumlu sonuçlanmıştır. 27 Haziran 1977 yılında Ahmed Dini Ahmed, bağımsızlığı ilân ederek bildiri yayınlamıştır. Bu tarihten sonra Cibuti Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olmuştur. Somali ile tekrar birleşme söz konusu olmamıştır.

1.4.4. Etiyopya’nın Sürece Katkısı

8. yy. sonrasında Müslüman tüccarların artan ticari faaliyetlerini Basra körfezine taşımaları ile Somali kıyı şehirleri İslam coğrafyası ile daha yakın ilişkiler içerisine girmiştir. Özellikle Seylac bu ticaretin önemli bir aracısıydı. Etiyopya’nın dağlık kesimleri de Müslüman tüccarların yöneldiği bölgeler arasındadır. 1300’lü yıllarda Harar’da Adal Krallığının kurulduğu yerde Müslüman hâkimiyeti gelişmeye başlamıştır. Bu durum Somali halkının Hristiyan Etiyopya ile Müslüman Adal Sultanlığı arasında kalmasına neden olmuştur (Shillington, 2012). 1500’lü yıllarda bölgedeki Müslüman yönetimler Hristiyan Etiyopya’nın varlığından endişe duymuşlardır. Aynı şekilde Etiyopya da yakınındaki Müslüman yöneticilerden endişe duymuştur. Portekizliler ile yakın ilişki içerisinde olan Etiyopya, topraklarına gerçekleşen saldırılara cevap verebilmek için onlardan yardım istemiş ve istediği desteği de bulmuştur. Etiyopya’nın

---

²² Le Front de libération de la Côte des Somalis (FLCS) yani Somali Sahili Kurtuluş Cephesi, Afar ve Issa bölgesinde bulunan siyasi ve askeri bir örgüttür. Cibuti bağımsızlığını kazanana kadar Somali tarafından desteklenmiştir. 1963 yılında Mogadişu’da Mahmut Harbi tarafından kurulmuştur.

²³ Ulusal Jandarma Müdahale Grubu (GIN); güvenlik, gözlem ve müdahale görevlerinde uzman kişilerden oluşan Fransız birimi. Sömürge ülkelerinde yer aldığı gibi Fransa devletinde de bu birim bulunmaktadır. Ayrıca bkz: Briggs, 2012.

Avrupa ülkelerine “ortak düşman” a karşı birlikte hareket etme talebi de olmuştur (Shillington, 2012).

Uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan bu ülkenin 1780 ile 1850 tarihleri arasında yönetimi zayıflamış ancak 19 yy.’ın sonlarında gücünü tekrar kazanmıştır (Gilkes, 1994). Avrupalı dostlarından yardım isteyen Kral Menelik ülkesine yapılan yardımlar karşılığında hem Afrika’nın paylaşılmasına destek olmuş hem de diğer Afrikalı devletlere ve Müslüman akınlarına karşı ülkesine silah desteği kazandırarak güçlenmiştir. Avrupalılar ve Etiyopya, Müslümanları Hristiyanlaştırmak için uğraşmıştır (Ciise, 1976).

Osmanlı Devleti’nin Somali idaresini Mısır’a devrettiği tarihten itibaren ülkedeki gerilim artarak devam etmiştir. 1887’de Kral Menelik’in Harar’a saldırması karşısında Somalililer de direnişe katılmış ancak başarılı olamamışlardır. Harar’ın işgalinden sonra topraklarını genişletme arzusunu daha da ilerleterek Somali topraklarında hak iddia etmeye başlamıştır. 1891 yılında Avrupalı devletlere: “Etiyopya 14 asırdır paganların içinde olan bir Hristiyan adacığdır. Avrupalı Devletler Afrika’yı kendi aralarında paylaşıyorsa buna seyirci kalamam.” (Daban, 2017) şeklinde bir mektup yazarak topraklarını genişletme arzusunu belirtmiştir. 1894 yılında ise Menelik’e Ogaden bölgesinin istilası için destek verilmiştir. Bu bölgede yaşayan Somalili halk bu duruma karşı çıkmıştır. Etiyopya Kralı ise bu isyanlar karşısında sert ve otoriter tutumunu korumuş, bölgedeki Somalililere baskı uygulamıştır. İngiliz ve İtalyan yönetimlerine karşı başlayan Derviş Hareketi Etiyopya işgaline de karşı durmuş Somali milliyetçiliğini uyandırmaya çalışmıştır. Ancak bu hareket başarıya ulaşamamıştır.

Etiyopya’nın ilgi duyduğu Ogaden bölgesi dağlık bir bölgedir ve Somali halkı için hayvancılık açısından büyük bir öneme sahiptir. Halk hayvanlarını bu bölgede otlatmıştır. Bölgenin Etiyopya’ya geçmesi ile Somali halkı hayvanlarını otlatmak için Etiyopya yönetiminden izin almak zorunda kalmıştır. Bu durum daha sonra da iki ülke arasında çatışmalara neden olmuştur (Elmi, 2012).

1930’da Etiyopya İmparatorluğunda tahta Haile Selassie çıkmıştır. 1935’te İtalyanların ülkeyi işgali ile Etiyopya kendini yeni bir çatışmanın içinde bulmuş ve İngilizlerden yardım istemiştir. Ancak en etkili yardımı İkinci Dünya Savaşı sırasında almıştır. 1941 yılında İngiliz güçleri Etiyopya güçleriyle birlikte İtalyan güçlerini bölgeden çıkartmış, bölgede yaklaşık beş yıl süren İtalyan hâkimiyetine son vermiştir

(Gilkes, 1994). Bu işgali İtalya, Somali topraklarındaki egemenlik sınırlarının netliğinin olmadığını savunarak açıklamıştır; ancak o dönem İtalyan hükümetinin faşist politikalarının etkisi daha büyüktür.

İkinci Dünya Savaşından sonra İngilizlerin Ogaden üzerindeki planları ile Eritre üzerindeki planları paralel şekilde ilerlemiştir (Gilkes, 1994). Ogaden'in İngiliz himayesindeki bölümünün de Etiyopya'ya devredilmesiyle iki ülke arasındaki gerilim artmıştır. 1940'larda bu gerilim uluslararası boyutta bir sorun halini almıştır (Spencer, 1984).

1960 yılından sonra Somali, Pan-Somali fikrinin büyümesiyle Etiyopya ile savaşa girmiş ancak bu savaşın kazanan bir tarafı olmamıştır. İkinci savaş ise 1974 yılında yaşanmıştır. Bu tarihte darbe ile başa gelen Siad Barre'nin Pan-Somali fikrine dayanarak Ogaden'i geri almak istemesi sonucunda gerçekleşen ve Ogaden Savaşı olarak bilinen yıkıcı bir savaş meydana gelmiştir. Hükümeti ve halkı hem maddi hem manevi olarak yıpratılan savaş Somali milliyetçiliğine zarar vermiştir. Etiyopya bu savaşı o dönemlerde yakın ilişki içerisinde olduğu ancak ilişkilerinin daha eskiye dayandığı Sovyet desteği ile kazanmıştır. Somali hükümeti de aynı dönem Sosyalist bir rejimi benimsediğini ilân etmesine karşın, Etiyopya-Sovyet ilişkilerinin önüne geçememiştir. Sovyetler, savaş yaşanmaması için arabuluculuk yapmaya çalışmışsa da sonuçta çıkan çatışmalarda Etiyopya'yı desteklemiştir. 2006 yılında Etiyopya Somali'de neredeyse istikrarı sağlamış bir yapılanma olan İslam Birliği Mahkemeleri'ne (Islamic Courts Union, ICU) karşı ABD desteği ile sınır güvenliği bahanesiyle operasyon düzenlemiş ve örgütü dağıtmıştır.²⁴

Somali ve Etiyopya ilişkilerinin geçmişinde etnik ve inanç farklılıklarına dayalı bir gerilim olduğu görülmektedir. Bu durum uzun yıllardır süren çatışmanın temelini oluşturmaktadır. Afrika'nın sömürgeci devleti olan Etiyopya; topraklarını genişletmek, kıyı bölgelere yaklaşmak ve ticari faaliyetlerini geliştirmek amacı ile de Somali'yi kontrol altında tutmak istemiştir. Günümüzde hâlâ Somali'deki istikrarı, kabileleri kışkırtarak baltalamaktadır. Ogaden bölgesini de kapsayan reformlar yapmasına karşılık Etiyopya-Somali arasındaki gerginlik devam etmektedir. Bu durum Somali'deki devlet inşa sürecini de etkilemektedir.

---

²⁴ Ayrıca bkz: Orsam, 2011.

1.5. BAĞIMSIZLIK HAZIRLIKLARI: BİRLEŞİK SOMALİ

Sömürge hâkimiyetinde olan pek çok Afrika ülkesi gibi Somali de 1960'tan sonra post-kolonyal bir devlet olarak varlığını sürdürmüştür. BM kurulunca “Entegrasyon ve Danışma Komisyonu” oluşturularak bu komisyon birleşik Somali'nin yasama ve idari birimlerinin aşamalı olarak oluşturulmasında rehberlik etmek üzere atanmıştır (Nelson, 1981). Ancak İngiliz Somali'si ile İtalyan Somali'sinin birleşiminden oluşan birleşik Somali'de sömürgecilik döneminin etkileri devam etmiştir. Isaaq kabilesinin önderliğinde Somaliland ile başlayan özerklik ilânını Majerteen (Darod) kabilesinin 1998'deki Puntland adı ile duyurdukları özerklik ilânı izlemiştir. Somaliland olarak adlandırılan bölgenin, birleşimin gerçekleşmesinden daha önce bağımsızlık ilânı yaptığı da söylenmektedir (Lewis, 2008).

Başlangıçta Somalili halkın hayvan otlaklarına ve su kaynaklarına ulaşmada yaşadıkları sorunlar için birleşmenin bir güven ortamı oluşturacağı düşünülmüştür. Ancak İtalyan ve İngiliz Somali yönetimleri tarafından uygulanan idari sistemler; eğitim sistemi, vergilendirme, yargı, dil ve askeri yapı olarak farklılıklar göstermekteydi. İtalyan taraf dolaylı yönetim ile başladığı süreci doğrudan yönetim modeline çevirerek ülkesinden yerleşimciler göndermiş ve iç kesimlerde etkili olmuşken; İngiliz bölgesi dolaylı yönetim benimseyip yerleşimci sayısını oldukça az tutmuştur. O dönemlerde ekonomik bakımdan da iki bölgenin iletişimi yok denecek kadar azdır. Bu durum halk arasında ve Somalili yöneticiler arasında uyumsuzluğa neden olmuştur. Somaliland'ı temsilen Isaaq kabilesi idarecileri yeni kurulan hükümette azınlık olarak kalmışlardır. Sandalyelerin çoğunluğu eski İtalyan sömürgesi olan güneylilere geçmiştir.²⁵ Meclis çoğunluğunun yanı sıra hükümetin bakanlıkları ve diğer üst düzey görevler de güney bölgesi tarafından idare edilmiştir (Lewis, 2002).

Isaaq kabilesini temsil eden Somali Ulusal Ligi (Somali National League, SNL) ve çoğunluğu diğer iki kuzeyli kabile olan Dir ve Darod'dan oluşan Birleşik Somali Partisi (United Somali Party, USP), kuzeyin iki siyasal partisini oluşturmuştur. Kabileler içerisinde, güneyde olanlar için kuzeyli akrabalar, kuzeyde olanlar için güneyli akrabalar da taraf olmuştur. 1961 referandumunda yeni Anayasa geçişi için oy kullananların

---

²⁵ Mecliste kuzey bölgesi 33 sandalye güney bölgesi ise 90 sandalye elde etmiştir.

çoğunluğu güneyliler olmuştur. Kuzey bölgesinin yalnızca yarısının bu referanduma olumlu yanıt vermiş olmasına rağmen anayasa geçişi kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra da kuzeyde küçük bir grup başarısız bir isyan girişiminde bulunmuştur. Birleşik bir parti oluşturulmasını öngören başka bir girişim de yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Somaliland temsilcileri güneyli baskısı karşısında birleşmeyi mümkün kılan düzenlemenin yasal olmadığını iddia etmişlerdir.

Birleşimin ilk yıllarında post-kolonyal bir devlet olan Somali karmaşık yapısı nedeniyle devlet yönetiminde kısa ve uzun vadede istikrarı sağlayacak adımları izleyememiştir. Bu durumu takiben devlet teşkilatı içerisindeki kişilerin yolsuzluk iddialarına karışmaları ve kaynakların erişim ve kontrolü için girişilen tartışmalar da Somali'nin devletleşme sürecini olumsuz etkilemiştir.

1.6. BİRİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

1960'ta bağımsızlığını kazanan Somali, post-kolonyal bir devlet olarak dünya sahnesinde yerini almıştır. Post-kolonyal teori sömürge dönemine dair eleştirilerde ve açıklamalarda bulunmaktadır. Sömürgecilerin sosyolojik açıdan toplumda yarattığı çelişkiler ve sömürge sonrası devlet oluşumlarına dair tanımlamalar yine belirtilen teori kapsamında açıklanmaktadır. Bu teori çerçevesinde yapılan tanımlamalar bize Somali devletinin post-kolonyal bir devlet olduğunu ve hükümetin teşkilat yapısındaki kişilerin ve davranış biçimlerinin sömürgeciler ile ilintili olduğunu göstermektedir. Ancak burada belirtmek gerekir ki post-kolonyal çalışmaların devletin işleyişi ve devamlılığına dair öneri ve görüşleri yetersiz kalmaktadır.

Sömürge döneminde İtalya, Somali'den toprak, iş gücü ve ticari bir kâr alanı olarak yararlanmak istemiş ve Somali halkını kendi topraklarında çiftçi olarak çalıştırmayı hedeflemiştir; ancak bu, yönetim bakımından fazlaca maliyetli olmuştur. İngiltere, yerlilerle anlaşarak dolaylı yönetim yolunu benimsemiştir. Fransa ise ele geçirdiği bölgeyi Somali topraklarından koparmış ve bölgede kendi yönetim biçimini oluşturmuştur. Avrupalı devletler tarafından bu döneme yönelik kaynak kullanımı, plantasyon ekonomisi, iş gücü ya da ticari güvenlik gibi açıklamalar getirilse de, sömürgecilik yeni dünya düzeninin bir aracı olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra bu yeni dünya düzeni tekrar şekillenmiş ve devlete dair ilkeler ve devletlerin uluslararası düzendeki yerleri belirlenmiştir.

Somali toprakları genellikle başka bir üst devlete tabii olarak yönetimini sürdürmüşse de yerel düzende geleneksel idari yapı muhafaza edilmiştir. Sömürge dönemi ile bozulan toprak bütünlüğü, ülke yapısının tamamen bozulmasına ve halkın farklı yönetimler altında yaşamalarına neden olmuştur. Bu dönemde Somali topraklarında İtalya, İngiltere, Fransa, Etiyopya olmak üzere dört farklı yönetim görülmektedir. İtalya ve İngiltere Somaliland'ının birleşmesi sonrası oluşturulmaya çalışılan Somali devleti, “modern devlet” algısı üzerine düzenlenmiştir. Bu aynı zamanda ülke için bir dış otorite anlamına da gelmektedir.

Somalililer için yeni bir siyasi düzen olarak merkezi devlet hem kavramsal hem de işleyiş açısından farklı ve alışılması zor bir süreçtir. Kendi kendini yöneten kabilelerin ve halkın yöneticileri alışageldikleri düzende liderliği bilgelikle ve dini argümanlarla elde ederken, bu yeni devlet olgusunda liderlik toplumsal ilişkilerle daha çok bağlantılı olmuştur. Yöneticinin; modern devlet yapılanmasına uygun yeteneği ve eğitimi (yabancı dil, sertifika, diploma) olan ve en önemlisi diğer devletlerle -özellikle sömürgeci devletler ile (İtalya, İngiltere)- iletişim kurmada başarılı kişiler içinden olması gerekmiştir. Ayrıca yöneticilerin modern devlet içerisinde halk tarafından seçilmesi gerektiğinden hem az önce bahsettiğimiz özellikleri taşıması, hem de kabile geleneklerine bağlı olması ve kabilesi tarafından onaylanarak desteklenmesi de gerekmiştir. Önce sömürgeciler tarafından parçalanan, sonra BM makamları tarafından birleştirilen ülkede; kendilerinin dillerini kültürlerini öğrenen kişilerin devlet yönetiminde çeşitli pozisyonlara yerleşebilmesine olanak tanıyan yabancı devletler nedeniyle, dış destekli siyasal bir elit portföyü oluşmuştur. Sorunsuz gerçekleşen birleşimin ardından devlet yeni seçkinler tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk ve kabile rekabeti nedeniyle işlevsiz kalmıştır. Post-kolonyal çalışmaların da vurguladığı sömürgecilik yolu ile yaratılan bağımlı “yeni burjuvazi” kavramı burada karşımıza çıkmaktadır.

Somali'nin fiziki, idari, sosyal ve ekonomik temelleri sömürgeci güçler tarafından belirlenmiştir. Birleşme sonrası devlet oluşumunda bağımsızlıklarını ellerinden alan sömürge güçlerinin stratejik çıkarlarını destekleyen seçkinler, devlet iktidarını ele geçirmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu durum; post-kolonyal çalışmalarda ifade edilen devlet kurumlarının kişiselleştirilmiş otorite araçları olarak hizmet ettiği ve yerel güç ilişkisiyle iç içe geçtiği tanımlamasını kanıtlar niteliktedir.

Yolsuzluk ile otorite aracı olarak kullanılan devlet kurumları arasındaki ilişki de yine post-kolonyal teori aracılığıyla açıklanabilmektedir. Buna göre yolsuzluk teması artık yolsuzluk uygulamalarının elit hâkimiyetini güçlendirmede oynadığı role dair popüler farkındalık yaratmaktadır. Bu farkındalık devlet kurumlarının toplumsal karakterini açığa çıkartmak ve ulusal bir kalkınma projesine dayalı sömürgecilik sonrası “devlet fikri”ni oluşturma konusunda açıklayıcı olmaktadır (Salem, 2018).

2. BÖLÜM: SOMALİ’NİN JEOPOLİTİK YAPISI VE SİYASİ DÜZEN

Birinci bölümde sömürge yapısının devlet inşa sürecine etkisine ve ardından kurulan merkezi devlet yapısının kısa süren demokratik dönemine değinilmiştir. Federal yapının tarihsel süreci takiben zorunlu olarak yerleşmesi, yani özyönetimin politik düzeni ise ikinci bölümde incelenmektedir. Bu bölümde; Afrika boynuzunda yer alan en önemli ülkelerden olan Somali’nin jeopolitiğinin uluslararası alanda ticari kaygıların rotası haline gelmesi, kabile sisteminin ulus ve kimlik gibi kavramların karşısında siyasi düzende varlığını koruyarak hâlâ aktif olması, iç savaş ve BM müdahalelerinin Somali’ye etkileri incelenmiştir.

2.1. JEOPOLİTİK ALANDA SOMALİ

Coğrafyanın politikaya etkilerini inceleyen bir bilim dalı olan jeopolitik, uluslararası ilişkiler ve dış politika alanlarında hep önemli olmuştur. Ülkelerin bulundukları konumlar koordinatlar açısından sabit kalsa da ülkelerin jeopolitiği değişkenlik gösterebilmektedir. Bu değişkenlik dönemsel olarak olabileceği gibi sürekli de olabilmekte ve ekonomik, coğrafi bütünlük ya da askeri güç çerçevesinde de şekillenebilmektedir.

Jeopolitiği önemli kılan unsurlardan bazıları ise yeraltı ve yer üstü kaynaklarıdır. Örneğin; Afrika kıtasını cazip kılan ilk unsurlardan biri ticaret yolları üzerinde bulunması olmuştur. Diğer bir unsur ise üzerinde yaşayan insan gücüdür. Kıtanın neredeyse tamamı sömürgeciler tarafından ele geçirilmiş ve jeopolitiği, ele geçiren yönetimlerce kullanılmıştır. Kıyı kesimlerde bulunan şehirler ticaret yolları üzerinde oldukları için buralara daha çok önem verilmiştir. Ele geçirilen bölgeler ayrıca sömürgeci ülkelerin güçlerini simgeler hale de gelmiştir.

Afrika kıtasının jeopolitiğinde²⁶ ticareti şekillendiren kıyı kesimlerin güvenliği, bölgede ticaret yapan tüm ülkelerin sağlamak istediği bir işlev olmuştur. Devletin devamlılığı açısından en önemli konu olan güvenlik sadece bulunulan toprak parçası üzerindeki fiziki güvenliğin sağlanmasıyla yetinmemektedir. Ticaret yolları da ülkelerin

---

²⁶ Ayrıca bkz: Özcan, 2011.

güvenlik politikalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Avrupa'nın Ortadoğu ve Asya'ya açılan kapısı olan Afrika kıyı şehirleri, Avrupalı, Asyalı ve Arap yarımadası tüccarlarının öncelikli alanı olmuştur.

2.2. SOMALİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE STRATEJİK ÖNEMİ

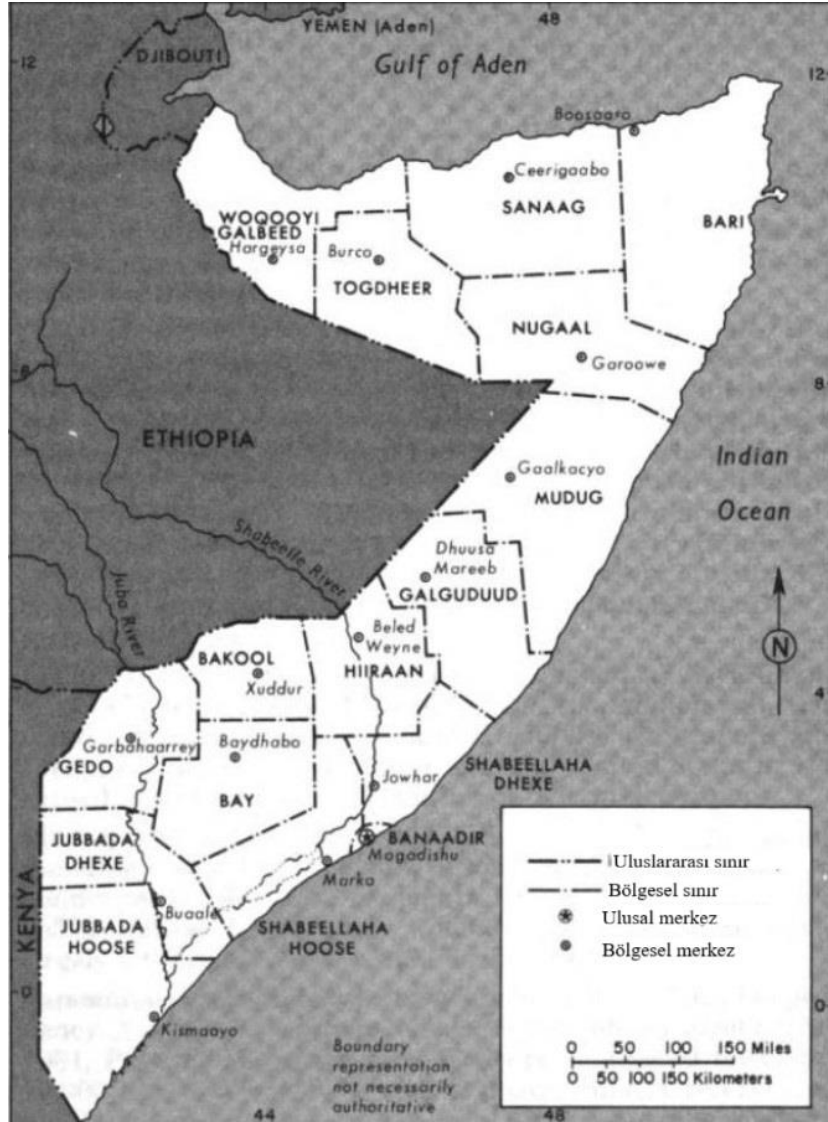
Somali Afrika kıtasının kuzeydoğusunda, kıtaları birbirine bağlayan küresel bir ticaret ağına sahiptir. Jeostratejik açıdan büyük bir öneme sahip olan Kızıldeniz'de, Afrika Boynuzu olarak adlandırılan dünyanın en stratejik bölgelerinden birinde yer almaktadır. Cibuti, Etiyopya ve Kenya karasal komşuları olmakla birlikte Aden, Yemen ve Hint Okyanusu ile de çevrelenmiştir. Babü'l Mendeb Boğazına kıyısı bulunması sebebiyle uluslararası deniz ticaretinde önemli bir ülkedir.

Şekil 3. Somali Siyasi Coğrafyası

Kaynak: UN Cartographic Section

Şekil 4. Bölge Haritası

Kaynak: Lewis, 2002

Çöl sıcaklarının hâkim olduğu ülkede halk yağmuru, “mavi altın” adı ile anmaktadır (Dirie, 2005).²⁷ Toprakları oldukça verimli olan Somali’de yaşanan kurak dönemler kıtlığa sebep olmaktadır. Kuzey kesimi dağlık bir bölge iken güney kesimleri tarıma uygundur. Bölge halkı tarım, hayvancılık ve balıkçılık yaparak geçinmektedir. Ton balığı ve köpek balığı avlanması yaygındır. Ancak balıkçılık faaliyetleri yabancı avcılarının

²⁷ Somali’de halk yağmur için dua edip, yağmurla yıkanmaktadır. Suyun az olması ve çöl sıcakları nedeniyle yağmur, somali halkı için çok kıymetlidir.

yoğunluğu nedeniyle zor olmaktadır.

Bölge uranyum, demir ve altın gibi madenler açısından zengindir. Doğalgaz ve petrol rezervlerinin de bulunduğu Somali’de Puntland bölgesindeki petrolleri çıkarabilmek için Somali Petrol Şirketi kurulmuştur. Ekonomik olarak dışa bağımlılığı olan ülkenin ekonomik faaliyetlerinde Somali diasporasının da payı bulunmaktadır. Somali uzun süredir kıyılarında hüküm süren korsanlık ve terör faaliyetleri ile uğraşmaktadır. Ayrıca Somali’yi de kapsayan Afrika Boynuzu içerisinde yaşanan yoğun göç ve kaçakçılık faaliyetleri de bölgeyi bir tehdit unsuru haline getirmektedir.

2.3. BAĞIMSIZLIK SAVAŞI SONRASI SOMALİ TARİHİNİN KISA BİR İNCELEMESİ

Bağımsızlık sonrası yıllar tüm Afrika ülkeleri için deney dönemi olmuştur. Özellikle Britanya ve Fransız sömürgesindeki ülkeler bağımsızlık sonrasında çaba, deney ve yenilenme aşamalarından geçmiştir (Davidson,2994). Somali’de de durum farklı olmamıştır. Bağımsızlığın hemen ardından Somali halkı ayrılan sömürge hükümetlerinin kendilerine bıraktığı araç ve yöntemlerle kendilerini yönetmeye çalışmışlardır. Bu araçlar ve yöntemler bağımsızlık gününde veya bu tarihten kısa bir süre önce uygulamaya konmuştur. Bunlar, İngilizlerin, Fransızların ya da İtalyanların modelinin anayasaları ve parlamenter sistemleriydi. Bu sistemler, modern Afrika’nın tarihinden ve koşullarından değil, modern Avrupa’nın tarihinden ve koşullarından alınmışlardır. Örneğin; İtalyanlar ülkeden ayrılırken Somali’ye İtalya’yı model alan bir parlamenter sistem verdiler. Bu parlamento 'nispi temsil' ile seçiliyordu: yani kısaca, toplumdaki her kesimin parlamentoda sandalye hakkı vardı. Toprak sahipleri, iş adamları, çiftçiler ve işçilerin her birinin kendi partisi olabilirdi. Bu, sınıflara değil de kabilelere ayrılmış olan Somali’ye uygun bir sistem olmamıştır. Çünkü Somali halkı ülkenin toprak yapısı gereği çiftçilik, çobanlık ve balıkçılık ile geçinen bir halktır. Bu nedenle Avrupa’dan alınan bu modern sistemlere halk uyum sağlayamamıştır. Bir yandan, devletleşme sürecindeki toplum sömürge diktatörlüğünün yasalarını ve alışkanlıklarını devralmış öte yandan, demokratik olması gereken parlamentoları elde etmişlerdir. Sömürge yasaları veya alışkanlıkları ile demokratik yasalar veya alışkanlıklar çatışmaya girmiş buna ilaveten halkın toplumsal öze dayalı istek ve beklentileri de süreci karmaşıklştırmıştır.

Toplum ile uyumsuz bu yönetim biçimlerinin çöküşü ile oluşan siyasi iktidar

boşluğu doldurulmaya çalışılırken tüm siyaset kabileciliğe dönmüştür. Büyük, küçük fark etmeksizin her kabile kendi 'partisini' kurmak ve parlamentoya kendi adamını ya da adamlarını göndermek için nispi temsil sistemini kullanmıştır. Ülkede güç ve ayrıcalığı elde etmek için bir rekabet başlamıştır. Bağımsızlığın kazanıldığı ilk genel seçimlerde beş Somali partisi yarışırken, 1964 yılına gelindiğinde, sadece üç milyonluk bu halk 21 rakip parti üretmiş ve 1969 yılına gelindiğinde 62 rakip parti ortaya çıkmıştır. Bu kabileciliğe eklenen elitizm durumu daha da karıştırmıştır. Bağımsızlık sonrasında bile ülke yöneticileri sürekli kontrol altında oldukları için yabancı dilleri konuşabilmeleri gerekmiştir. Bu dönemde İngilizce ve İtalyancayı iyi konuşan, eğitilmiş kişiler hükümet işlerini devralmıştır. Döneme ışık tutan yazarlardan Basil Davidson kitabında şöyle bahsetmektedir;

“O dönemde Somali'yi yönetmek için İngilizce ve İtalyanca dillerini bilmek gerekiyordu, çünkü Somalice 1973 yılına kadar yazılı değildi. Çok az sayıda Somalili Avrupa dillerini konuşabiliyordu. Daha da azı bu dilleri okuyup yazabiliyordu. Dolayısıyla Somalililerin büyük çoğunluğunun kamusal yaşamın ve hükümetin sorumluluklarından herhangi bir pay alma şansı yoktu. Tüm güç ve ayrıcalığa sahip olan tepedeki küçük bir elit, kendi çıkarları için kişisel savaşlar verdi. Ne zaman seçimler olsa, büyük ya da küçük klanlarına geri dönüyorlar ve rakiplerine karşı destek topluyorlardı. Tekrar iktidara geldiklerinde ise, makam ganimetlerini paylaşma konusundaki it dalaşlarına ve kavgalarına geri döndüler. Bu ayrılık ve kişisel rekabet doğrudan kötü yönetime ve yolsuzluğa yol açtı. Somalili çiftçiler ve sığır çobanları yöneticilerinden nefret etmeye başladı. Bağımsızlığın kendilerine sahtekârlık, yalan ve tutulmayan sözlerden başka bir şey getirmediğini söylemeye başladılar. En tepedeki yolsuzluk o kadar büyüktü ki 1969 başbakanının yeni seçilen parlamento üyelerinin oylarını satın almak için kamu parasından 500,000 ödediğine inanılıyordu. Bu yöneticiler ile sıradan insanların çoğunluğu arasındaki uçurum artık genişti ve insanlar öfkeyle doluydu.” (1994)

Tüm bu gelişmeler sonrasında siyasi iktidar sorunu askeri adımlar atılarak çözülmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönemde gerçekleşen savaş neticesinde halkın birleşmesi uzun soluklu olmamıştır. Ülkede iç çatışmaların artması ile pek çok can kaybı yaşanmış; bunun sonucunda da BM, Amerika Birleşik Devletleri ile bölgeye müdahalede bulunmuş ve halkın tepkileri sonucunda geri çekilmiştir.

2.4. SİYASİ YAPI

Bağımsızlık sonrası hazırlanan ve 1961’de kabul edilen anayasa ile çok partili bir sisteme geçiş yapılmıştır. Somali’de etkin olan kabilecilik, çok partili sistemde uygulama bakımından zorluk oluşturmaktadır. Her kabilenin öncelikle kendisinin ve bölgesinin çıkarlarını gözetmek istemesi, Somali devletinin siyasi yapısını olumsuz etkilemektedir. 1969 darbesi ile parlamenter cumhuriyet sisteminin yönetimini elde eden Yüksek Devrim Konseyi (Supreme Revolutionary Council, SRC),²⁸ kanun çıkarma, adaleti sağlama ve devleti kabilecilikten arındırma vaatlerini yerine getiremediği için siyasi yapı, kabile kayırmacılığından arındırılamamıştır. Darbe yönetiminin ülkeye en büyük katkısı dil alanında olmuş halkın konuştuğu Somali dili yazılı hale getirilmiştir (Abdullahi, 2001).

Askeri hükümet otoriter davranış sergileyerek ülkede siyasi örgütlenmeleri yasaklamıştır. 1970 yılında sosyalist bir doktrin yayınlayarak sosyalist rejimin gerektirdiği yönetim şeklini izlemiştir. Darbeden yedi yıl sonra askeri hükümetin sivilleşmesi için hem askeri hem sivil üyelerden oluşan merkez komite oluşturularak askeri yapı aşamalı olarak kaldırılmaya çalışılmıştır. Yeni bir anayasa hazırlanması da askeri hükümet tarafından kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Somali Devrimci Sosyalist Parti (Somali Revolutionary Socialist Party, SRSP) oluşturulmuş ve sosyalist rejimi benimseyen diğer ülkelerin devlet modeli benimsenmiştir. Yeni partinin merkez komitesi de SRC’nin yerine geçmiştir. 1972’de SRC’nin sosyalist rejimi, yönetim kadrolarının eğitimi için şehirlerde şubeler açmıştır. Aynı yılın sonlarında çiftliklerde, kooperatiflerde işçi komiteleri kurulmuştur. Bu komitelerden de köy meclislerine üyeler seçilmiştir. 1976’da kurulan SRSP’nin bölge kongreleri için gerekli temsilciler de bu meclis aracılığı ile belirlenmiştir (Nelson, 1996).

1979 yılında yapılan referandum ile yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. Aşamalı olarak kaldırılması planlanan askeri yapı tam olarak kaldırılamamış yönetim yine askeri üyelerden oluşan rejim destekçilerinin elinde kalmış ve meclisin çok az yetkisi olmuştur.

Pan-Somalizm taraftarları ve Barre’nin de bu ideale duyduğu yakınlık nedeniyle gerçekleştirilen Ogaden Savaşı sonrasında alınan yenilgi, Somali hükümetini maddi ve

---

²⁸ Yüksek Devrim Konseyi: Barre’nin başkanlık ettiği, 1969’dan 1976’ya kadar Somali’yi yöneten hükümet organıdır.

manevi zorluğa sokmuştur. Küçük muhalif grupların ayaklanmaları ülkede daha kaotik bir ortama neden olmuştur. İç muhalefet, kuraklık ve savaş sonrası mülteci akınları da Somali'nin iç siyasi yapısını olumsuz etkilemiştir. Somali devletinin ve halkın ayakta kalması büyük ölçüde dış yardımlara bağımlı hale gelmiştir.

Somali'nin Sosyalist bir rejim benimsemesine rağmen giriştiği savaşta diğer sosyalist devletlerden fayda görmemiş olması, hükümeti Batı'ya ve Arap devletlerine yakınlaştırmıştır. Berbera'da o zamana kadar Sovyetlerin kullanımında olan deniz üssünün ve hava sahasının kullanımına dair ABD ile yapılan anlaşma, beraberinde yeni askeri ve siyasi ilişkiler getirmiştir (Nelson, 1996).

2.4.1. Kabile Sistemi

Göçebe yaşam tarzını benimseyen toplumlarda kabile kültürü yaygındır. Bu kabileler çok eski yapılanmalar olduklarından kabile aidiyeti ve soy birliği, kabile üyeleri için çok önemlidir. Ülkede altı büyük kabile mevcuttur bunlar; Isaak, Darod, Dir, Hawiye ve Mirifle'dir. Kabile kimliği Somalili kimliğinin üzerinde bir sahiplenmeyi ifade etmektedir. Kabile bağları genellikle kan bağına dayanmakla birlikte bunun dışında örnekler de mevcuttur. Bu durum "kurgusal akrabalık" olarak da ifade edilmektedir (Carsten, 1995, aktaran Elmi, 2012).

Batılı yaklaşımların öğretileri yolu ile bildiğimiz kimlik kavramı yerine kullanılan kabile kimliği, halkın birbirini tanıması için kullanılmaktadır (Elmi, 2012, s.77). Neredeyse tamamı Müslüman olan Somali halkı bu durumu İslamiyet'in bir gerekliliği olarak da görmektedir. Somali toplumu yerleşik ve göçebe olarak iki kola ayrılmaktadır. Samaal ve Sab olarak isimlendirilen bu iki koldan Samaal göçebe tarzda yaşam süren kabilelerden oluşmaktadır. Bu klanlar arasında bazı siyasi birimler bulunmaktadır ki bunlar; soldaan (sultan), bokor (iletişim sağlayan), eski dönemlerde de Abbaan olarak isimlendirilmiştir. Sayıları çok değişken olmakla birlikte akrabalık ilişkileri ve nesiller hesaplanmaktadır. Nesil sayısı ne kadar fazla ise iç bölünme o kadar fazla olmaktadır (Nelson, 1981). Bunlar genellikle alt kabile olarak yer almaktadır. Alt klanlar ne kadar fazlaysa asil ya da üst olarak ifade edilen kabile o ölçüde güçlüdür. Sayıca azalan klanlar evlilik yolu ile başka klanlara da bağlanmıştır. Klanların birleşme ya da dayanışma grupları olarak adlandırılan üç grubu bulunmaktadır. Lewis'e göre bunlar; klan, üst soy grubu ve dia (ödeme yapan) gruptur (Lewis, 1961a).

Dia grubu yani ödeme yapan grup cinayet, gasp ya da tazminat gerektiren bir davranış sonucunda klanın ödemeyi yapan ya da alan grubudur. Zararı veren kişinin grubu tazminatı ödemekle zarar gören taraf ise almakla görevlidir. Dia grubunun olmadığı ya da tazminatın düşük olduğu durumlarda ödemeler Jiffo²⁹ adı verilen yakın akrabalarından oluşan grup tarafından yapılmaktadır. Samaal kabilelerinin yönetimi klanın yetişkin erkeklerinden oluşan shir³⁰ adı verilen meclislerinde yürütülmektedir (Nelson, 1981, s.9). Müzakere yöntemiyle gerçekleşen “shir”de her üyenin söz hakkı vardır ancak soy ve yaş kriterleri göz önüne alınarak konuşulmaktadır.

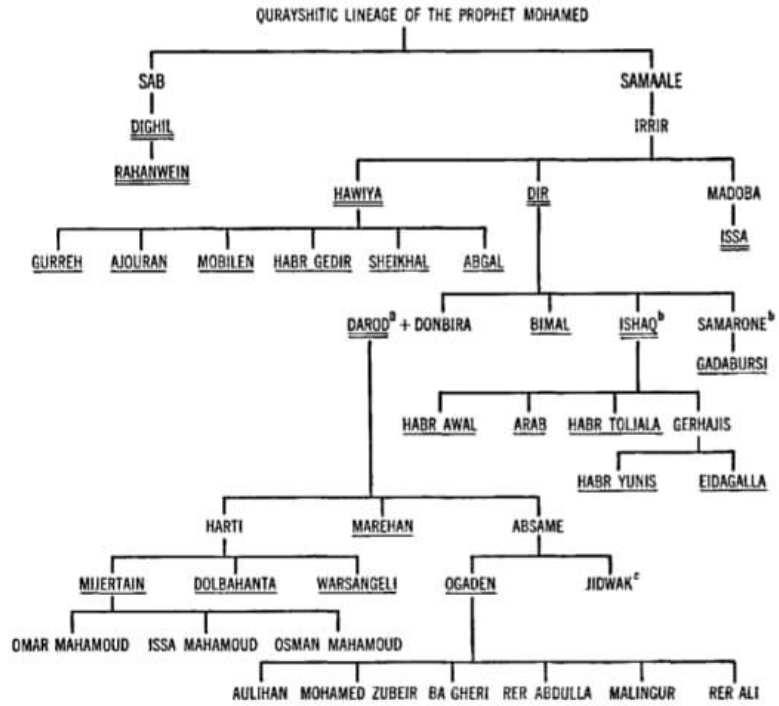
Samaal kabileleri Darood, Hawiye, Dir ve Isaaq kabileleridir. Darood; Ogaden ve Marehan ve Harti olarak üç ana gruba ayrılır. Bir kısmı Puntland ve Somaliland sınırları içerisinde yaşamakta iken orta ve aşağı Juba’yı içeren Güney Somali’de de yaşayabilmektedirler. Darood’lar Pan-Somali’nin en güçlü savunucularındandır. Hawiye; Haber, Gedir ve Abgal gruplarını içermektedir. Güney Somali’de ağırlıklıdır. Dir; Issa, Gadabursi ve Biymaal gruplarını içermektedir. Güney-Orta Somali bölgesinde yaşamaktadırlar. Isaaq olarak bilinen ve kuzey bağlantılı olan kabile ise Somaliland’ın birincil sakinleridir (Gundel, 2009).

---

²⁹ Jiffo; dia grubu gibi ödeme yapan grubu ifade eder. Dia’ya göre daha küçük bir gruptur. (Nelson, 1981, s.88).

³⁰ Shir: Bir kabile ya da soy grubundaki tüm yetişkin erkeklerden oluşan meclistir. Samaal toplumunun herhangi bir kesiminin siyasi ve ekonomik işlerini yönetmektedir (Nelson, 1981, s.88).

Şekil 5. Kabile Sistemi

Kaynak: Touval, 1963

Sab ise ağırlıklı olarak Digil ve Rahanweyn klanlarından oluşmaktadır. Bu kabileler güney kesimlerde yerleşik düzende ve belirli sınırlar içinde çiftçilik ve hayvan yetiştiriciliği yaparak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Rahanweyn, en büyük klanlardan biridir. Jubba ve Shebelle nehri boyunca uzanan verimli topraklarda yaşamaktadırlar. Digil klanı da aynı bölgede daha alt kesimler de yaşamaktadır. Geleneksel olarak Digil'in Rahanweyn ile alt-üst kabile bağına sahip olduğu söylenmektedir (Samatar, 1992).

Kültürel ve fiziksel olarak birbirlerinden farklı olan bu iki koldan göçebe yaşam tarzına sahip olan kabileler kendilerini yerleşik konumda olanlardan üstün görmektedir. Sab'ın kölelik gibi alt işleri de yapması ve Samaal tarafından küçümsenen aşağılayıcı bir tanımlama olması nedeniyle kullanımı çok yaygın değildir. Sab klanları soy konfederasyonları³¹ şeklindedir ve asimile edilmiş halkların yanında Somali klanlarının

³¹ Soy konfederasyonu; soyların birleşiminden oluşmaktadır. Sab kabilelerinde mevcuttur. Asimile edilmiş kişilerin yanı sıra tüm Somalili kabile ailelerinden gelen kişileri içermektedir (Nelson, 1981, s.89).

karma yapısını içermektedir (Nelson, 1981). Bu klanlarda başkanlık ya da liderlik Gobweyn adlı klanın önde gelen yaşlıları tarafından yürütülmektedir. Toprak ve su hakları bu önde gelenlerce soylara dağıtılmaktadır. Samaal kabilelerinin su ve otlak arayışı yerleşik düzende yaşayan kabilelerle çatışmalarına neden olmuştur. Yerleşik kabileler sömürge güçlerinden daha fazla etkilenmiştir (Nelson, 1981).

Şekil 6. Somali'deki Kabilelerin Yüzdelik Dağılımı

Kaynak: Lewis, 1955

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan Somalililer, klanlar ve konfederasyonlar karması nedeniyle yerleşik ve göçebe klanlar arası çatışmaların yanı sıra ticari amaçlı geçiş yapan kervanlarla da çatışmışlardır. Bu sayede kıt seçeneklerle mal elde etme ya da geçiş

koruyuculuğu yolu ile maddi çıkar sağlamayı hedeflemişlerdir. Bunu hem farklı klanlardan olan Somalililere hem de yabancılara uygulamışlardır. Düşman klanın yaşadığı toprak boyunca güvenli geçişi garanti eden bazı ortak kurumlar yer almıştır. Bunlar Abbaan ya da koruyucu olmuştur. Abbaan, Somali topraklarındaki güvensiz ortama karşı bir güvenlik önlemidir. Genellikle belirli bir bölgede asil bir soydan gelen bir kişi olan Abbaan o bölgeden geçen bir tüccar tarafından gerçekleştirilen işlemleri de denetleme görevini üstlenmiştir ki bunlar; geçiş vergisi, güzergahtaki aşirete verilecek hediyeler, yolcuların konaklaması ve rehberliktir (Cassanelli, 1982). Yabancıların onları koruyacakları bir Abbaan'ları olmadan Somali topraklarına ayak basmaları güvenli değildir. Asil ya da baskın kabilelerden birinin üyesi olan ve diğer kabile üyelerine, akrabalarına ya da tamamen yabancılara (genellikle tüccarlara) koruyuculuk yapmayı kabul etmiş bu kişi koruma karşılığında ücret talep edebilmektedir. Bu sistem artık daha az kullanılmakla birlikte kabileler arası ilişkilerde önemli bir yeri bulunmaktadır. Kabile içindeki konumuna bağlı olarak etkinliği değişen Abbaan'ın, yabancıları kabile topluluğuna entegre etmeyi amaçlayan sosyal bir işlevi vardır. Geçici olarak kurulan bağların klanlar arasında daha uzun süreli bağlara dönüşmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Somalili ya da Arap aileler arasında karşılıklı mübadele ve koruma bağları bu sayede yaygındır. Örneğin; Afgooye³² bölgesindeki Abirekow soyunun, Mogadişu'nun Ahaanshi³³ soyu ile bağları varken aynı bölgedeki Adawiin soyunun Reer Faqi³⁴ ile aralarında çok sayıda Abbaan'ları vardır (Cassanelli, 1982). Bu ekonomik-toplumsal bağlar özel günlerde daha net ortaya çıkmaktadır. Ayrıca klanlar arası bağların evlilik yolu ile güçlendirilmesi de çoğunlukla ticari ittifakların artması ile ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Sab'ların diğer Somalililerle sadece Abbaan'lar aracılığı ile iletişim kurabildiği de ifade edilmektedir (Gundel, 2009).

---

³² Afgooye: Aşağı Shabelle bölgesinde bir kasabadır, güneybatı eyaletini en büyük üçüncü şehridir.

³³ Ahaanshi: Çoğunlukla Mogadişu, Braawe ve Kismayo'nun güney kıyı şehirlerinde yaşayan bir alt kabiledir. Yerel Konfederasyonların da bir parçasıdır.

³⁴ Reer Faqi; Mogadişu, Merka ve Braawe'nin kıyı kesimlerinde yaşayan Benadir alt kabilesidir.

Şekil 7. Nüfusun Dağılımı

Kaynak: Lewis, 1955

Somali kabile yapısında Abbaanlar; tüccarların, yabancıların güvenliğini ve pazarlara erişimini sağlamada, resmi siyasi kurumların ortaya çıkmasından ve pazarların yaygınlaşmasından önce kullanılan tek yol olması sebebiyle önemli bir yer tutmaktadır. Abbaan'ların yerini bugün 'gatekeeper' (bekçi) olarak adlandırılan bir sistem almıştır. Bunlar yabancılarla iletişim kurabilen yerel bağlantıları olan, sorun çözümünde yardımcı olabilen yetkililerle iş birliği yapan ve Arap dünyasında 'wasita' olarak geçen bağlantılardır (Kluijver, 2023).

Klanlar içlerinde birbirlerini destekleyip korurlar. Bu, merkezi devlet modeline uzak yaşayan ve devlet inşası tamamlanamamış bir ülkenin vatandaşı olan kişiler için can

ve mal güvenliğinin korunması anlamına da gelmektedir. Su kaynaklarına, tarım ve mera bölgelerine erişimde anlaşmazlıklara düşen kişiler arasında uzlaşma kabilelerce benimsenen geleneksel Xeer sistemi ile sağlanmaktadır.

2.4.2. Xeer Sistemi

Kendi içinde de parçalara ayrılmış soyların aşağı inişli bir yapı oluşturduğu klanlarda toplumsal ilişkiler; yerleşik toplumsal kurumlar yoluyla (Abbaan gibi), dini ve geleneksel yollarla ve yeni topluluklar oluşturmak amacıyla birleşen soylar gibi doğaçlama kurumlar aracılığıyla şekillendirilmektedir (Kluijver, 2023).

Heer ya da Xeer sistemi Somali hukuk sisteminin temelini oluşturan âdet ve geleneğe dayalı bir sistemdir. Geleneksel siyasi sözleşme olarak da ifade edilmektedir. Sosyal hayatı organize etmek amacıyla kullanılan kuralları ve kabile üyeleri tarafından yapılan eylemlerin tazminat gerektiren konularında birbirlerini desteklemekle yükümlü oldukları örf-adet kanunlarını içermektedir. Bu nedenle geçmişteki örneklerden de yararlanılarak karar alınır. Halkın tarihi ve kültürel birikimlerine dayanmaktadır.

Bu sistem ayrıca, kabile hukuku ve İslam hukuku gibi çeşitli hukuk dallarını da içermektedir. Kabile hukuku, Somali'de yaygın olarak kullanılan bir hukuk sistemidir. Kabilelerin geleneksel kuralları ve âdetlerine dayanır ve grup içi sorunların çözümünde kullanılır. Bu kurallar arasında ödünç para, evlilik, boşanma, miras gibi konular bulunmaktadır.

İslam hukuku ise Somali'de yasaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. İslam hukuku, İslam dininin hukuk kurallarını içermektedir ve genellikle yerel mahkemeler tarafından uygulanmaktadır. Somali'de özellikle cinayet, hırsızlık, zina gibi suçların yargılanmasında kullanılır.

Xeer sistemi, genellikle yerel mahkemeler tarafından uygulanmaktadır. Ancak, Somali'de adalet sistemi çok zayıf olduğu için, kabile liderleri veya özel kişiler tarafından yürütülen adalet de sıklıkla görülmektedir. Bu durum, Somali'de adaletin sağlanmasını ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Xeer sistemi, ayrıca bazı yerel yasalar ve yerel hukuk uygulamalarını içermektedir. Bu yerel yasalar ve uygulamalar, Somali'deki kabileler ve bölgeler arasında farklılıklar göstermektedir. Kırsal bölgelerde önemli bir yeri bulunmakla birlikte kentsel alanlarda da kullanılabilir (Gundel, 2009). Xeer gibi sosyal, siyasi bir sözleşme anayasa gibi önemli bir devlet gerekliliğinin

oluşumunu ya da kabulünü zorlaştırmaktadır.

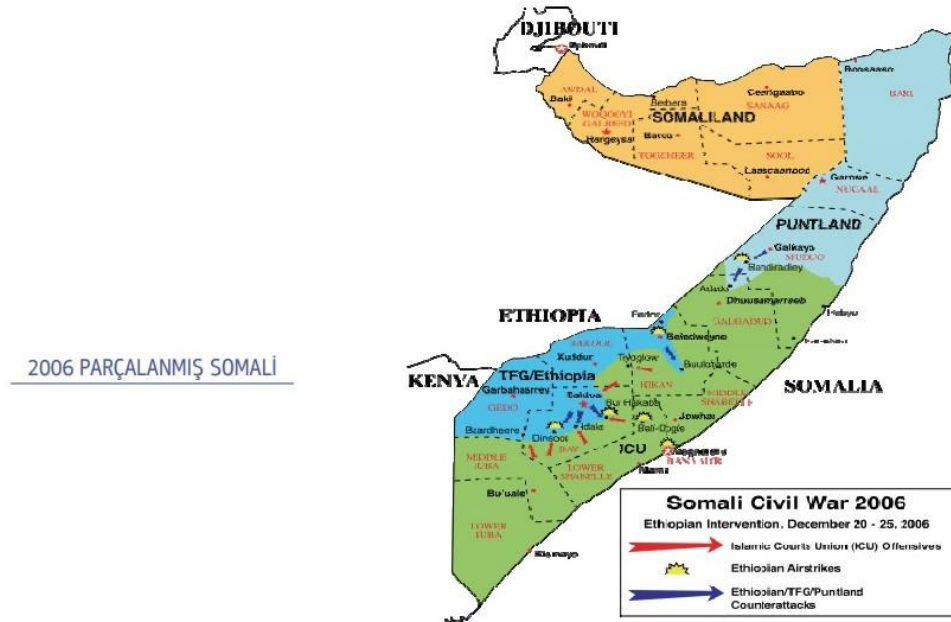
2.5. SOMALİ'DE İÇ SAVAŞ

İç savaş, ülke içerisindeki farklı etnik grupların, milislerin birbirleri ile ya da meşru devlet ile çatışması anlamına gelir. Somali'de meşru ve tüm ülkede etkili bir hükümetin olmayışı buradaki iç savaşın temel sebebi olarak görülmektedir.³⁵ Somali tarihi incelendiğinde 1991'de başlayan olayların öncesinde, halkın birbirine kışkırtılması yolu ile çeşitli çatışmaların gerçekleştiği de görülmektedir. Koloni dönemindeki askeri uygulamalarla direnişçilere karşı yine Somalili gençlerin kullanılması, yandaş kabileler belirlenerek diğer kabilelere karşı güvensizlik politikası işlenmesi, yandaş kabile liderlerinin ceza aracı olarak kullanılmaları ve halkın en çok güvendiği -kimlik tanımlamasını buna göre yaptığı- kabilesinde bile çatışma durumuna maruz kalması bu olaylara örnek olarak verilebilir. Somali pek çok Afrika ülkesi gibi kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunun farkına geç varmıştır. Fakat bu durumda sadece Somali halkını suçlamanın da doğru olmayacağı ortadadır. Dünyada büyük medeniyetlerin varlık gösterdiği geçmiş zamanlarda da Somali ve diğer Afrika ülkeleri kontrol altında tutulmak istenmiştir. Bunu gerek ekonomik gerek dini sebeplere bağlamak mümkündür. Günümüzde bu durum hâlâ devam etmektedir.

---

³⁵ Ayrıca bkz: Mathews & Taisier, 1999.

Şekil 8. Somali İç Savaşı

Kaynak: Kavas, 2017

Somali kolonyal bir ülke olarak; sömürgecilerden miras kalan paylaştırılmış haritası, bölünmüş halkı ve zorla belirlenmiş ikamet yerleri ile kayırmacılık, kaynak kullanımında eşitliksiz imkanlar, kabile farklılıklarının vurgulanması gibi sebeplerle iç çatışmaların yaşandığı bir tarihe sahiptir. Çatışma sebepleri belirlenirken ne tek başına koloni geçmişi ne tek başına kabile kimliği yeterli etkiye sahip değildir. Post- kolonyal çalışmalar göstermektedir ki sömürge halklarının sosyolojik yapılarına karşı müdahaleler, toplumda kademeli olarak değişime neden olmaktadır. Sürekli baskı altında olan toplumlar için anlaşmazlıklar çok belirginleştiğinde ve mevcut yasal biçimlere uyum sağlanamaz hale gelindiğinde isyan, kaçınılmazdır (Memmi, 2006). Somali'deki ortam, bu saydığımız sebeplerin birbirlerini tetiklemesi sonucu oluşan bir yapıdır ve bu nedenle de sorunun çözülmesi zorlaşmaktadır. Aynı şekilde sömürgecilerin yarattığı ve beslediği güvensizlik duygusu da çatışmaların alt sebeplerinden biridir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında örgütlenmeler ve siyasi hareketler “Pan-Somali” ideali çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu ideal Somali topraklarının başka ülkelerin sınırları içerisinde kalan kısımlarını geri kazanmayı ve halkı birleştirmeyi amaçlamıştır. Çünkü sınır sorunları nedeniyle çatışmalar yaşayan ve aynı kültürü ve dili paylaşan halk farklı sınırlar içerisinde yaşamayı istememiştir.

1961’de Abdullah Osman’ın cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle demokratik bir ortam oluşturulmaya çalışılmış ve Osman 6 yıl süren görevinin ardından ikinci seçimlerde Sharmake ile yarışmıştır. Bununla birlikte seçimi Sharmake kazanmıştır (Samatar, 2016, s. 182). 1969’da cumhurbaşkanı Abdirashid Ali Sharmake’nin ve hükümetin, halkı eşit derecede temsil ederek çıkarlarını gözetmesi gerekirken kendi çıkarlarını öncelik aldığı ifade edilmiştir (Lewis, 2008, s.399, aktaran Prinçci & Demirtaş, 2020, s.13/2). Ayrıca bu yönetimin, sınır ülkeleri ile ilişkileri düzeltme yoluna giderek “Pan-Somali” idealinden uzaklaşması da toplumda ve orduda öfkeye neden olmuştur. Aynı yıl sonunda Sharmake bir suikast sonucu hayatını kaybetmiş ve General Siad Barre hükümete bir darbe gerçekleştirmiştir. Darbe sonrası kabile kimliğini temel sorun olarak gören Barre sosyalist bir tutum sergilemiş, “Pan-Somali” idealini tekrar gündeme taşımış ve milis güç oluşumuna katkıda bulunmuştur. Ogaden’de çekilmek zorunda kalınca Barre yönetimine halkın güveni ve desteği azalmış, 1978 yılında bir darbe girişiminde bulunulmuş ancak bu girişim başarılı olmamıştır (Prinçci & Demirtaş, 2020). Bu dönemde Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi (Somali Salvation Democratic Front, SSDF) Barre yönetimini yıkmak amacı ile kurulmuş bir başka hareketin adı olmuş ve çeşitli eylemlerde bulunmuştur.

1980 yılında çoğunluğu Isaaq kabile üyelerinden oluşan SNM ile iktidar rejimi arasında bir çatışma gerçekleşmiş; ülkenin güney kesimlerini gözeterek diğer bölgeler ile bağıını azaltan iktidar rejimine karşılık kuzeyde yaşayan kabileler, ayaklanmış ve Barre rejimini istemeyen oluşumlarla ittifak kurmuştur. SNM, ilk kurulduğunda Suudi Arabistan’daki Isaaq kabilesinin bazı üyelerinin ve Londra’daki Somalili gurbetçilerin desteğini almayı da amaçlamıştır. İlk olarak Somali İslami Demokrat Partisi³⁶ adı ile kurulan örgüt Cidde’deki ilk kongresinde adını Somali Ulusal Hareketi (SNM) olarak değiştirmiştir (Renders, 2012, s.65) Barre Batı’nın desteğini almasıyla iktidardaki yönetime başarı getirmiş olsa da; bu çatışmalar, sivil kayıpların yaşanması ve bombalanmalar, rejimin halkın güvenini iyice kaybetmesine neden olmuştur. Rejimin sivil-milis ayırt etmeksizin hem SNM hem de bölge halkına verdiği zarar daha sonra kuzey bölgesinin Somali’den ayrılmak istemesine neden olmuştur (Prinçci & Demirtaş,

---

³⁶ Bkz: s.49.

2020).

Barre yönetimine karşı aktif hareket eden başka bir örgüt de USC (United Somali Congress) olmuştur. Bu örgüt 1987’de Roma’da kurulmuş, askeri organizasyonunu ise Etiyopya’da tamamlamıştır. Hawiye kabilesinin önde gelen ismi Farrah Aidid tarafından yönetilmiştir (OCHA, 1998). USC ile Barre arasındaki çatışmalar tüm ülkeyi etkilemiş ve USC Barre rejiminin devrilmesinde önemli rol oynamıştır.

1991 yılında Barre yönetiminin devrilmesi yeni çatışmalara da ortam hazırlamıştır. Ogaden Savaşı için ortaya çıkan milis gruplar, Siad Barre’nin devrilmesi ile yönetimi ele geçirmeye çalışarak politik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamıştır. Bu milislerin çoğu kabile milisleri idi. Bunun dışında hükümete bağlı milis güçler de varlık göstermiştir. Bu gruplar da diğerleri gibi kabile kimliği ile yapılandırılmıştır (Addawe, 2018). Siyasi ideolojik çatışmalar yerine kabile savaşlarına dönüşen kaos ortamı 2000 yılına dek Somali’ye hâkim olmuş ve merkezi bir hükümet kurulamamıştır.

2000 yılında BM desteği ile bir geçiş hükümeti kurulmuştur. 2000 yılına kadar geçen sürede önce Somaliland ardından Puntland ve Galmudug, tek taraflı bağımsızlık ilân etmiştir. 1990 yılında yaşanan kaos nedeni ile ortaya çıkan İslam mahkemeleri yıkılan rejimin boşluğunu doldurarak halk arasında bir hak arama birimi olarak görev yapmıştır. 1993’te Şeyh Ali Dheere tarafından kurulan mahkemeden sonra başka mahkemeler de oluşmuştur. Bir birliğe tabi olmayan ancak suçu yönetmede başarılı olan bu mahkemeler, Somali Gençlik Birliği (Wahdat Al Shabaab Al Islam, WASAI) ve selefi bir organizasyon olan Al Jama’s Al Islamiya’nın (AJAI) birleşmesi ile oluşan Al İttihad Al İslamiya’dan (AIAI)³⁷ etkilenmişlerdir. AIAI eski üyelerinin, diğer mahkeme üyelerine göre daha militarist bakış açısına sahip oldukları bilinmektedir (CISAC, 2019; Page, 2016). 2000’lerde TNG’nin (TNG: Transitional National Government of Somalia) kurulmasıyla İslam mahkemeleri etkisi azalmıştır; ancak TNG de güvenliği sağlamada yetersiz kalınca 2004 yılında yeniden aktifleşmiştir. Daha sonra bir çatı altında birleşen bu mahkemeler İslam Birliği Mahkemeleri (ICU) adını almıştır. O dönemde ICU başkanlığında Şeyh Şerif Şeyh Ahmed bulunmuştur. Kısa sürede ülkenin geniş bir alanını

---

³⁷ Ayrıca bkz: Mapping Militant Organizations.

kontrol altına almayı başarmıştır. ICU kentsel iyileştirme çalışmaları da yaparak kapalı limanları yeniden açmıştır (Barnes & Hassan, 2007). Sınır güvenliğini de büyük ölçüde sağlayan ICU, Etiyopya ve Kenya'da tedirginliğe neden olmuş; bu nedenle ABD desteği ile Etiyopya 2006 yılında Mogadişu'yu işgal etmiştir. ABD ICU'nun El- Kaide destekli olduğuna inandığı için örgütü terör grubu olarak değerlendirmiş ve ICU'yu ortadan kaldırmak istemiştir. Bunun için ülkedeki diğer milis gruplara destek de sağlamıştır.

2006 başında Barışın Tesisi ve Teröre Karşı İş birliği ismiyle toplanan ICU karşıtları silahlı mücadeleye devam ederek ICU'yu zayıflatmışlardır (Kavas, 2012). Daha sonra bu örgüt üyelerinden bazılarının Eş-Şebab'ı oluşturduğu söylenmektedir.

2.5.1. Ogaden Savaşı

1977-1978 yıllarında yaşayan savaş sonrasında Etiyopya, Somali topraklarının bir kısmını ele geçirmiştir. Bu savaşın ciddi ekonomik yansımalarının yanı sıra sosyal açıdan halkın birbirlerine olan inançlarının zarar görmesi gibi başka olumsuz sonuçları da olmuştur. Kolonizasyon döneminde Hristiyan bir devlet olarak Etiyopya'nın Avrupalı Devletlerden pay istemesi (Daban, 2017) sonucu Ogaden bölgesi Etiyopya'ya verilmiştir (Geshekte, 1985, aktaran Daban, 2017). Somalili halkın yaşadığı bu durum Pan-Somali idealini engellemiştir. Koloni güçlerinin Somali'yi beş bölgeye ayırarak Ogaden'i dışarıda bırakması bölge insanı için yıkıcı olmuştur.

1960'ta kurulan Somali Cumhuriyeti uzun soluklu olmamıştır. 1969 yılında darbe ile iktidara gelen Barre yönetimi ile Somali devleti yeni bir boyut kazanmıştır. Barre yönetimi daha önceki hükümetlerin de gerçekleştirmeye çalıştığı Pan-Somali ideali için, üzerinde yaşayan halkın neredeyse tamamının Somalili olduğu Ogaden bölgesi üzerine daha fazla eğilmiştir. İlki 1964 yılında gerçekleşen Ogaden Savaşında her iki taraf için de sonuç alınamamış olması 1977 yılındaki ikinci savaşta Somalili halka büyük umut sağlamış, bölge halkı Somali devleti ile birleşmek istemiştir. Bu durum Etiyopya cephesinde ise güvenlik sorunu olarak algılanmıştır. Bağımsızlık kazanımları ile self-determinasyon hakkına sahip olduğunu savunan Somali iktidarı, bölgeyi Etiyopya devletine teslim eden anlaşmalarda taraf olmadığı gerekçesi ile bu anlaşmaların geçersiz olduğunu savunmuşsa da (Kendi, 2019) etkili olamamıştır. 1974 yılına kadar ABD ile iyi ilişkileri olan Etiyopya hükümeti, Mengistu Haile Meriam'in iktidara gelmesi ile SSCB'yi desteklediğini ve Marksist-Leninist devlet olduğunu açıklamıştır (Daban,

2017). Bu tarihten itibaren SSCB ve Etiyopya arasında ikili ilişkiler derinlik kazanırken Somali hükümeti de SSCB yanlısı politikalar izleyerek Avrupalı Devletlerinin verdiği zararı hafifleteceğini ummuştur. SSCB, arabuluculuk yapmaya çalışmışsa da iki ülke arasında orta yol bulunamamıştır. 1977 yılında başlayan savaşta Somali SSCB'den destek beklemesine rağmen aradığını bulamamıştır. Ülkenin tüm imkanlarını seferber ederek savaşı kazanacağını uman Barre ise Sovyetlerin Etiyopya'ya desteği sonucunda savaşı ciddi bir zararla kaybetmiştir. Bu savaş iki ülke arasındaki ilişkileri daha da karmaşık bir hale getirmiş; coğrafi olarak parçalanmış Somali'nin aslında toprak bütünlüğünün değil ulusal birliğinin parçalandığı ortaya çıkmıştır. Somali iktidarı bu savaşın ardından yüzünü Batı'ya dönmüştür. 1978'den sonra ABD ve Somali arasında gelişen yakınlık, Barre'nin Batı'nın kabulünü sağlayacak liberal reformlar gerçekleştirmesine neden olmuştur. 1980'lerde ABD ile Somali arasında yapılan anlaşmalar uyarınca askeri kaynakların çoğunun kullanımı da ABD'ye verilmiştir (Laitin, 1985, aktaran Kluijver, 2023). Barre bu sayede maddi destek de elde etmiştir. Ancak ülkenin maddi kaynakları çok yetersiz olduğundan Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) ve Dünya Bankası'nın yapısal uyum politikalarını kabul etmek zorunda kalmıştır. 1981 yılında imzaladığı protokol ile Dünya Bankasından kredi almıştır. Bu dönemden sonra Somali ekonomisi dışa bağımlı hale gelmiş ve Batı'nın talep ettiği yapısal uyum programlarını uygulamıştır (Kluijver,2023).

1991 yılına kadar iktidarda kalan Barre yönetimi halkın kaybettiği ekonomik imkanların yanı sıra birlik inancının da sarsılmasına neden olmuştur. Aslında Ogaden dışında kalan Somali topraklarında ilk defa düzeni sağlamış olan Barre yönetimi bu yenilgiden sonra kabile çatışmaları ile de uğraşmıştır. Savaşta galip gelen Etiyopya buradan da aldığı cesaretle Somali'deki kabileleri kışkırtmaya devam etmiş ve etkili bir hükümet kurulmasını engellemeye çalışmıştır.

2.5.2. Kabileler Arası Çatışma

Somali halkı için kabile kimliği ciddi bir önem taşımakta, ancak bu kimlik kabile ötesi bir aidiyet oluşturmada yeterli olmamaktadır. Bu durum, birlik oluşturmaktan çok ayrılıkçı yapıyı beslemektedir. Kabile kimliğinin Somali iç savaşı açısından ne derece etkili olduğu ve bu etkinin Elmi'nin "Somali" isimli eserinde de değindiği üzere kök sebep mi yoksa yan sebep mi olduğu tartışılmaktadır (Elmi, 2012, s.79). İç savaşın tek

sebebi kabile kimliği olamamakla birlikte kabilelerin, ülke içinde belirli alanları aralarında paylaşmaları, hayvanları edinme şekilleri, otlakları paylaşmaları, sınırlar oluşturmaları ya da geleneklerinde yer alan kanunlar nedeniyle çatışma ortamı hep diri kalmaktadır.

Göçebe yaşam tarzında bir hayat sigortası olarak görülen kabile sistemi daha önce de bahsettiğimiz üzere belirli kurallar çerçevesinde uygulanmaktadır. Bir kabile üyesinin uğradığı zarar, suçlu kabile tarafından kısas geleneği gereği tazmin edilmek zorundadır. Ayrıca bireylerin yaşayacağı yeri kendi seçme özgürlüğü yoktur. Kişilerin kabilesinin yaşadığı ya da yaşamak zorunda bırakıldığı yerde ikamet etmesi gerekmektedir. Asil kabile-zayıf kabile kavramları da insanları asil bir kabile ile birleşmeye itmekte, zayıf kalınması yani azınlık olunması kabileyi çeşitli saldırılara açık hale getirmektedir. Evlilik bağı ile klanlar arası ilişki geliştirilmeye çalışılsa da bu durum bir soy bağı değil akrabalık bağı taşıyarak kabileleri iş birliğine yönlendirmektedir. Bu iş birlikleri de yine başlangıçtaki kabile ayırımına sayıca değişerek destek vermektedir; yani iki grubun birbiri ile olan iş birliği diğer gruplar karşısında yapılan ayırımı değiştirmemektedir. Bu durumda da çatışma süregelen şekilde değişime uğrayarak devam etmektedir. Toplumu uyum içerisinde yaşamaya zorlayan akrabalık ve Xeer sisteminden hangisinin daha etkili olduğu tartışmalarında Lewis; Xeer sisteminin toplum ilişkilerinde düzenleyici kurallar içerdiğini ve genel siyasi uyum ile ilgili olduğunu ifade etmektedir (Lewis, 1961). Xeer sistemi geleneksel bir uygulama olduğundan bağlayıcı niteliğinin değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Koloni sürecine girilmeden önceki dönemlerde de Somali halkı aynı şekilde yaşamaktaydı; ancak kabileler arası çatışma konuları daha dar ve çatışma ortamı da daha az belirgindi. Koloni süreci ile kabileler arası anlaşmazlıklar daha fazla ortaya çıkmıştır. Koloni devletleri yani Avrupalı devletler kabile reislerini kendi çıkarlarına uygun şekilde yönetmek istemiş ve buna karşı çıkanları da değiştirme yoluna gitmişlerdir (Addawe, 2018). Bu uygulama kabile içinde otorite eksikliğini beraberinde getirirken koloni devletlerinin işleyişini kolaylaştırmıştır. Kolonilere karşı direnişler sürerken kabileler ile iletişim kurmakta zorlanan sömürgeciler önce kabile reisleri ile iletişim kurarak direnişleri yavaşlatmak istemişlerdir. Bu durum kabile içinde parçalanmalara neden olmuş ve bu yapılar daha sonra da birbirleri ile çatışmaya devam etmiştir.

Koloniler hedef bölgelerinde yalnızca kaynak bakımından yararlanma amacı taşımamış bölge halkının hizmetini de amaçlamıştır. Bu durumun ana öğelerinden biri de

dini uygulamalardır. Avrupalı devletler gittikleri bölgelerde misyonerlik faaliyetleri de gerçekleştirmeye çalışarak halkları Hristiyanlaştırmaya çalışmışlardır. Buna karşın Somalililer birçok defa direniş göstermiş ancak bastırılmışlardır. Misyoner okullarına gitmek istememiş ya da sömürge dilini konuşmayı reddetmişlerdir. Kabile şeyhleri bu noktada önemli yardımcıları olmuştur. Yandaş liderler, kabilelerde mevcut durumu kabullenmeyip reislerle bağlı olmayı reddedenler ile cezalandırılmaktan korkanlar arasında ayrışmaya neden olmuştur. Bu ayrışmalar, kabile ve alt kabileler arasında çatışmalara dönüşmüştür. Sömürge devletlerinin askerlik ve el koyma gibi uygulamaları da durumun devamlılığını sağlamıştır. Yandaşların çocukları askerliğe alınarak başka kabilelerden direnişçilerle savaşmaya zorlanmıştır (Addawe, 2018).

Barre dönemiyle birlikte, çatışmaların kabile kimliği ile ilgili olduğu düşünülerek kabile sisteminde değişikliğe gidilmesi gündeme gelmişse de başarılı olunamamıştır. Çünkü Siad Barre de, yönetimde kendi kabilesinin üyelerine daha fazla söz hakkı tanımış, Ogaden savaşı ile de zaten gergin olan kabileler arası iletişim ve henüz oluşmaya çalışan milli bilinç zedelenecek yerini çatışmaya bırakmıştır. Somali halkı güvenlik gereği sadece kabilesinde yaşam imkânı bulduğuna inanmaktadır. Ülke de hala büyük beş kabile bulunmaktadır. Bu kabileler yaşadıkları topraklarda özerklik ilân ettiğinden merkezi hükümet oluşumunu desteklemelerine rağmen, yerleşmiş bir sistemleri olmadığı için özerkliklerinden ödün vermemektedir.

2.5.3. İç Savaşın Kurumsal Devlet Yapısına Yansıması

Devletin oluşumunu tamamlayabilmesi ve sürdürülebilirliği açısından önem arz eden kurumsal yapı, üç temel görevi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; yasama, yürütme ve yargıdır. Bu kurumlar toplumun çıkarları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Yasama (kanun yapma); otoritenin temsili iken, yürütme yasamanın uygulanmasını sağlamak için kullanılır. Yargı ise hem devletin hem de ülkede yaşayan insanların hukuki işlemleri için bağımsız mahkemelerce yürütülmesi görevini üstlenir. Ancak bugünün post-modern devlet anlayışında devletin temel görevlerinin küreselleşme sürecinde genişleyerek sürdürüldüğü ifade edilmektedir. Devlet tanımlamalarında devletin oynadığı rollerdeki değişkenliğin ve kamu reformlarının açıklanmasında, ekonomik krizler ya da genel olarak kapitalizmin krizleri ile bağlantıların altı çizilmektedir (Akçay, 2013).

Devlet merkezci ve Liberal teorilerin bakış açısıyla; devletin koşulsuz meşruluğu,

onu toplumun üstünde bir konuma yerleştirirken kural koyucu, yapıcı, uygulayıcı rolünün kurumsal alanda genişlemesini öngörmekte, modern devlet örgütlenmesinin bu şekilde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Devletin örgütsel yapısının, kamusal alanların varlığının ve kontrolünün, yönetim biçimi ve kurumsallaşmasının “iyi yönetim” anlayışı gereği olduğu ifade edilmektedir. Buna vurgu yapan BM’nin tanımına göre “İyi yönetim, bir ülkedeki ekonomik, siyasal ve idari otoritenin her düzeydeki işlemleri yürütmesi anlamına gelmektedir. İyi yönetim, vatandaşların ve toplumsal grupların kendi çıkarlarını korumak ve yasal haklarını kullanmak için gerekli mekanizmalara ve kurumlara sahip olmalarını gerektirir.” Benzer şekilde yeni çalışmalarda devletin rol ve görevlerini Özen de 2014’te “Devlet, toplumdaki baskın ideolojiler ile uyumlu bir şekilde oyunun kurallarını belirleyebilen ve bu kuralları uygulayabilen; kurumsal/örgütsel alanların dışında ve çatışan çıkarları olan aktörlerin arasında arabulucu pozisyonda olan bir aktördür ve devlet, kurumsal/örgütsel alanlarda planlanan istikrarın ve değişimin ana kaynağıdır” şeklinde ifade etmektedir (aktaran Bulut & Sayılar, 2021). Ancak bu modern devlet oluşumu karşısında Afrika gibi ülkelerde devletleşme sürecinin toplum ve coğrafyadan bağımsız olarak uygulanmaya koyulmasının devlet oluşumu üzerinde çeşitli aksaklıklara neden olduğu da ayrıca vurgulanmaktadır.

Afrika halklarının devlet ve devletleşme kavramlarına yükledikleri anlam ile kıta ülkelerine Üçüncü Dünya ülkeleri³⁸ adını koyan modernistlerin devlet kavramına yükledikleri anlamlar farklılık göstermektedir. Bu halklar sınırları sonradan çizilmiş olması nedeniyle devlet meşruiyeti bakımından sınırlı devletlerdir (Dikmen-Alsancak, 2019) ve modern devletler sistemine diğer devletlerden sonra geçiş yapmaya çalışan ve buna uyum zorluğu yaşayan devletlerdir. Bu süreç “yerli ve yabancı siyasi elitler tarafından kısa sürede gerçekleştirilmesi beklenen ve doğal gelişiminden koparılan bir süreçtir ve devlet oluşumunda ciddi siyasal istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bunun nedeni, bu ülkelerde devlet ve rejim güvenliğinin birbirini karşılamaması ile açıklanmaktadır. “Ulusal” çıkarların ne olduğu konusunda toplumsal fikir birliğinin olmaması nedeniyle, bu ülkelerdeki rejimler dar bir sosyal ve siyasal tabana sahiptirler.” (Dikmen-Alsancak,

---

³⁸ İlk olarak Alfred Sauvy tarafından 1952’de Doğu ve Batı bloklarına üye olmayan Bağlantısızlar hareketindeki ülkelere verilmiş isimdir. Afrika ülkeleri bu grubun içinde yer almıştır. Sanayileşmemiş, eğitimsiz, güvensiz gibi tanımlamaları içermiştir. Soğuk savaş sonrası bu tanımlamalarda değişiklik olmuştur. Günümüzde bu kavram ekonomik olarak çok fakir ülkeler için kullanılır.

2019). Ayrıca daha önce de değindiğimiz kimlik siyasetinin beslediği etnik, dini vb. ayrımların ulus devlet oluşumunu engellediği de görülmektedir. Bütüncül yaklaşım gösteremeyen Somali gibi ülkelerde bu durum daha ciddi boyutlardadır. Kabile geçmişine sahip olan ülkede kabile bağlarının toplumsal bağlara evrilemediği görülmektedir.

Somali’de bağımsızlığın elde edilmesi sonrasında merkezi demokratik bir hükümet kurulmaya çalışılmıştır; ancak Pan-Somali fikri kapsamında ülke halkının kaybedilen toprakları geri alabileceklerini umarak giriştikleri eylemler hem kendilerine hem devlete maddi manevi³⁹ zarar vermiştir. Özellikle Ogaden savaşı sonrası silahlı güçlerin devlet yapısını ele geçirmeye çalışması ve kabile reislerinin kendi devlet yapılanmalarını kurmaya çalışmaları merkezi bir hükümet kurulamamasının temel nedeni olmuş ve devlet yapılanmasının en gerekli ögesi olan meşruiyeti ortadan kaldırmıştır. Somali’de her bir kabile ve silahlı grup kendi meşruiyetini ilân etmektedir. Kabilelerin ve grupların kendi içlerinde belirli bir düzenleri ve kuralları vardır. Toplumun yaşadığı yerde özgür, güvenli şekilde yaşama isteği, bu düzene ve kurallara uymayı gerektirmektedir. Somali halkı sadece kabilelerinin yanında güvende olduklarını düşünmektedir. Bu kaygı sömürgecilik dönemiyle artış göstermiştir. Sömürge öncesi Somali’de göçebe yaşam sürenler ile yerleşik yaşam sürenler arasında günümüzdeki gibi şiddetli çatışmalar olmamıştır. Bu güvensizlik ortamı merkezi devlet yapılanmasını da olumsuz etkilemektedir. Kabile üyeleri için kabilenin reisi ve yöneticileri birer otorite, birer iktidar oluşturmaktadır. Bu durumda merkezi hükümet gerekliliği azalmakta ya da bir merkezi hükümet olsa bile kabilecilik ön planda durmaktadır. Somali’de iç savaş sonrası devlet yapılanmasında gördüğümüz çalkantıların çoğu güvenlik algısının eksikliğinden doğmaktadır.

2.6. BM MÜDAHALESİ

İç savaş ve devletin çöküşü, yabancı devletler tarafından gözlemlenen Somali’de uluslararası müdahalenin önünü açmıştır. Ülkedeki örgütler dış yardımların ülkeye girişine ve dağıtılmasına karşı çıkarken, bir yandan da belli bir ücret karşılığı yardımların dağıtılmasına ajanlık yapmışlardır. Tıbbi desteğe ve giyecek, yiyecek gibi ihtiyaç

---

³⁹ Çatışmalar ve özellikle Ogaden’den sonra halk, devlete ve Pan-Somali idealinin gerçekleşeceğine dair inancını kaybetmiştir. Çatışmalara son vermede zorlanan devlet karşısında halk, devletin gücüne inanmamaktadır.

ürünlerine ulaşmada halkın yaşadığı zorlukların medyada da yer alması, BM'nin Somali'ye inceleme için bir ekip göndermesine neden olmuştur.

BM misyonu gereği tüm dünyada devletler üstü bir organizasyon olarak hareket etme, çatışma çözümünde aktif rol oynama ve kalkınmaya etkili destek olma görevlerine sahiptir. Somali'deki çatışma BM'nin görevini yerine getirmesi için uygun bir alan oluşturmuştur. 1992'nin nisan ayında BM Güvenlik Konseyi "Acil İnsani Yardım" başlıklı bir operasyon başlatmıştır. BM Somali Operasyonu (United Nations Operation in Somalia, UNOSOM) olarak adlandırılan bu operasyon 50 kişilik silahsız bir ekipten oluşturulmuştur. Ancak getirilen yardımların ulaşımında yine aksaklıklar yaşanması, BM Güvenlik Konseyi'nin temsilcisi olan Mohamed Sahnoun'un askeri yardım talep etmesine neden olmuştur. BM Cibuti'de düzenlenen barış konferanslarında hükümet lideri olarak Ali Mehdi'yi kabul etmiştir. Sahnoun ilerleyen günlerde kabile yöneticilerinin sürece dâhil edilmesi ve yardımların bu yöneticiler aracılığıyla dağıtılmasını öneren bir fikir sunmuşsa da BM'ye karşı bürokratik olması, sadece merkezi devletle iş birliği yapmanın süreci yavaşlattığı gibi eleştiriler nedeniyle Ekim 1992'de görevinden alınmıştır.

1992'nin aralık ayında UNOSOM güçleri, ABD öncülüğündeki BM Uluslararası Görev Gücü (Unified Task Force, UNITAF) ve medya, Somali'de konuşlanmıştır. Bu tarihten Ekim 1993'e kadar "Umudu Geri Getir Operasyonu" olarak adlandırılan ileri bir aşama uygulanmıştır. Medyanın da desteğiyle Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Somali'ye tekrar girmiştir.

BM, UNITAF'a silahsızlanma yönünde baskı uygulamıştır. UNITAF yardımların dağıtımını ve ekonomiye destek yönünden kısmen başarılı olmuşsa da bu operasyon ülkedeki örgütlenmeleri rahatsız etmiş ve çatışmaları artırmıştır (Allard, 1995, s.4-15). Operasyonun başarısından cesaretle BM misyonu için daha geniş yetkiler talep edilmiştir. Bu yetkiler devlet inşa etme hedefleri doğrultusunda, silahsızlanma, polis gücü kurma, yardım dağıtımına devam etme, yerinden edilmiş halkın sorunlarını çözme ve ekonomik politikalar üretmeyi içeren yetkililerdir. Bu talep BM tarihinin "en büyük ve iddialı barış tesisi ve barışın korunması gücü" olarak nitelendirilmiştir (Kluijver, 2023). Bu süreçte BM "düşmanlıkların durdurulması" ve "ulusal uzlaşma" çağrılarında bulunmuştur. Mart 1993'te Addis Ababa'da düzenlenen barış organizasyonuna 15 hizip lideri davet

edilmiştir. Sonucunda kabilelerin ve grup liderlerinin silahsızlanması, UNITAF'ın çekilerek yerine UNOSOM II'nin kurulması, yeni bir Somali hükümetinin kurulması ve Somaliland'ın Somali ile birleşmeye ikna edilmesinin hedeflendiği bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin Addis Ababa'daki organizasyondan hareketle çıkardığı 814 sayılı kararına göre doğrudan BM tarafından komuta edilen 20.000 kişilik barış koruma gücü, 8000 kişilik lojistik sorumlusundan oluşan 28.000 kişilik uluslararası asker ve 3000 kişilik sivil görevli yetkilendirilmiştir. Ancak bu organizasyondan çıkan kararlar çoğunlukla uygulanamamıştır ve ateşkes başarılı olamamıştır (Katz, 1993). Buna ilk sebep olarak General Aidid'in hükümetin liderliğine atanamamasından ve ülkeye yabancı güçlerin girişini reddetmesinden kaynaklı muhalefeti gösterilmektedir.

UNITAF'ın yerine geçen UNOSOM II'de ABD etkisi devam ettirilmiştir ve UNOSOM II daha şiddetli saldırılar gerçekleştirmiştir. Haziran 1993'te 24 Pakistanlı barış gücünün bir teftiş sırasında yanlışlıkla öldürülmesi sonucu Güvenlik Konseyi olayla ilgili soruşturma başlatarak sorumlulardan hesap sorulmasını istemiştir. Aidid'in onayıyla kabile ileri gelenlerinin gerçekleştirdiği bir toplantı sırasında, ABD helikopterinin toplantının yapıldığı yeri -Aidid'in toplantıda olduğuna dair aldıkları yanlış istihbarat sonucu- bombalaması halkın UNOSOM II'ye ve tüm operasyona karşı durmasına neden olmuştur (Kluijver,2023). Yabancıların ülkelerini terk etmesini isteyen halk, Aidid'e destek olmuştur. Ekim 1993'te Aidid'in güçleri ABD helikopterini düşürmüş ve 18 ABD askerini öldürmüştür. 1994'ün mayıs ayında ABD başkanı Bill Clinton tüm birliklerin Somali'den çekileceğini duyurmuştur. Bunu takiben diğer askeri güçler de Somali'den çekilme kararı almıştır. 1995'te birlikler tamamen çekilmiştir (Tubbs,1997). UNOSOM, Somali'de sürdürülebilir bir başarı elde edememiştir. Somali iç çatışmalarında değişen bir şey olmamıştır. Somali ilerleyen süreçte askeri müdahalelere izin verilemeyecek kaotik ortama sahip ülke olarak görülmüştür. Uluslararası toplumun Somali'ye kaygılı yaklaşması, kuruluşların ülkeden ayrılması, STK'ların yerel topluluklarla iş birliği yaparak ülkeyi terk etmesi ve Somali toplumunun da BM'ye güveninin zarar görmesi, kabile liderlerinin kendilerini daha güçlü görmesi gibi sonuçlar doğurmuştur.

Operasyon başta Mogadişu olmak üzere şehirlere ekonomik destek sağlamıştır ancak bu desteklerin çoğu kabile yöneticileri tarafından kullanılmıştır. Devletin

uluslararası toplumun desteği ile devlet üstü bir organizasyon tarafından yeniden inşa edileceği beklentisi, siyasetin kaynaklar ve halk üzerinde şiddet yoluyla fiziksel kontrol sağlanarak yürütülmesinden dolayı daha fazla şiddete neden olmuştur (Kluijver, 2023). Güney kesimler yeniden çatışma ortamına dönmüştür. Somaliland ise birleşme fikrini gündeme dahi almamıştır. Aidid'in 1996'da ölmesi ile yerine geçen oğlu onun kadar etkili olamadığı için milis gruplarda zayıflama meydana gelmiştir. Barre'nin Nijerya'da hayatını kaybetmesi ile de Somalililerin yeniden diktatörlüğe dönüş endişeleri azalmıştır. Buna karşın BM'nin yürüttüğü operasyon kabile reislerini cesaretlendirdiği ve onları güçlendirdiği için gelecek dönemlerde kabile liderlerinin alan koruma, ganimet dağıtma, hediye verme, adalet, idari yönetim gibi pek çok işlevi sahiplenmelerine neden olmuştur.

2.7. KABİLE SİSTEMİNDEN FEDERALİZME GEÇİŞ DENEYİMİ: DEVLET SİSTEMİ

Kabileler merkezi ve düzenli bir işleyiş olmamasından dolayı gücü elde etmek ve korumak için çabalamışlardır. Sürekli bir çatışma ortamının olması ve aralarındaki anlaşmazlıklar nedeniyle zorunlu olarak korunmaya ihtiyaç duyan kabileler milisleşmiştir. Devlet inşa sürecinde resmi devletin çöküşü ve gelişen süreçte yaşanan iç çatışmalar da milislerin (savaş ağaları)⁴⁰ güvenlik zafiyetinden yararlanarak güvenlik şefi benzeri davranışlar sergilemesi ve devlete ilişkin görevlerin bazılarını yerine getirmelerine neden olmuştur. Ortaya çıkan durum Somalili halkın devletten beklentilerinin bir kısmını karşılamıştır.

Yağmacılara karşı koruma sağlaması karşılığında vergi alan milisler devletin polis güçleri aracılığıyla güvenlik sağlaması ve vergi toplaması gibi işlevleri yerine getirdiklerinden dolayı kaotik ortamda bir yönetim biçimi oluşturmuşlardır. Halk ise kısmi olarak olsa da karşılanan ihtiyaçları doğrultusunda bu duruma karşı çıkmamıştır. Menkhaus'un (1998, s. 222) ifadesiyle; "silahlı adamlar ve köylü arasındaki simbiyotik ilişki geliştikçe, haraç ile vergilendirme, güvenlik şantajı ve polis gücü arasındaki çizgi bulanıklaşmakta ve anarşi içinde bir yönetim sistemi doğmaktadır."

Ekonomik açıdan varlıklı iş insanları ve sivil yönetici rolü üstelenen milislerin

---

⁴⁰ Savaş ağası, kendi silahlı güçleri ile bölgesel hâkimiyeti bulunan bir liderdir. Milis güçlerin yöneticisi olarak da ifade edilebilirler.

birlikte inşa ettikleri kanunsuz düzen, genellikle dışarıdan finanse edilen (özellikle diaspora) sanayi ve hizmetlerin sağlanmasıyla ekonomik büyümeye neden olmuştur (Kluijver, 2023). Sosyal ve ekonomik gelişim süreçleri izlendiğinde bu dönemde ülke içi sağlık, okul, ulaşım gibi alanlarda da gelişim sağlanmıştır.

Gayri resmi bir yolla elde edilen bu gelişimin, halk ve kabile liderleri tarafından resmi ama işlevsiz merkezi bir devlet yapılanmasına tercih edildiği görülmektedir. Bu durum yine daha önce de bahsettiğimiz üzere milislerin idaresindeki yerel yönetimin daha sonra federal yönetim şekline dönüşmesine neden olmuştur.

1998’de Etiyopya da komşu ülkesinde yapılandırılacak federal bir düzene destek sağlamıştır. Aynı yıl kurulan Puntland, Somaliland dışındaki tüm özerk bölgeleri kapsamış ve federal devlete bağlı kalmayı tercih etmiştir. Somaliland ise özerklik fikrinden caymamış ve bu yapının bir parçası olmayı kabul etmemiştir. Uluslararası alanda da yeni yapılanma kabul görmüştür. Özerk bölgeler kendi düzeninde yönetim biçimini sürdürürken uluslararası alanda kabul görmeleriyle birlikte destek beklentileri artmıştır. Bununla birlikte özerk yapılar merkez hükümet içinde iyi bir pozisyon ve çeşitli faydalar elde etmek için çabalamıştır. Baskın kabilelerin federal siyaseti etkileme, kendi kabile üyelerine pozisyon talep etme ve eyaletlerine kaynak akışı sağlama istekleri doğmuş; bunu sağlamak için de federe bölgelerdeki yönetimde söz sahibi olmaya çalışmışlardır. Bu, baskın kabileleri kendi devletlerini kurmaya istekli hale getirmiş ve kabileler arası gücü ele geçirme yarışında çatışmalara neden olmuştur.

1998’deki federal düzene resmi geçişin ardından Dünya Bankası verilerine göre yaklaşık 17 milyon nüfusa sahip olan Somali 6 eyalete bölünmüştür. İngiliz Somalisi olarak bilinen Somaliland, kuzeydoğuda Puntland, Galmudug, Hirshabelle, Jubaland ve güneyde Güneybatı Eyaleti şeklinde isimlendirilmektedir.

Puntland, Somali’deki özerk bölgelerden biri olmakla birlikte merkezi federal devleti de tanımaktadır. Said Abdullah Deni’nin başkanlığını yaptığı bölge, 1998 yılında kurulmuştur. Bu bölgede Darod klanı yer almaktadır. Anayasalarına göre; Nugal, Sool, güney Togdher, Hobyo, Haradhere ve Sanag dışında Mudug, El-Afweyn ve Erigavo bölgesinin kuzeydoğusu dışında kalan bölgedir. Bölgesel hükümet kurumlarını federal hükümete devretmeyi kabul etmiş ve seçimlerde destek sağlamıştır. Ancak son dönemlerde taslak anayasa oluşumunu bekleyen bölge, bu süreç tamamlanıncaya kadar

Somali merkezi ile olan bağlarını kopardığını belirtmiştir. Bunun sebebini ise Somaliland'ın Las Anod bölgesinde hak iddiasında bulunması ve burayı zorla işgal etmesi olarak ifade etmektedir.

Galmudug; Mudug ve Galgadug olarak iki bölgeyi kapsamaktadır. 2006 yılında kurulmuştur. Puntland gibi federal devlete bağlıdır. Bölge halkı etnik gruplardan oluşsa da bu bölgede çoğunlukla Hawiye grubu yaşamaktadır. Ehli-Sunnet ve El-Şebab bağlantıları da bulunmaktadır. Federal devlete üye olmaları bu özelliklerini değiştirmemiştir (Kluijver, 2023). İlk başkanları Abdilkariim Huseen Guuleed olarak seçilmiştir. Şu an Ahmed Abdi Kaire tarafından yönetilmektedir. Ana geçim kaynağı hayvancılıktır (GMHDS, 2021).

HirShabelle, Somali Federal Cumhuriyeti'ne bağlıdır. 2016 yılında kurulan son federal üye devletidir. Güney orta kesimde yer almakta ve Hiraan ve Middle Shabelle (Orta shabelle) olmak üzere iki bölgeyi kapsamaktadır. 2016'da Ali Abdullahi Osoble bölge yönetiminin ilk başkanı olarak seçilmiştir. Federal hükümette 97 milletvekili bulunmaktadır. 2020'de Ali Abdullahi Hussein bölgenin üçüncü başkanı olarak seçilmiştir (HSHDS, 2021). Tarım ve hayvancılık bölgenin ana geçim kaynağıdır. Ayrıca bölge Somali Textile Factory (Somali Tekstil Fabrikası) ve SNAI Sugar Factory (SNAI Şeker Fabrikası) gibi endüstrilere de ev sahipliği yapmaktadır.

Jubaland; 2011'de özerklik ilân etmiştir. Kismayo, Gedo, Cuba bölgelerini kapsayan bir alana sahiptir. Mohamed Abdi Mohamed ilk başkanı olarak açıklanmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında uzlaşma konferansları düzenlenmiş ve federal devlet yönetimi ile anlaşmalar imzalanmıştır.

Güney-Batı Eyaleti; 2002'de körfez bölgesini ve Bakol'u kontrol eden Rahanweyn Direniş Ordusu (Rahaweyn Resistance Army, RRA) tarafından kurulmuştur. Mohamed Nur Shatigadud ilk başkanı olarak belirlenmiştir. Özerklik ilân eden üçüncü bölgedir. 2004 yılında TFP'nin (Transitional Federal Parliament of Somalia) bir üyesi olarak atanmıştır. Zorlu rakibi Rabow'a karşı federel devletin desteğini alan Abdiaziz Hassan Mohamed Laftagareen başkanlığa seçilmiştir. Baidoa, Baraawe bölgelerini kapsamaktadır. Rahanweyn kabilesi bu bölgede ağırlıktadır.

Bağımsızlık sonrası devamlılığı sağlanamayan demokratik düzene darbe süreci ve darbe rejiminin yıkılması da eklenince bölgesel yönetim ile merkezi hükümette görev

yapan kişiler arasında anlaşmazlık yaşanmıştır. Ardından gelen özerklik ilânları ile bölgelerde yönetimden görevli kişilerin kendi devletlerini kurmak istemesi, planlanan merkezi hükümet oluşumuna zarar vermiştir. Merkezi hükümette görevli kişilerin kabileciliği sürdürmesi, kişisel çıkarlar doğrultusunda hareket etmesi ve terör bağlantılı kişilerle iş birlikleri içerisinde olmaları özerklik ilanlarının başlıca nedenleridir. Kabileler arasındaki anlaşmazlıklar da bu durumu beslemiştir (Yüksel, 2021, 28/2).

Dış yardımlara bağlı şekilde ekonomisini idame ettiren Somali’de yabancı kuruluşlarca gönderilen desteklerin eşit oranda paylaştırılmaması gibi şikayetler hala bölgesel hükümetlerce ifade edilmektedir. Seçim komisyonları ile yönetim kadrolarının belirlenme sürecinde çıkan problemler de eyaletlerdeki seçim sürecine ve merkezi hükümet oluşumuna olumsuz katkı sağlamıştır. Eyalet yönetimlerince ileri sürülen bir başka sorun ise merkezi hükümetin eyalet işlerine çokça karışması, başkan adaylarını ve yöneticileri manipülasyonla göreve getirmesi yönündedir.

2.8. İKİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Jeopolitik saiklerle Afrika kıtasının en önemli noktalarından birinde yer alan Somali’nin tarihinde şehir devletleri yer almaktadır. Aksum, Osmanlı gibi imparatorluklar tarafından yönetilen bu ülke sömürgecilerle karşılaşmasından bu yana; paydaşlar arasında şekli değiştirilen, yön verilen ve sınırları belirlenen özetle müdahale edilen bir yer halini almıştır. Somalililerin merkezi bir otorite ile yönetim modeline aşina olduğu, ancak bu imparatorlukların çöküşü ve ardından gelen sömürge düzeni ile zaten var olan parçalı soy ilişkilerinin daha da ayrıştığı görülmektedir. Somalililer merkezi bir yönetime bağlı olmasına rağmen yerelde belli bir düzeni gözetmişlerdir. Her klanın belli bir işleyişi ve öz yönetimi olsa da toplumsal olarak; düzeni sağlayacak, klanlar arası iletişimi kolaylaştıracak ve her bir klanın üyelerinin güvenlik kaygısını azaltacak şekilde ülkelerini yönetmişler ve bunu Xeer gibi toplumsal siyasi sözleşme araçlarıyla pekiştirmişlerdir.

Bağımsızlık sonrası süreçte uluslararası alan tarafından dayatılan demokratikleşme misyonu ve sömürge etkilerini taşıyan elitlerin desteği ile oluşturulmaya çalışılan modern devlet yapısı kısa sürede Pan-Somali fikri ile zedelenmeye başlamıştır. Pan-Somali fikri Somali’nin sömürgeciler tarafından paylaştırılan topraklarını geri almayı ve halklarını birleştirmeyi içeren bir fikir olarak hiç

olmayan bir yapının sonradan üretilmiş bir fikri ya da hevesi değildir. Bu nedenle bu fikri bütün Somali halkı desteklemiştir.

Elit yapılanmanın oluşturulmaya çalışılan devlet organı içerisindeki yeni gelenekselci tutumları, kabileciliğe bakış açıları ve yolsuzluklara karışmaları devleti olgunlaşmadan zayıflatırken, halk Pan-Somali etrafından birleşmiştir. 1969'da darbe yaparak iktidarı ele geçiren Siad Barre, Pan-Somali fikrini desteklemiş ve ulus-devlet modelini güçlendirmeye çalışmıştır. Somali dilinin yazılışını oluşturması, orduyu düzenlemesi, merkezi güçlendirecek yasalar çıkarması Somali'ye katkı sağlamıştır. Barre ekonomik kaygılarla Sovyet bloğu ile ilişkiler kurmaya çalışmış ve Sovyet desteğini beklemiştir. Ancak Sovyetler Etiyopya'dan taraf olarak Barre'ye beklediği desteği sağlamamıştır. Bu durum Pan-Somali fikri doğrultusunda tüm halkın desteği ile harekete geçilerek geri alınmak istenen ve neredeyse geri alınıyor olan Ogaden bölgesinin kaybedilmesine neden olmuştur. Ogaden Savaşı'nın mali ve manevi yükü halkı yormuş ülkenin kaynaklarına da maddi zararlar vermiştir. Bu savaştan sonra halkın Barre'ye tepkisi artarak devam etmiştir ve Somali halkının devlete olan güveni zedelenmiştir. İktidarda kalabilmek için Barre yüzünü Batı'ya dönmüş ve liberal reformlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak maddi yardım beklentileri, kredi finansörleri tarafından talep edilen yapısal uyum geliştirme projelendirmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Böylece Somali küresel pazara ve liberal politikalara açık hale gelmiştir.

Kabile temelli yapılanmalara karşı çıkmasına rağmen kendisi de bu sistemin takipçisi olan Barre, sosyo-politik bir istikrarsızlık yaratarak klanlar arası çatışmayı arttırmıştır. Neticesinde iç savaş çıkmış ve klanlar arası bir var olma mücadelesi başlamıştır. Sınır ayrılıkları ve devlet yapılanması içerisinde söz sahibi olma gibi nedenlerle şiddetli çatışmalar gerçekleşmiştir. Çatışmalar arttıkça merkezi devlet yapılanmasından uzaklaşan halk, geleneksel olarak bildiği yöntemlere dönmüştür. Bu durum da eyalet sisteminin ve federalleşmenin alt yapısını oluşturmuştur.

1991'den sonra gerçekleşen müdahaleler uluslararası destekli bir devlet oluşumunu öngörerek yeni bir çabaya girilmesiyle şiddet ortamını arttırmıştır. Ülkedeki bu kaos ortamında kurulan ICU ülkeye kısmen istikrar ve düzen getirmiş olsa da Etiyopya ve ABD desteği ile bu düzen bozulmuştur. Bunu terör oluşumu olarak gören uluslararası sistem şeriatla yönetim sağlayan ve halkın düzen beklentisini karşılayarak desteğini alan

ICU'yu dağıtmıştır. 1998'e kadar ülke milisleşen kabile reislerinin yönetimi altında idare edilmiştir. Somali'de bu tarihten sonra zaten alt yapısı oluşmuş olan federalleşme süreci başlamıştır. Uluslararası alan da durumu kabul etmek zorunda kalmış ve Geçici Federal Hükümeti (TFG) kurulmuştur.

3. BÖLÜM: DEVLETLEŞME PRATİĞİNDE TERÖR ETKİSİ VE GÜNCEL ANALİZ

Terör faaliyetleri ile adı sürekli yan yana anılan Somali’de terörizmin varlığı belirgindir; ancak bunun altında yatan sebepler ve terör faaliyetlerini besleyen ve devamlılığını sağlayan faktörlerin neler olduğu tartışılmaktadır. Bu bölümde öncelikle terörizm olgusu, terörün devlet inşa sürecine etkileri, Eş-Şebab terör örgütünün ideolojik yapısı ve faaliyetleri ile Somali’de terörle mücadele kapsamında ele alınan korsanlık faaliyetleri incelenmiştir. Ayrıca farklı yöntemlerle devleti inşa sürecini tamamlamaya çalışan Somali’nin, günümüzde zorunlu olarak geçiş yaptığı Federal devlet yönetim biçiminde devlet ve toplum ilişkisi, Somali seçkinlerinin ve dış yardımların sürece katkıları ve iç savaştan günümüze kadar gelen süreçte devlet yapılanması da bu bölümde irdelenmiştir.

3.1. TERÖRİZM

Uluslararası alanda kendine etkili bir yer bulan bu kavram Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkmıştır. İhtilalcilerin “içerdeki düşmanlar” olarak adlandırdıkları isyancılara karşı yaptıkları baskı ve eylemleri ifade etmek için kullanılmıştır (Giddens, 1991). Günümüzde bu kavramın içeriğine dair pek çok söylem bulunsa da kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni değişen tarih ve şartlar neticesinde kavramın içeriği ve anlamının da değişmesidir. Terörizm şiddet, baskı gibi unsurları içerir ve bunlara göre sınıflandırılır. Siyasal, ekonomik ya da dini amaçlarla terör eylemleri gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte ortaya çıkışından da anlaşılacağı üzere terör, araç olarak kullanılmakta ve başlı başına bir amaç olarak gerçekleştirilmemektedir.⁴¹

Terörizm tanımlamalarının çoğu sömürge dönemine aittir. Belirtilen dönemde sömürgeci güçlere karşı yürütülen eylemler terör olarak adlandırılmıştır (Verma, 2021). Buna karşılık sömürgecilerin eylemleri de terör olarak ifade edilmiş, her bir taraf diğerinin eylemlerini terör olarak adlandırmıştır.

ABD terörizmi, ulus altı gruplar tarafından gerçekleştirilen önceden tasarlanmış siyasi şiddet olarak tanımlarken (U.S. Government, 2021, s.22), BM insanları sindirmek

---

⁴¹ Ayrıca bkz: Abubaker, 2021; Martin, 2017; McLean vd., 2018; Shinn, 2016; Stohl, 2008; Miller, 2019; Gunaratna, 2017; Said, 2016.

veya belirli bir eylemi yapma-yapmama yükümlülüğü için sivillerin zarar görmesini amaçlayan eylem olarak tanımlamaktadır (BM, 2004, aktaran TUIÇ, 2021). Terörizm alanında çalışmalar yapan araştırmacılardan Rapaport'a göre terörizm; bilinci aktif etmek, sempati ya da nefret uyandırmak için şiddetin kullanılmasıdır (Rapaport,1977). Caşın'a göre ise siyasi amaçlarla savaş ve diplomasi ile kazanılamayacak sonuçları elde etmek ve boyun eğdirmek için bir ideolojiye dayandırılarak şiddetin sistemli kullanılması terörizmi ifade etmektedir (Caşın,2008). Bu tanımlardaki ortak veri; şiddet içeren eylem, sivillerin baskılanması ve motivasyon içeren bir hedeftir. Terörizme dair tanımlamalarda genellikle siyasi bir amaç taşıması ve süreklilik arz etmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

Bireysel düzeyde yapılan incelemelerde ise bireylerin neden terör gruplarına katıldığı araştırılmakta ve terör grubu üyelerinin psikolojik durumları ele alınmaktadır. Grup dinamiklerine odaklanan çalışmalar ise grup psikolojisi, grupların terör faaliyetleri, intihar saldırıları gibi konuları incelemektedir. Bunların yanı sıra terör ve terörizmin devlete etkileri ile devletlerin terörizme etkilerini inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır.⁴² Devletlerin kendileri de açıktan ve örtülü olarak terörizmi beslemektedir. Bu bazen hedef devletin kendisi bile olabilmektedir. Fakat Afrika kıtasındaki terör faaliyetlerinin doğrudan hedef devletlerle ilgisi bulunmamaktadır. Daha çok devlet iradesine meydan okuyan terör grupları faaliyet göstermektedir ve hedef devletin kendisi tarafından beslenmemektedir.

Terörizm ve terörizme karşı mücadele devletlerin doğasında ve politikalarında kayda değer bir değişiklik yaratmamıştır. Devletlere sadece merkeziyetçiliği ve gücün gerekliliğini onaylatmıştır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO), Birleşmiş BM ve Avrupa Birliği (AB) gibi devlet üstü kurumların kuruluş nedeni de budur.

3.2. DEVLETLEŞME PRATİĞİNDE TERÖR ETKİSİ

Devlet inşa sürecinde ve devletin devamlılığını sağlamada en önemli madde güvenliktir. Devletlerin ülke güvenliğini, toprak bütünlüğünü ve üzerinde yaşayan halkın refahını ve kamusal düzeni sağlama zorunluluğu bulunmaktadır. Yeterli güvenlik

---

⁴² Bkz: San-Akca

sağlanamaması durumunda ülke içi karışıklıklar, sistemsel sorunlar ve göç gibi pek çok problem ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar ülkenin istikrarsız bir ortama sahip olmasında rol oynamaktadır. Ülkede bir iç savaş yaşanması etnik, dini ve toplumsal parçalanmalara yol açarak halkın gözünde devletin meşruluğunu da sorgulatmaktadır (Gökçe, 2021). Toplum, güvenliği sağlamada yetersiz kalan devlet yerine çeşitli gruplar, kabileler ve aşiretler gibi alt kimliklere yönelmektedir. Bu kimlikler merkezi otoritenin boşluğunu doldurarak birer otorite mercii halini almaktadır (Gökçe, 2021).

Terör ve güvenlik kavramlarına dair çalışmaların çoğunda, başarısız devlet ve terör olgusu arasında bir ilişki kurulmaktadır. Başarısız olarak sınıflandırılan devletlerde bozulan devlet otoritesi nedeniyle hâkimiyetin ortadan kalktığı, devlet kurumlarının çöktüğü, tüm bunlar neticesinde iç çatışmanın ortaya çıktığı ve devletin terör faaliyetlerine daha açık bir hale geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca devlet otoritesinin zayıf olduğu yerlerde aktif terör gruplarının kendilerine daha rahat alan bulduğu da belirtilmektedir (San-Akca, 2021). Başarısız devlet sınıflandırmasının tanımlamasında, iletişim ve ulaşım alt yapısında yaşanan yapısal sorunların yer alması şiddet tekeli uygulamakta zorlanan devlet açısından devlet dışı aktörlerle mücadele de zorluk oluşturmaktadır. Ancak bu durum ülke topraklarında yuvalanmış terör grupları açısından da benzer bir zorluğu taşımaktadır. Yakın dönem araştırmaları göstermektedir ki; terör grupları için başarısız-kırılgan devletlerin topraklarında faaliyet göstermek ve dinamizmi korumak zorlaşmaktadır (Maoz ve San-Akça, 2012). Örgütlerin devamlılık sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu iletişim, alt yapı, lojistik, güvenli alan, silah ve eğitim sahası gibi araçlara erişim, zayıf devletlerde zor olmaktadır. Bu nedenle terör gruplarının çoğu başka bir ülke aracılığı ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve silah alım satımı, zararlı madde alım satımı gibi işlemleri bir başka devlet ya da kuruluş aracılığıyla yürütmektedir. Böylece devlet ve terör arasındaki bağlantı yalnızca hedefteki devlet (çoğunlukla kırılgan devletler) ve terör grubunun ilişkisini değil, üçüncü devlet (ev sahibi/sponsor devlet) ilişkisini de içeren bir üçgen oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşını takiben geçen sürede devletlere karşı savaşan örgütlerin %41'i son on yılda oluşmuştur ve bu örgütlerin %60'ı yabancı devletlerden kasıtlı olarak destek almıştır. Devletler terör örgütleri ile ittifaklar kurarak ortadan kaldırmak istedikleri başka bir örgüte karşı iş birliğinde bulunabilirler (Biçer, 2020). Bu durum silahlı örgütlerin devamlılığının, devletin olmaması ya da yönetim eksikliği gibi nedenlerle sınırlı

olmadığını işaret etmektedir. Uluslararası siyasette terör, şiddet ve etkileri üzerine yapılan çalışmalar, devlet merkezli kuramların yaptığı sınırlandırmaya yetersizlik atfetmektedir. Vekalet savaşları görüşünden uzaklaşılarak silahlı örgütlerin kaynak ihtiyaçlarında dış destek arayışına girerek bilinçli seçimlerde bulunup, belirli devletlerle iş birliği yaptıkları görülmektedir (San-Akca, 2021). Organizasyonel olarak farklılıklar göstermesi gereken⁴³ bu iki yapılanma (devlet-silahlı örgüt), ortak hedeflerde buluşabilmektedir; ancak bu her zaman gerekli değildir. Bir silahlı örgüt her zaman ortak hedefte bulunduğu bir dış kaynaktan destek almak zorunda da değildir. Bazen bir devlet teşkilatı modellemesi gibi davranış gösteren silahlı örgütler belirli ideolojilerin ortaklığında da buluşabilmektedir.⁴⁴

Günümüz terörizm çalışmalarında devletlerin uluslararası alanda birbirlerine destek olmak yerine birbirlerine karşı silahlı gruplara sponsor olmaya iten düşüncelerin neler olduğu incelenmektedir. Hoffman’a göre “bazı devletler uluslararası alanda ekonomik ve askeri güçlerini kanıtlayacak kaynakların eksikliğini yaşamıştır. Bu durumda uluslararası sistemin değişkenliği içerisinde var olabilmek için alternatif yollar bulmaktadırlar.” (Hoffman,1998). Bu yöntem hedefteki hükümetle savaşan militan bir grubu desteklemek (Bapat, 2012) ya da bir militan grubun oluşumuna destek vermeyi içermektedir. Uluslararası alanda neredeyse tüm devletlerin ve devlet üstü organizasyonların (AB, BM) silahsızlanmaya dair yaptıkları çağrılar ve destekler göz önüne alındığında bu sponsorluk ilişkisi, çelişkili bir yapı ortaya koymaktadır. Devletler açısından hedefteki devleti zayıflatmak, bir çıkar elde etmek ya da hedef devleti bir konuya rıza göstermeye zorlamak gibi etkileri varken; militan gruplar açısından zaten hedefteki devletin hükümetini istemeyen ya da yönetim biçimine karşı çıkan bir grubun finansal, eğitimsel açıdan desteklenmesi ve kaynak elde etme gibi sonuçları vardır. Bu doğal olarak iki tarafı da kazan-kazan politikasına yaklaştırmaktadır. Sponsor devletin hedef devleti zorlayarak boyun eğdireceği bir güce ulaşana dek desteklemeye devam etmesi, sponsor ile olan ilişkide pazarlık payını da güçlendireceğinden bir kontrol zorluğu oluşturmaktadır (Bapat, 2012). Ancak bu ihtimal elde edilen çıkarların yanında küçük bir

---

⁴³ Bazı terör örgütleri askeri yapılara sahip olmalarının yanı sıra Somali’deki Eş-Şebab terör örgütü gibi devlete has yönetim faaliyetlerini de yerine getirmeye çalışmaktadır. Devletin kamusal, ekonomik faaliyetlerini taklit ederek vergi toplamak, alt yapı çalışmaları yapmak, ulaşımı kolaylaştırmak ve halka güvenlik sağlamak gibi hizmetleri sunmaktadırlar. Bu durum terör örgütünün siyasi bir yapılanma olarak yorumlanmasına da yol açabilmektedir.

⁴⁴ Ayrıca bkz: San-Akca, 2021.

öneme sahip gibi görünmektedir. Çünkü silahlı grup ne kadar güce erişirse hedef devletin taviz verme olasılığı o ölçüde artmakta ve sponsorun politik hedefine ulaşması aynı oranda kolaylaşmaktadır.

Burada silahlı örgütler ya da hedef muattal durumda görünmesine rağmen; aslında silahlı örgütler, aynı hedefler çevresinde buluşan kişilerden oluşan ya da var olan ve hareketini devam ettirmek için gerekli dış yardıma ulaşan yapılanmadır. Silahlı örgütler açısından yok sayma ya da işlevsizleştirme yoktur. Hedef devlet açısından da yok sayma bulunmamaktadır; ancak bu varsayımda hedef devlet ya zaten bütünüyle devletleşmeyi tamamlayamamış ya da ekonomik açıdan zayıf bir devlet olarak yer almaktadır. İşlevsiz değildir ancak kısıtlı işlevi vardır.

Somali'nin başarısız devletler kategorisine yerleştirilmesi ve bu başarısızlık ile terör bağlantısının sıklıkla vurgulanması, başarısız devletin terör oluşumuna zemin hazırladığı düşüncesi ile yapılmaktadır. Başarısız devlet sınıflandırması uluslararası kamuoyunu da etkilemektedir. Silahlı gruplarla mücadelenin en önemli ayağını oluşturan ekonomik gelişimi sağlayacak yatırımların ve çeşitli kuruluşların ülkeye girişi bu sayede zayıflatılmaktadır. Medyanın gücü de bu konuda etkili olmaktadır.

ABD savunma stratejileri; devletlerin başarısızlıklarını güvenlik tehdidi olarak yorumlamaktadır. Bölgesel güvenliği sağlamanın, öncelikle iç kontrolü sağlama ve sonrasında komşularla etkili bir iletişim ve çalışma ile gerçekleştirilebileceğini vurgulamaktadır. Kontrolsüzlük durumunda ise sorunun uluslararası bir tehdit olarak büyüyeceğine işaret etmektedir. Bu durum bölgesel anlamda doğru olmakla birlikte ABD gibi Afrika kıtasından çok uzakta yer alan ülkeler için, misyon pekiştirme sahası yaratmaktadır. Başarısız ya da kırılgan devlet, ülkeler arası anlaşmazlık, kabileler arası çatışmalar ve siyasi belirsizlik gibi yansımalar medyanın da aracılığı ile uluslararası kamuoyu ile paylaşıldığında ise bu misyon için alan açmaktadır.

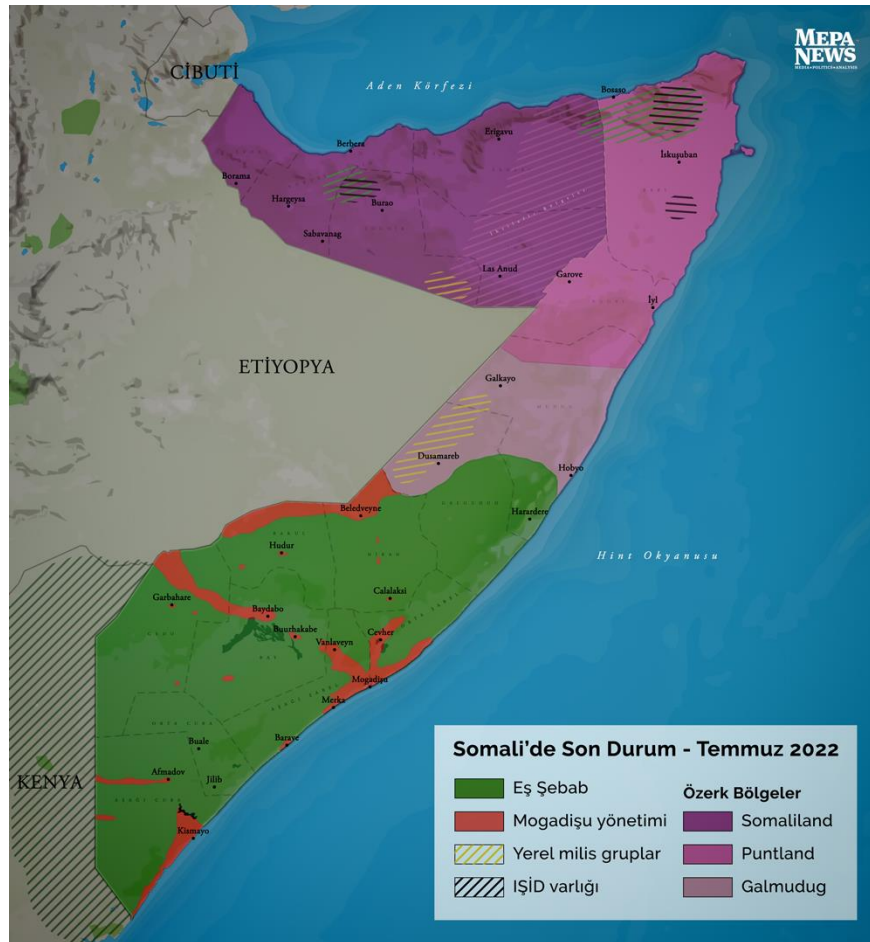
3.3. SOMALİ'DE TERÖR GRUPLARI

Afrika kıtası Soğuk Savaş süresince silahlı çatışmalara, iç karışıklıklara sahne olmuş bu yüzden insanların hayatlarını kaybetmelerine tanıklık etmiştir. Bu durum Afrika ülkelerinin sosyal yapısının bozulmasına neden olmuş özellikle iç karışıklıklar ve sınır problemleri yetersiz olan devlet yapılanmasının da muattal kalmasına neden olmuştur. Soğuk savaşın bitişi ile kıtadaki iki önemli gücün faaliyetleri duraksamıştır. Bunun

sonucunda da kıtaya yapılan silah ve mühimmat akışı durmuştur. Bu akışın durması ile çatışmalar zamanla azalmış, kıtanın bazı bölgelerinde göreceli barış ortamı oluşmuşsa da bu barış ortamı çok uzun süre devam etmemiştir. Soğuk savaş sonrası İslamcı gruplar ve savaş ağaları⁴⁵ ortaya çıkmıştır.

Yakın dönemde Boko-Haram'ın IŞİD terör örgütüne, Eş-Şebab'ın ise El-kaide 'ye bağlanması ve bu örgütün çatısı altına girdiğini ilan etmesiyle gözler Sahra Altı Afrika'nın güvenliğini tehdit eden bu iki örgüte çevrilmiştir. Sahra Altı Afrika bölgesi terör örgütleri ve onların gerçekleştirdikleri saldırılar dünya kamuoyunda adını sıkça duyurmuştur.

Şekil 9. Somali'de Son durum

Kaynak: Mepa News, 2022

⁴⁵ Bkz: s. 64.

Günümüzde Somali’de Eş-Şebab başta olmak üzere IŞİD, DAESH ve El Kaide gibi terör örgütleri bulunmaktadır.⁴⁶ 2018’de yaptığı beyanla El Kaide’ye bağlılığını açıklayan Eş-Şebab, Somali’nin büyük bölümünde hâlâ etkilidir. Hegemonik bir güç olarak kendini gösteren bu örgüt, modern devlet şeklinin yönetim biçimini Hristiyanlaşma olarak gördüğü için reddederken, yine modern devletin görevi olarak görülen pek çok uygulamayı da kendisi gerçekleştirmektedir. Kendilerini büyük bir din devletinin vilayeti konumunda görerek Somali’de üçüncü bir yönetim modeli oluşturmaktadırlar. Ancak Somali’deki diğer bölgesel yönetimler gibi kendilerini devlet, hükümet gibi isimlerle adlandırmamaktadırlar.

Uzun yıllardır terörün hüküm sürdüğü Somali’de Eş-Şebab’ın sivil yaşamı dikkate almaksızın gerçekleştirdiği eylemler, çelişkili bir düzen amacı taşımaktadır. Adalet, yargı gibi teröre ait olmayan pek çok unsuru içinde barındırmaktadır. Pek çok intihar saldırısı ve patlamayla çelişkili düzen algısı, onu terörizmi işaret eden faaliyetlerden ayıramamaktadır.

Günümüze kadar gelen süreçte, Somali Devleti’nin ve Somali ordusunun terörle mücadelede yetersizliği görülmektedir. Özellikle Türkiye’den askeri eğitim kapsamında destek gören Somali hükümeti’nin, Eş-Şebab’a karşı oluşumlara destek sağlamak ve örgütle mücadelesine devam edeceğine dair açıklamaları dışında henüz kayda değer bir aksiyon alamadığı görülmektedir.

3.4. EŞ-ŞEBAB

1991 yılında Somali’de Muhammed Siad Barre diktatörlüğünün yıkılmasının ardından ülkede bir güç boşluğu oluşmuş ve bu boşluğu da AIAI’dan etkilenen İslam Mahkemeleri doldurmuştur. Daha sonra bir çatı altında birleşen bu mahkemeler ICU adı ile ülkenin büyük çoğunluğunu kontrol altına almıştır. Somali halkı adalet kavramını ve haklarını aramayı bu birlik aracılığı ile gerçekleştirmiştir. Bu birliğin Etiyopya ve ABD desteği ile yıkılmasının ardından birlik mensuplarından aşırılıkçı olanlar Eş-Şebab’ın⁴⁷ kurulmasında yardımcı olmuştur.⁴⁸ Bu üyelerin daha önce Afgan cihad birimlerinde görev aldığı ifade edilmektedir. Kurulduğu andan itibaren ulusal direniş hareketi olarak

⁴⁶ Ayrıca bkz: Cigar, 2014.

⁴⁷ Ayrıca bkz: Artokça, t.y.; Hansen ve Gaas, 2011.

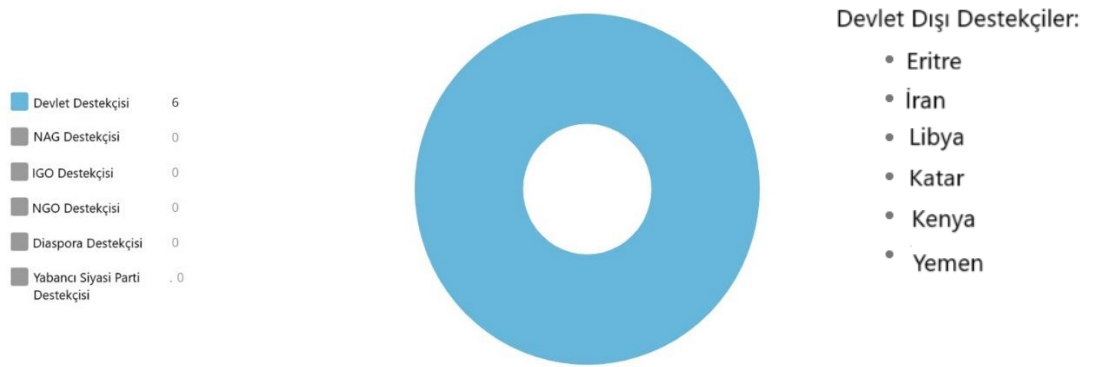
⁴⁸ Ayrıca bkz: Hansen ve Gaas, 2011.

faaliyetlerini gerçekleştirmiş, savaşımaya adanmış, özerk bir örgüt olarak var olmuştur. Örgütün kendi ifadelerince Eş-Şebab, 2002’de ICU’yu desteklemek için kurulan aşiret temelli olmayan bir milis güçtür. Bununla birlikte adı 2005’de duyulmuştur (Kluijver, 2023).

Ülkede görülen çatışmaları sonlandırmak isteyen BM ve ABD, durumu kontrol altına almak için müşterek bir barış koruma misyonu kurmuşlardır. Ancak 1994 yılında yaşanan hezimetin ardından ABD ve müşterek misyon Somali’den el çekmiştir. Bununla bağlantılı olarak uluslararası toplumun da Somali’deki krize yönelik ilgileri günden güne azalmıştır. Sonuç olarak savaş baronları ve aşiretler arasındaki güç ve iktidar mücadeleleri daha da şiddetlenmiştir. Bu dönemde Somali’de görülen istikrarsızlık ortamı da radikal grupların bu bölgede yuvalanmalarına neden olmuştur.

Şekil 10. Eş-Şebab

Al-Shabaab

Kaynak: NAGs, 2006

2006 yılında Etiyopya’nın Somali’yi işgal etmesi ise Eş-Şebab örgütüne aradığı fırsatı sunmuştur ve örgüt bu işgal sürecinden hem askeri hem ekonomik anlamda daha da güçlenerek çıkmayı başarmıştır. Bu dönemde özellikle Etiyopya ve Kenya’ya karşı yaptığı eylemlerle adını duyuran Eş-Şebab örgütü, El-Kaide’nin çatısı altına girerek kendini küresel cihat mücadelesinin bir parçası olarak görmüştür (Joosse,Bucerius&Thompson,2015). Ancak belirtilen bilgiler ışığında, Eş-Şebab’ın tarihi kökenleri itibariyle Somali özelinde yerel bir örgüt olduğunu söylemek mümkündür.

Eş-Şebab üzerine yapılan incelemelerde, örgütün El-Kaide ile olan bağlantısı ve üyelerinin yabancı gerillalardan oluştuğu belirtilmektedir. Ancak Eş-Şebab örgütünün çoğu üyesi Somali diasporasından ve farklı Afrika ülkelerinden gelmektedir (Kluijver, 2023). Eş-Şebab, 2008 yılında El-Kaide'ye bağlılığını açıklamışsa da örgütün kabulü 2012 yılında olmuştur. Bu bağlantı ve iki örgütün liderlerinin görüş ayrılıkları Mukhtar Roobow ve Hassan Aweys gibi üyelerin öldürülmesine ya da emekli edilmesine neden olmuştur. Bir taraf uluslararası boyutta eylemleri isterken diğer taraf yerel nüfusu ve talepleri baz alan eylemleri savunmuştur (Kluijver, 2023). Örgüt aynı zamanda güçlü bir yönetim örneği de sergilemektedir. Ele geçirdikleri bölgelerde kabile çatışmalarını ve anlaşmazlıklarını önlemede son derece başarılıdır.

Eş-Şebab isminin gençlik hareketi anlamına gelmesi ve üyelerin genellikle gençlerden oluşması; mülk, para gibi pek çok nedene bağlı olabileceği gibi Somali'de üyelik için "eşit olmayan paylaşımlara" dayalı argümanlar da kullanılmaktadır. Eş-Şebab örgütü örneğin federal hükümete karşı isyanında, hükümetin gelen yardımları eşit şekilde dağıtmadığından şikayetçi olan bölgelerin bu şikayetlerini bir sebep olarak kullanmaktadır (Marchal, 2018). Yine sosyo-ekonomik bir sonuca bağlanabilmesine karşın bu durum statükonun değiştirilmesi amacı ile örgüte giren gençleri içermektedir. Bir diğer argüman ise batı kaynaklı söylemlerle⁴⁹ oluşan yönetim modeline değil, ilahi yönetim modeline ve kurallarına dayanan yönetim ve sömürgecilik etkilerinden arınmış bağımsız bir Somali fikridir. Pan-Somali girişimi ile aynı hedefe sahip olan bu fikir daha işlevsel gibi gösterilmektedir. Devrimci hükümetin yürüttüğü Pan-Somali'ye göre daha aktiftir ve hâlâ devam etmektedir. İlahi yönetim modelini cazibeli kılan ise resmi federal hükümetin adının karıştığı yolsuzluk iddialarına karşı durması ve dinin rehberliğini kabul eden üyelerin kahraman gibi gösterilerek mücahit olmasıdır (Joosse,Bucerius&Thompson,2015).

Eş-Şebab yabancılardan arınma politikasından hareketle yabancı hükümetlerin ülkedeki askeri üstlerini ve yardımlarını işaret ederek federal hükümeti Hristiyan toplumlardan gelen destekleri kabul ettikleri için suçlamakta, Somalililere ve Somali

---

⁴⁹ Batı kaynaklı kavramların devlet işleyişine, yönetimine dair geliştirdikleri yorumlar bulunmaktadır. Soğuk Savaş'tan sonra özellikle liberal-demokratik yönetim yegâne yönetim modeli olarak benimsenmiştir. Afrika'nın pek çok ülkesine de önerilen yönetim şekli budur.

inançlarına saygısızlık yapıldığını savunmaktadır. Ülkedeki boşluk ve düzensizlikten yararlanarak şiddet yanlısı tutumla hareket eden örgüt, federal hükümetin yapamadığı ölçüde düzeni aşırılıkçı-şiddet yoluyla sivil yaşamı önemsemeden sağlamaktadır. Vergilendirme sistemi de bulunan örgüt bu ödeme sistemini federal hükümete oranla daha aktif kullanmaktadır. Orta ve güney Somali'deki ekonomik faaliyetleri, gelir vergisi, tarım, hayvancılık ve taşımacılık gibi sektörlerin tümüne vergilendirme sağlamakta ve limanlardaki işletmelerin muhasebe kayıtlarının ayrıntılı listelerine erişebilmektedir. Bu sayede federal hükümet kontrolündeki 50 işletmenin 44'ü bu örgüte vergi vermektedir (Hiraal Enstitü, 2020). Vergilendirmeyi ve çeşitli ödemeleri belge usulü ile gerçekleştirmektedir. Mahkemeler bu ödemelerin kontrolünü ve ödemeyenler için de takip sağlamaktadır. Ödemeyi tümünden reddedenler ise örgüt kuralları gereği şiddetli uygulamalarla karşı karşıya gelmektedir. Vergiler ve diğer ödemeler⁵⁰ mobil para ile yapılmaktadır. 2018 Dünya Bankası verilerine göre örgütün aylık 2,7 milyar dolar değerinde işlemi bulunmaktadır; buna karşılık harcamalara dair yeterli veri bulunmamaktadır. Hiraal Enstitü (2020) tarafından sunulan rapora göre örgütün bütçe fazlalığı bulunmaktadır.

Eş-Şebab'ın yürüttüğü kamu yönetimi de hedeflediği düzenin bir parçası olarak işlevsel haldedir. Federal devletin görevlerinden olan vergilendirme, takip, ceza, kurallara uyma ve kural yapma gibi işlemler örgüt tarafından iyi organize edilmiştir. Ele geçirdiği bölgelerde düzeni sağlamak adına nüfus kontrolü de sağlamaktadır. Tarım ürünlerinin ve hayvancılığın yetiştiriciliğinden, kota uygulamalarına kadar her alanda belirli kurallar uygulanmaktadır. Ormanların kontrolsüzce kullanımı, ağaçların kontrolsüz kesimi ve plastik poşet kullanımı gibi doğaya zarar veren uygulamalar da ayrıca örgüt tarafından yasaklanmıştır.

Bir devletin yerine getirmesi gereken unsurların neredeyse hepsini düzenli bir şekilde sağlayan terör örgütü, karşısında durduğu düzende federal hükümete de karşı çıkmasına rağmen bir devlet mekanizması gibi hareket etmektedir. Eş-Şebab kendisinin bir devlet olduğunu iddia etmekten uzak söylemlere sahiptir ancak devletin nasıl olması

---

⁵⁰ El-Şebab'ın finansal araçlarının en başında yer alan mobil para, nakit akışı yerine kullanılmaktadır. BM 2020 Paneli, örgütün 2019 harcamasının 21 milyon dolar olduğunu ve bunun 16 milyonun askeri harcamalara ve 5 milyonunun da güvenlik araçlarına harcadığını ifade etmiştir. Ancak örgüt küçük ölçekli kalkınma ve alt yapı çalışmalarına da bütçe ayırmaktadır.

ve nelere bağılı olması gerektiğı gibi açıklamalar dini referans noktaları ile yapılmaktadır. Bu örgüt, modern devlet olgusunun Somali'ye uygunluğuna karşı durmaktadır. Aşırılıkçı olmasına rağmen Somalililerin bir kısmına göre kullandığı şiddet politik olarak bile gösterilebilmektedir (Kluijver,2023). Bu durum Eş-Şebab'ı terör örgütü sınıflandırmasından siyasi hareket sınıflandırmasına çekebilmektedir. Bunun açık bir nedeni olarak bazı federal devlet mensuplarının hâlâ devam etmekte olan kabilecilik ve kayırmacılığı ve diğer taraftan da Eş-Şebab'ı reddederek ele geçirdiğı bölgelerdeki kabileleri kendine tabii kılması gösterilebilir. Somali'de devletin devamlılığının kabileler ile ilişkilere bağılı olarak devam ettiğı gözlemlenmektedir. 2011'den bu yana Somalililerin de hemfikir olduğı üzere örgüt daha aşırılık ve şiddet yanlısı olmuştur. 2017 yılında Somalililer ilk kez bu örgüte karşı ayaklanmıştı.

3.4.1. Eş-Şebab'ın İdeolojik Özellikleri

Eş-Şebab örgütünün tıpkı Boko Haram gibi şariat kurallarına göre düzenlenmiş bir yönetim kurma amacı bulunmaktadır. Bu amaca giden yol yine cihad olarak görüldüğünden burada da terör eylemlerine devam edilerek baskı kurulmaya çalışılmaktadır. Batı kaynaklı gördüklerinden dolayı Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'ni (African Union Mission to Somalia, AMISOM) ve merkez hükümeti ortadan kaldırmak istemektedir. Çoğunluğu gençlerden oluşan bu örgütün motivasyon kaynağı ülkeyi yabancı işgalinden kurtarmayı içeren milliyetçi bir yapı oluşturma fikridir. Dini argümanları kullanması ve örgüt içinde klancılık, yolsuzluk gibi faaliyetleri barındırmaması, liyakatin son derece önemli olması ve ödüllendirilmesi örgüt ideolojisi ile bağdaştığından örgüte katılım daha kolay gerçekleşmektedir. Federal hükümetin ana geçim kaynağı olan dış finansmanın çoğunun Hristiyan ülkelerden geliyor oluşu Eş-Şebab tarafından federal hükümete saldırı argümanı olarak kullanılmaktadır. Bu argüman Somali halkına karşı yapılan bir haçlı seferini desteklemekle eş değer tutulmaktadır (Kluijver, 2023)

İşsiz ve maddi imkânı olmayan gençlerin bir kısmı örgütün ideolojik hedeflerine sahip çıkmaktadır. Ancak örgüte katılım sağlayan gençlerin asli hedefleri milliyetçilik kavramını güçlendirmekten ziyade örgütün onlara maddi güç sağlama imkânı yaratıyor olmasıdır. Burada belirtmek gerekir ki klancılığın örgüt içerisinde yer almıyor oluşu kabile kayırmacılığı ve çatışmalarından dolayı yorgun olan gençler için en az maddi yarar

sağlamak kadar önemlidir.

Eş Şebab'ın hedeflerinden birisi de Sufi bir örgüt olan “Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat” tir. El Şebab Hareketini ve örgütün Vahhabi İslam anlayışını aşırılıkçı bulanlar ve örgütü toplumsal ve siyasal barışın önünde engel olarak görenler, “Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat” çatısı altında birleşmişlerdir. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'ın, Eş Şebab'a alternatif olacak bir seviyeye gelmesi Eş Şebab'ı endişelendirmektedir (Vilkko, 2011). Bunun yanında Ma'wisley Hareketi de örgüt ile savaşacağını ilan ettikten sonra devletin desteğini almıştır. Hareket örgütle mücadelesini devam ettirmektedir.

3.4.2. Eş-Şebab'ın Bölgesel Faaliyetleri

Somali ve çevresinde güçlenmeye başlayan bu örgüt, ele geçirdiği bölgelerde Şeriat hükümlerini uygulamaya ve şeriat yönetimi/düzeni oluşturmaya başlamıştır. Örgüt, uyguladığı katı şeriat kurallarıyla kısa zaman içerisinde bölgede süregelen aşiretler arası çatışmaları sona erdirmiş ve geçmişte birbirlerine karşı savaşan aşiret milislerini kendi çatısı altında toplayarak militan gücünü arttırmıştır (Atasay,2020). Eş-Şebab, ilk dönemlerde kendisine hedef olarak yabancı işgal güçlerini seçtiyse de; işgalci güçlerin Somali'den çekilmesi ve 2004'te kurulan Federal Geçiş Hükümeti'nin son dönemlerde etkisini artırması üzerine devlet yöneticilerini, bürokratlarını, parlamento üyelerini kendisine hedef olarak belirlemiştir. Birleşmiş Milletlerin, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün ve diğer yardım kuruluşlarının bölgede yürüttüğü insani yardım faaliyetleri de örgütte tehdit olarak algılandığı için, bu kuruluşlar da zaman zaman Eş Şebab'ın saldırılarına maruz kalmaktadırlar. Eş Şebab, bu sayede ülkeye yapılan uluslararası yardımların ülkeye girişini engelleyerek halkı kendisine muhtaç hale getirmeyi amaçlamakta ya da bu yardımların ülkeye girişini, kendisine ödenecek belli bir ücret karşılığında kabul etmektedir.

Ülkede barışı sağlama ve koruma amacıyla konuşlanmış bulunan AMISOM unsurları da Eş Şebab'ın hedefi haline gelmekte ve AMISOM askerleri ile Eş Şebab militanları arasında sıklıkla çatışmalar yaşanmaktadır. Eş Şebab militanları ile Somali Federal Geçiş Hükümeti'ne bağlı askerler ve polisler arasında, şehirler ve bölgeler üzerinde hâkimiyet sağlamaya yönelik çatışmalar da sık sık görülmektedir. Ulusal Geçiş

Hükümeti, ilk kurulduğunda sürgünde hükümet⁵¹ olarak kurulmuştur. İlk olarak Nairobi'den Somali'yi yönetmeye çalışan Ulusal Geçiş Hükümeti, sonraları Somali'nin Baidoa kentinde görev yapmaya çalışmıştır. Ulusal Geçiş Hükümetinin kurulması, Eş Şebab'ı endişelendirmiş; daha da saldırganlaşmaya başlayan örgüt, Ulusal Geçiş Hükümeti'nin üyelerine ve destekçilerine yönelik suikastler düzenlemiştir.

Örgütün en fazla etkili olduğu yerler Kenya ve Somali'dir. Son 10 yılda Eş-Şebab'ın Somali'de gerçekleştirdiği pek çok faaliyet bulunmaktadır. 2012 yılında Mogadişu'da gerçekleşen ve dönemin Cumhurbaşkanı Hassan Şeyh Mahmood'un konakladığı otelin önünde meydana gelen patlamayı Eş-Şebab üstlenmiştir. Bu saldırının amacının Federal Geçiş Hükümetine engel olmak olduğu örgüt tarafından ifade edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2012). 2013'te yine Mogadişu'da Yüksek Mahkeme binasını hedef alan eylemde iki kişi intihar saldırısı düzenlemiş, bu saldırıda yedi kişi hayatını kaybetmiştir (Euronews, 2013). AMISOM ve Somali hükümetine karşı eylemlere devam edeceğini belirten örgüt, aynı yıl Türk Büyükelçiliğine de saldırı düzenlenmiş; bu saldırıda 1 kişi yaşamını yitirmiş, 4 kişi de yaralanmıştır. Örgüt üyelerinden 3 kişi de yaşamını yitirmiştir (Anadolu Ajansı, 2013).

2014'te BM çalışanlarına yönelik düzenlenen saldırıda 7 kişi yaşamını yitirmiştir. Aynı yıl Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na roketli bir saldırı düzenlenmiştir. 2017 yılında düzenlenen çifte saldırılarda çok sayıda kişi yaşamını yitirmiştir. 2019, 2020 ve 2022'de de benzer saldırılar meydana gelmiş, çok sayıda kişi yaşamını yitirmiş ve bir saldırıda da 25 kişi kaybolmuştur. Genellikle Mogadişu'yu ve hükümeti hedef alan eylemlerde siviller de zarar görmüştür. 2023 Mart ayında Eş-Şebab ve DAESH üyesi olan 13 terör örgütü mensubu mahkemece görülen davada bombalı saldırılar nedeniyle suçlu bulunarak idam edilmiştir. 2018 yılında da aynı suçlardan 18 kişi idam edilmiştir.

Eş-Şebab ayrıca devlet dışı bir silahlı örgüt olarak devlet yapılanması gibi davranmaya devam etmektedir. Bölgedeki faaliyetleri terör eylemleri ile sınırlı kalmadığından kaçakçılık, vergilendirme gibi pek çok alandan maddi güç elde etmektedir. 2022'de yayımlanan bir rapora göre örgüt, Kenya'ya uzanan ticari

---

⁵¹ Sürgünde hükümet; bu ifade ile Somali'nin Somali toprakları dışından yönetilmeye çalışılması ifade edilmektedir. Örgüt saldırılarından korunmak amacı ile bu yöntem izlenmiştir.

faaliyetlerinde şeker ticaretinden vergilendirme sayesinde yıllık 800 bin dolara çıkabilen önemli bir fayda sağlamaktadır.⁵²

3.5. KORSANLIK

1990'dan sonra ülkede devlet ve yönetim eksikliği nedeniyle hukuksal bir boşluk oluşmuştur. Bu boşluk denizlerdeki hâkimiyet alanlarını da kapsamıştır. Aynı yılın sonlarına doğru Somali korsanlığı için yükseliş dönemi olmuştur.⁵³ Avustralyalı bilim insanlarına göre Somali kıyıları yaklaşık 300.000 ton kadar balık kapasitesine sahiptir. Bu balık oranının endüstriyel olarak küçük balıkçılık faaliyetleri olarak da yeteceği ifade edilmektedir. Buna karşın Somalililer geçim kaynağı olarak korsanlığı daha cazip bulmuş gibi görünmektedir. Aslında Somali kıyılarındaki korsan faaliyetlerinin başladığı ilk yıllarda (1990 sonrası) Somalililer için korsanlık kavramı çok kullanılmamıştır. Küçük birlikler halinde örgütlenerek kıyılarında yasa dışı balıkçılık (açık deniz trolcülüğü de denebilir) yapan yabancı tekneleri engellemek istemişlerdir. Bu yabancı trol teknelerinin avlanmak için izin belgelerinin olmadığı ya da Barre rejimini temsil ettiğini söyleyen bazı kumandanların imzalarının yer aldığı şaibeli belgeleri olduğu ve Somalili küçük balıkçı teknelerine zarar vererek kıyıya dönmeye zorladıkları ifade edilmektedir (Lehr, 2021). Amaçları kendilerini ve kıyılarını bu zorba yabancılardan korumak olan Somalili balıkçılar bir süre sonra korsan olarak anılmaya başlamışlardır. Trol teknelerini engellemeye devam ederken bir taraftan da yabancı teknelerin kaçırılıp fidye istemeye başlanması bunun temel nedenlerindendir. 2005 yılında BM tarafından kiralanmış MV Semlow isimli Somali'ye yardım taşıdığı ifade edilen bir geminin Somalili korsanlar tarafından ele geçirilmesi uluslararası kamuoyunda yankı bulmuştur. Buradan hareketle balıkçı korsanların sadece kıyılarını yabancılardan korumak değil bu işten elde edecekleri geliri de önemsedikleri ortaya çıkmıştır.

⁵² Ayrıca bkz: Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC), 2022).

⁵³ Ayrıca bkz: Murphy, 2011.

Tablo 1. Asıl ve Kalkışma Bölgeleri

ICC IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships – 2013 Annual Report

TABLO 1: ASIL ve KALKIŞMA Bölgeleri
OCAK- KASIM 2009-2013

Locations	2009	2010	2011	2012	2013
S E ASIA					
Indonesia	15	40	46	81	106
Malacca Straits	2	2	1	2	1
Malaysia	16	18	16	12	9
Myanmar (Burma)	1		1		
Philippines	1	5	5	3	3
Singapore Straits	9	3	11	6	9
Thailand	2	2			
FAR EAST					
China	1	1	2	1	
South China Sea	13	31	13	2	4
Vietnam	9	12	8	4	9
INDIAN SUB					
Bangladesh	18	23	10	11	12
CONTINENT					
India	12	5	6	8	14
SOUTH					
Brazil	5	9	3	1	1
AMERICA					
Colombia	5	3	4	5	7
Costa Rica	3	1	3	1	
Dominican Republic				1	1
Ecuador	2	3	6	4	3
Guyana		2	1		2
Haiti	4	5	2	2	
Peru	13	10	2	3	4
Venezuela	5	7	4		
AFRICA					
Algeria				1	
Angola			1		
Benin	1		20	2	
Cameroon	3	5		1	
Dem. Republic of Congo	2	3	4	2	
Egypt		2	3	7	7
Gabon					2
Ghana	3		2	2	1
Guinea	5	6	5	3	1
Guinea Bissau	1				
Gulf of Aden*	117	53	37	13	6
Ivory Coast	2	4	1	5	4
Kenya	1		1	1	1
Liberia		1			
Mauritania					1
Morocco					1
Mozambique				2	2
Nigeria	29	19	10	27	31
Red Sea**	15	25	39	13	2
Sierra Leone			1	1	2
Somalia	80	139	160	49	7
Tanzania	5	1		2	1
The Congo		1	3	4	3
Togo	2		6	15	7
REST					
Arabian Sea***	1	2			
OF					
Caspian Sea	1				
WORLD					
Gulf of Oman	1				
Indian Ocean****	1				

Kaynak: ICC IMB Gemilere Karşı Korsanlık ve Silahlı Soygun Yıllık Raporu, 2013

Tablo 2. Kaydedilen Saldırılar*ICC IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships – 2013 Annual Report*

Iraq		2			
Mediterranean Sea			1		
Oman*****	4		1		
Total at year end	410	445	439	297	264

*Gulf of Aden

**Red Sea

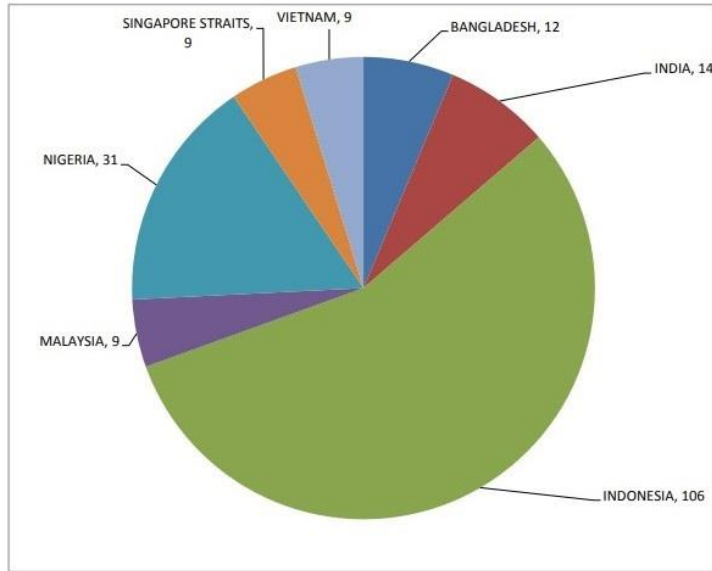
***Arabian Sea

****Indian Ocean

*****Oman

Yukarıdaki saldırıların tümü Somalili Korsanlara atfedilmektedir.

TABLO A: Aşağıdaki yedi konum, dönem içi bildirilen toplam 264 saldırıdan %75'in biraz altında saldırıyı kaydetmiştir.

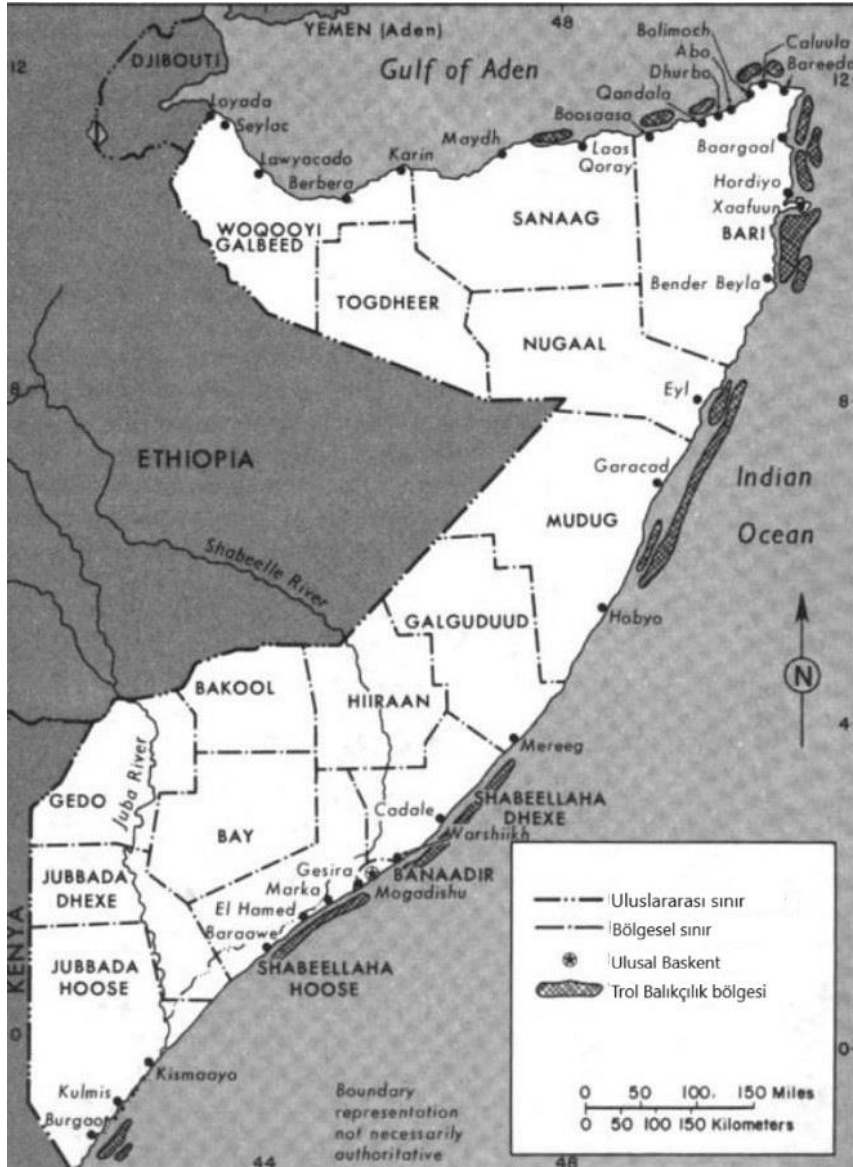
Kaynak: ICC IMB Gemilere Karşı Korsanlık ve Silahlı Soygun Yıllık Raporu, 2013

Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün raporuna göre 2008 yılında saldırı düzenledikleri 111 geminin 42 tanesini de ele geçirmişlerdir. Bu yılı takiben 2010 yılında 139, 2011 yılında da 160 olay yaşanmıştır (ICC,2010). 2008 ve 2012 yılları arası zirve yapan Somali korsanlığına, elde edilen fidyelerin cazibesiyle daha fazla insan katılmaya başlamıştır. Bunlardan bazılarını milisler oluşturmuştur. Eş-Şebab'ın batıya karşı

mücadele misyonu burada da kendini göstermiş; örgüt korsan balıkçılara destek sağlamış ve bunu bir mücahit eylem olarak görmüştür. 2008 yılında MY Le Ponant isimli bir yatın kaçırılması ve 2 milyon dolar fidye istenmesinin ardından gündeme gelen korsanlık faaliyetleri terörle mücadele kapsamı altında ele alınmış ve Eş-Şebab’a karşı yürütülen mücadelenin bir parçası olarak görülmüştür.

Somalilerin kıyı sularında tahribata neden olan Avrupalı, Ortadoğulu ve Asyalı trol teknelerine ve diğer tüm teknelere karşı yaptıkları saldırılara karşılık, 2008 yılında AB tarafından “Atalanta” adıyla operasyon düzenlenmiştir. Gıda güvenliği ve geçiş halindeki gemilere güvenlik sağlamak amacıyla başlatıldığı ifade edilen bu operasyonda güvenlik kaygısından ziyade yabancı ülkelerin milli çıkar kaygısı daha öndedir.

Şekil 11. Avlanma Bölgeleri

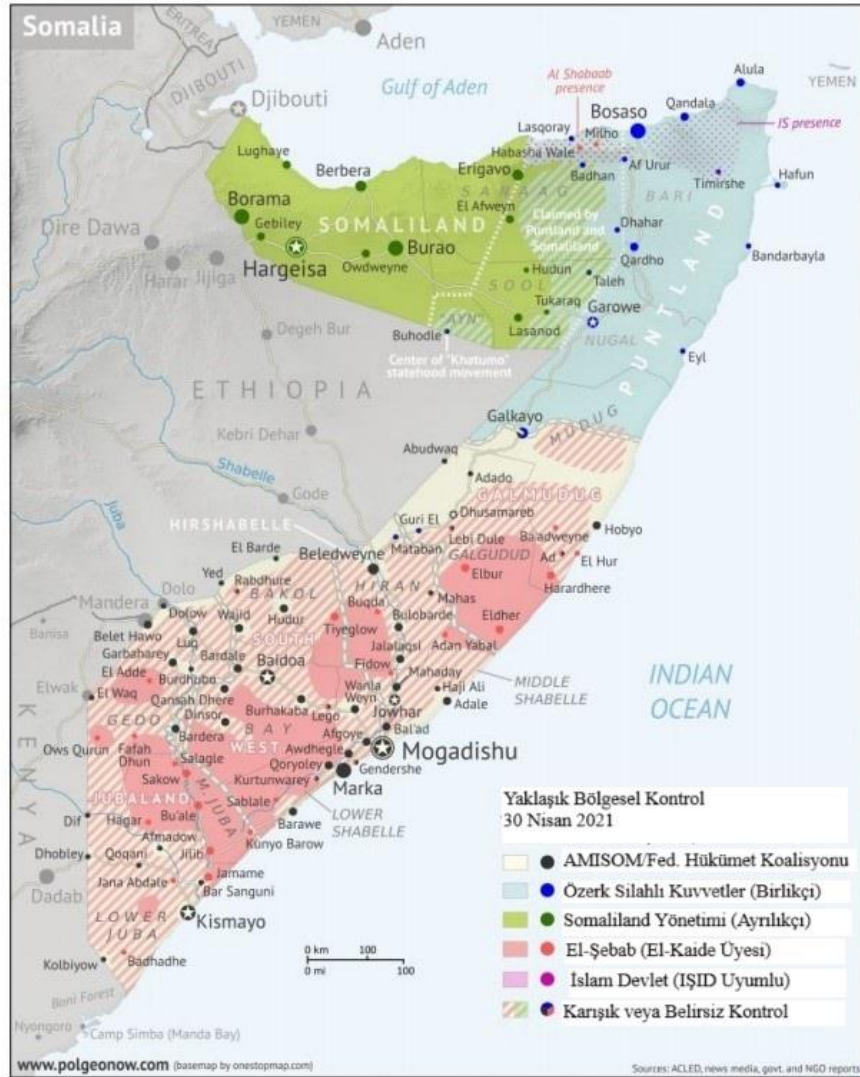
Kaynak: Lewis, 1955

Somalili balıkçılardan korsanlığa evrilen bu durumun en temel sebepleri yasa dışı balıkçılık ve toksik atık maddelerin bırakılmasıdır. Somalililerin eylemlerinin (kaçırma, fidye gibi) korsanlık ismini gerçekten hak etmesine karşın yabancı ülkelerin bu eylemleri de Somalilere göre birer korsanlıktır (Elmi, 2012). Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün raporlarına göre korsanlık faaliyetleri neredeyse tamamen bitmiştir. Ancak bu faaliyetlerin bazı hükümet yetkilileri tarafından desteklenen bir yönü olduğunu da atlamamak gerekmektedir. Paylarını aldıkları sürece sessizliğini koruyarak müdahale

etme konusunda hevesli olmayan hükümet yetkililerinin de korsanlığın Somali’de popüler hale gelmesinde etkisi bulunmaktadır (Liss,2003)

3.6. DEVLET İNŞA SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Şekil 12. Somali Takribi Bölgesel Kontrol Haritası

Kaynak: euaa.europa.eu., 2022

Modern devlet yapısı gereği, devletin oluşumunda toplumsal algı, birlik, ait

hissetme gibi öğelerin olması beklenir. Devletin kurumsal yapısı⁵⁴ ile fikri oluşumu devlet-toplum ilişkisinin bütününe dayanmaktadır; çünkü toplum ve devlet birbirleri ile doğrudan bağlantılıdır. Devletleşme yolunun ister ilkel dönemlerde ister daha yakın dönemlerde olsun toplumsal birlik-güç-mücadele gibi kavramlar üzerinden yürütülmesi gerekmektedir.

Göçebe toplumlardan yerleşik toplumlara geçişte yaşanan gelişmeler kapsamında özellikle üretim faaliyetleriyle birlikte korunmaya muhtaç hale gelen yerleşik düzen üreticilerinde, devletleşme bir ihtiyaç halini almış ve onlar da bu ihtiyaç dâhilinde kendilerine özgü bir sistem oluşturarak, kendi kurallarını yazarak düzen kurmaya çalışmışlardır. Zaman içerisinde değişen ihtiyaçlar ve toplum yapısı sonucu oluşturdukları sistem de büyüme ve değişme göstermiştir. İlkel dönemlerden modern çağa kadar gelişim göstererek büyüyen ve değişen devlet olgusu; toplumsal ihtiyaçlar, ekonomik sebepler, tehdit unsurları, fiziki ve coğrafi koşullarla şekillenmiştir. Fikri devletleşmenin, kurumsal yapısını oluşturan toplumun fikri yapısını da bulunduğu coğrafyanın etkilediği varsayılırsa, devlet ve devletleşme kavramlarının en önemli unsurlarından birinin coğrafi özellikler olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal özellikler yaşanan coğrafya üzerinden değişim göstermekle birlikte bu, devlete ve siyasal iktidara duyulan ihtiyaç formunu da değiştirmektedir. Somali’de vatandaşlık, kimlik, toplumsal odaya gibi tanımlamalar modern teorilerin getirdiği açıklamalardan uzaktır. Somalililer birbirlerinden vatandaşlıktan ziyade yerel tanımlamalara göre ayrılmaktadırlar. Bunlar, klan, etnik özellikler ya da soy olabilmektedir.

Somali halkının yukarıda bahsettiğimiz aidiyet, birlik olma gibi duygularının nispeten zayıf olması (tarihleri boyunca kazandıkları tecrübelerden dolayı bu duyguları faydalı bulmuyor ya da artık gerek duymuyor olma ihtimalleri de vardır: örneğin Ogaden.) mevcut devlet biçimi ile duygusal bir bağ kurmalarına engel olmaktadır. Bu durum mevcut devletin yönetimini de halktan bağımsız bir hale getirmektedir (Elmi, 2012). Kamu hizmetleri belirgin ölçüde düşük olmasına rağmen Somalili halk tarafından tepkiyle karşılanmamıştır. Somali halkı kendi kendini idame konusunda başarılı bir toplumdur. Bu kabile yapılanmalarında açıkça görülmektedir. Dolayısıyla toplumun

---

⁵⁴ Ayrıca bkz: Menkhaus, 2003; Samatar & Lyons, 1995.

devletten sosyal beklentisi düşüktür. Bununla birlikte devletin eğitim, güvenlik, adalet, alt yapı gibi bazı sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Bazı alt yapı faaliyetlerinin uluslararası kuruluşlarca yapıldığı ve eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin de özel olarak satın alındığı Somali’de vatandaşlar kayıtlı ekonomide ödenen vergilerin karşılığını görememektedir. Kayıtlı çalışanların kayıtsız olarak çalışanlara oranının ciddi ölçüde düşük olması da bunda etkili olmaktadır.

Somali toplumunun ve Somali’deki devlet yapılanmasının arasındaki bağ yetersiz ve zayıftır. Merkezdeki hükümet görevlileri sosyal görevlerin yerine getirilmesinden çok uluslararası fon ve finansman sağlamak için çabalamaktadır. Bu da hem eyaletlerin ayrılıkçı fikirlerini beslemekte hem de toplum ve devlet arasındaki ilişkiyi giderek uzaklaştırmaktadır. Artık Somali toplumu da uluslararası toplumla anlaşma arayışında devleti bir araç olarak görmektedir. Devlet pragmatik olarak toplumu düzenleyici görevinden çok Somalililerin uluslararası toplumla ilişki kurmasına izin veren siyasi ve yasal bir altyapı olarak görülmektedir (Kluijver, 2023).⁵⁵

3.6.1. Dış Yardım Bağlamında Devlet İnşası

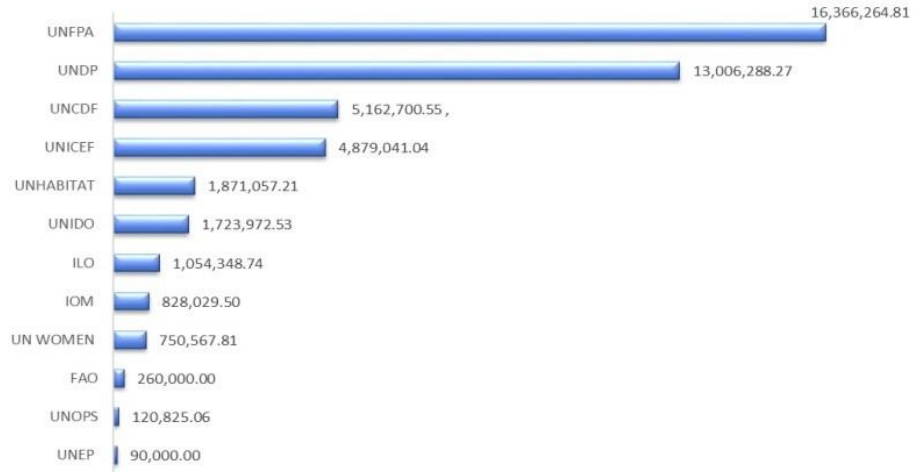
2012 yılında federal devletin kurulmasıyla birlikte yeni anayasa da kabul edilmiştir. Uluslararası alanda destek alan devlet inşası süreci ülkeye yapılan desteği artırmıştır. Somali elitleri tarafından yabancı hükümetlerle iş birliği ve yabancılar tarafından ülkeye aktarılan fonlar önemli görülmektedir. Bu destekler sayesinde belirli bir pozisyonu elde edebilmekte ve onu koruyabilmektedirler.

---

⁵⁵ Ayrıca bkz: Aktaş, 2019; Düvenci, 2018; Gledhill vd., 2005; Mamdani, 2001; Markakis, 2021.

Şekil 13. Somali'ye yapılan Dış Yardımlar

\$46,309,466 transferred to PUNOs* in 2022

Financial data source: MPTF Gateway on 31 December 2022 – *PUNO: Participating UN Organization

Kaynak: MPTF Gateway, 2022

Somali'de devlet inşası ve barış AB, BM, IMF ve Dünya Bankası gibi devlet üstü organizasyonların öncelikli hedefi olarak yer almaktadır. Bu kurumlar federal yapı, anayasa, yoksulluğun azaltılması ve barış tesisine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Somali'nin dış yardıma bağımlılığı, ülkedeki bölünmüş yapı ve terör örgütünün varlığı ile bağlantılıdır. Vergi gelirinde zorlanan hükümetin ana gelir kaynağı, dış yardımlar ve havalelerdir (DEİK, 2022).

Eğitim, sağlık, alt yapı alanlarında destek sağlayan yabancı fonlar, kamu gelirlerinin daha rahat kullanılması için alan açmaktadır. Bu yardımları kendi grupları için elde etmeyi başaran elitler ise hem pozisyonları için destek hem de kazanç elde etmektedir. Dış yardımların son derece önemli olduğu Somali'de hükümet reformları fonlardan daha fazla gelir elde etme ve uluslararası kredi kuruluşlarından kredi kullanma olasılığı üzerinde durmaktadır. Bu sayede mali reformlar daha çabuk ve kolay gerçekleştirilmektedir. Yardım ekonomisi olarak adlandırılan bu düzen devletin işleyişini kolaylaştırmaya yönelik olsa da bu yardımların neredeyse yarısı doğrudan halka hatta Somali hükümetine ulaşamamaktadır. Halka öneri formunda sunulan değişim paketlerinin politik, dini, sosyal değişimleri içermesiyle yardım karşılığında, yerel

toplumun hegemonik değerlere uyum sağlaması beklenmektedir.

3.6.2. Devlet İnşasında Seçkinlerin Rolü

İç savaşın ilk yılları Somalililer için ayrışmayı belirginleştiren bir dönem olmuştur. Bu dönemde savaş ağaları olarak tanımlanan kişilerin toprak ağalığına geçişi olarak ifade edilen bir sınıfın yükselişi meydana gelmiştir. UNOSOM'un ülkeye finansman sağlamasıyla resmi işletmeler ve bazı savaş ağalarının da dâhil olduğu Somali girişimcileri için bir fırsat alanı oluşmuştur. Daha sonra Somali diasporasının desteği ile ülkeye giren yardımlar piyasa talebine yönelik bir arz oluşturmaya katkı sağlamıştır. 2000 yılına kadar hem maddi imkanlara hem de siyasi nüfuza sahip olan, merkezi bir devlet olmasına gereksinim duymayan ancak varlıklarını tehdit eden savaşa ve suçlara son vermek isteyen bir sınıf ortaya çıkmıştır (Menkhaus, 2018). Uluslararası alanın da hevesi ve gayreti ile ortaya devletin yeniden şekillendirilmesi olasılığı çıkmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen Arta Konferansı'nı elit pazarlık alanı olarak yorumlayan bazı analistlerden olan Menkhaus, buna kaynak olarak; kabinedeki koltukların klanlara göre paylaştırılmasını, bunun merkezi bir hükümeti tekrar kurmak için gerekli uluslararası yardımın geleceğini işaret etmesini ve bu konferansın süreç içerisinde elitlerin pazarlık alanı için daha elverişli bir ortamın oluşmasında yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu sayede sömürge döneminden sonra ortaya çıkan siyasi elitleri Somali siyasi yaşamında etkin rol almaya başlamıştır.

Her bir klanın elitleri devlet kaynaklarından pay almaya yönelik eylemlerde bulunmuştur ancak bunun için öncelikli olarak kabile desteği alması gerektiğinden geleneksel yapılarından bağımsız hareket edememişlerdir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere sömürgecilik döneminde eğitimlerinin bir kısmını ya da tamamını yabancı ülkelerde alan kişilerin çoğunun Somali elitlerinin içerisinde bulunması ve Somali yapısı gereği kabile temelli siyaset yürütmesi bu kişiler açısından gelenekler ve sonradan kazanımlar arasında bir çelişki oluşturmaktadır. Ayrıca bu elitler sahada kalmak için yabancı devletlerle iş birliği yapmaları ve onların gerekli gördüğü birinci bölümde de detaylı olarak bahsedilen şartları taşımaları gerektiğini de bilmektedirler. Bu konu elitler açısından son derece önemlidir hatta parlamentoya aday olmak isteyen kişilerce oy satın alma yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Klanın oyu karşılığında, ya bir miktar ödeme yapmayı kabul eden kişiler ya da hiç ödeme yapmadan görev süresince borçlu olduğu

düşünülerek döneme yayılan bir ödeme biçimini öneren kişiler klanlarca desteklenmektedir (Kluijver,2023). Bunun yanında yabancı şirketler ve yabancı hükümetler parlamento üyelerinin bir yasayı geçirme, bir şirkete imtiyaz sağlama konusunda oyuna ihtiyaç duyulduğunda yine oy satın alma eğilimini gösterebilmektedir.

Dış yardımlara bağımlı olarak kamu harcamalarını ve ekonomik kanallarını yöneten, dış fonlara erişimi ve bu fonları kendi gruplarına yönlendirebilen seçkinlerin yardımcı kuruluş ya da devletler tarafından müdahaleye açık hale geldiği görülmektedir. Gruplara fon aktarımı daimî olmayan bir pozisyon güvenliği sağlarken bir yandan da elitleri ve hükümeti müdahaleye açık hale getirmektedir. Karar alma aşamasında sistemsel gereklilikler ya da yasallık kriterlerinden çok kişisel kazanımlar etkili olmaktadır. Somaliler kendilerini topluluklarından tam bağımsız olarak görmezler. Bu nedenle kişisel çıkarları, gruplarının ve klanlarının kazanımlarıyla çoğu zaman örtüşmektedir. Topluluk ihtiyaçları için elde edilen maddi kazançlar ve imtiyazlar yolsuzluk tanımlamasından çok ihtiyaca göre yönlendirme olarak tanımlanmaktadır. Destek devam ettiği sürece bu durumun Somalililerce problem olmadığına dair inanın aksine son yıllarda eyalet yönetimlerince ifade edilen kaynakların eşit dağıtımına ilişkin şikayetler bize kaynak yönetiminin kişiselleştirilmesinin ya da belirli topluluklarca paylaşılmasının toplumun geri kalanında oluşturacağı tepkiyi göstermektedir.⁵⁶

3.7. 1990'DAN GÜNÜMÜZE DEVLET YAPILANMASI

Somali parlamenter temsil edilen bir cumhuriyet olarak yapılandırılmıştır. Fakat 1991 yılında merkezi hükümetin çöküşünden itibaren bu sistem mevcut değildir.⁵⁷ Bu tarihten sonra USC ülke genelinde hâkimiyeti olmadığı halde yeni bir geçici hükümet kurulduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur. Ali Mehdi Muhammed, 1980'lerde bir BM ofisinde çalışmış, servetini USC liderlerine bağışlayarak onlara mali destek sağlamış, 1990'da ise hükümeti istifaya çağıran manifestoyu imzalamış 114 kişiden biridir. Bu imzaların sahipleri hükümet tarafından tutuklanmaya başlayınca USC'nin Roma ofisine yani İtalya'ya gitmiş olan Ali Mehdi Muhammed geçici hükümetin başkanı olarak belirlenmiş ve Umar Ghalib'i de başbakan olarak atamıştır. Ghalib ise 1976'ya kadar

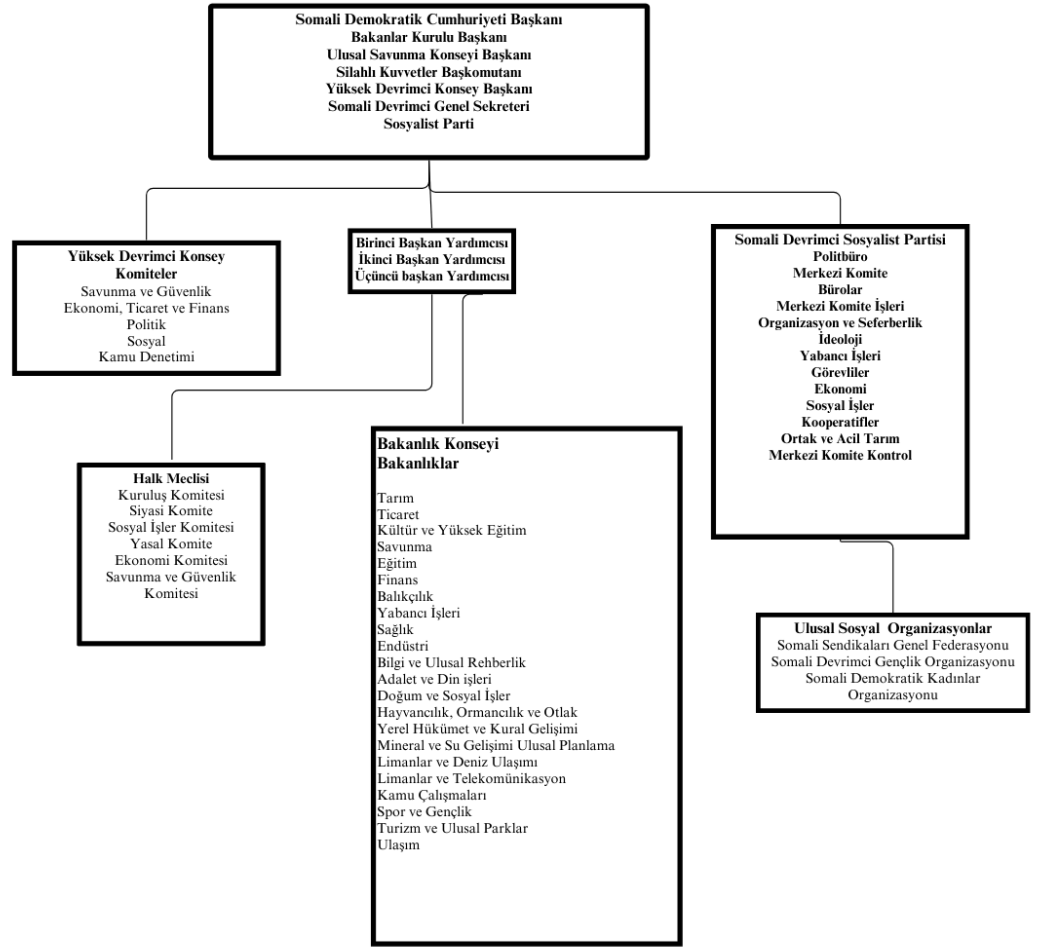
⁵⁶ Ayrıca bkz: Said, 2001.

⁵⁷ Ayrıca bkz: Carew, 1993.

Barre rejiminde Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış, Somali'yi Afrika Birliği'ne dâhil etmişti. Barre'nin Ogaden hayalini desteklemediği için Ghalib'in görevine son verilmiş; 1989'da tutuklanmasının ardından yedi yıl hapis cezasına çarptırılmış; daha sonrasında hapis cezası infaz kararına dönüşmüştür. Ancak yabancı hükümet baskıları nedeniyle bu ceza ev hapsine çevrilmiştir. 1991'de Barre isyancılarla müzakere etmesi için Ghalib'i aramıştır. Mehdi Muhammed hükümeti 1997'ye kadar görev yapmış ve Uluslararası alanda Cibuti, Suudi Arabistan, İtalya ve Mısır devletlerince tanınmıştır (Fricska, 1993).

Geçici hükümetin kalıcı bir sisteme dönüşmesi için gerçek bir seçim yapılması gerektiği ve bu seçimin kısa sürede yapılacağı açıklamışsa da; USC'nin kendi içindeki rekabet ortamından ve ülke içindeki USC hükümeti yapılanmasına karşı muhalif tepkilerden dolayı seçime yönelik tartışmalar hiç durulmamıştır. Esasında Ali Mehdi Muhammed'in, rakibi olan Faarah Aidid ile henüz hükümet kurulurken başlayan fikir ayrılıkları mevcuttu. Bu çekişme 1991 sonbaharına kadar devam etmiştir. Eylül ayı sonunda Aidid ülkenin güneyinde kendi hükümetini kurmuştur. Bu durum iki rakip arasında bir dizi çatışmaya sebep olmuştur. Ali Mehdi Muhammed, Hawiye kabilesine bağlı alt Abgaal kabilesinin; Aidid ise aynı kabilenin alt Habar Gidir kabilesinin bir üyesidir. Barre rejimine karşı Abgaal kabilesinin aktif bir mücadelesi olmadığını savunan Habar kabilesi ve diğer mücadeleci kabileler, Abgaal kabilesinin hükümet oluşumuna dâhil olmalarına karşı durmuştur. Buna rağmen USC içinde ayrı bir yapılanma oluşmasını reddeden birçok lider de bulunmuştur. 1990'da imzalanan SNM ve Somali Yurtsever Hareketi (Somali Patriotic Movement, SPM) ile askeri operasyonları birleştirme anlaşması, USC içindeki iki yapılanma için de farklılık göstermiştir. 1991-1998 yılları arasında Somali'de iki farklı bölgesel hükümet vardır.

Şekil 14. 1981 Hükümeti

Kaynak: Nelson, 1981

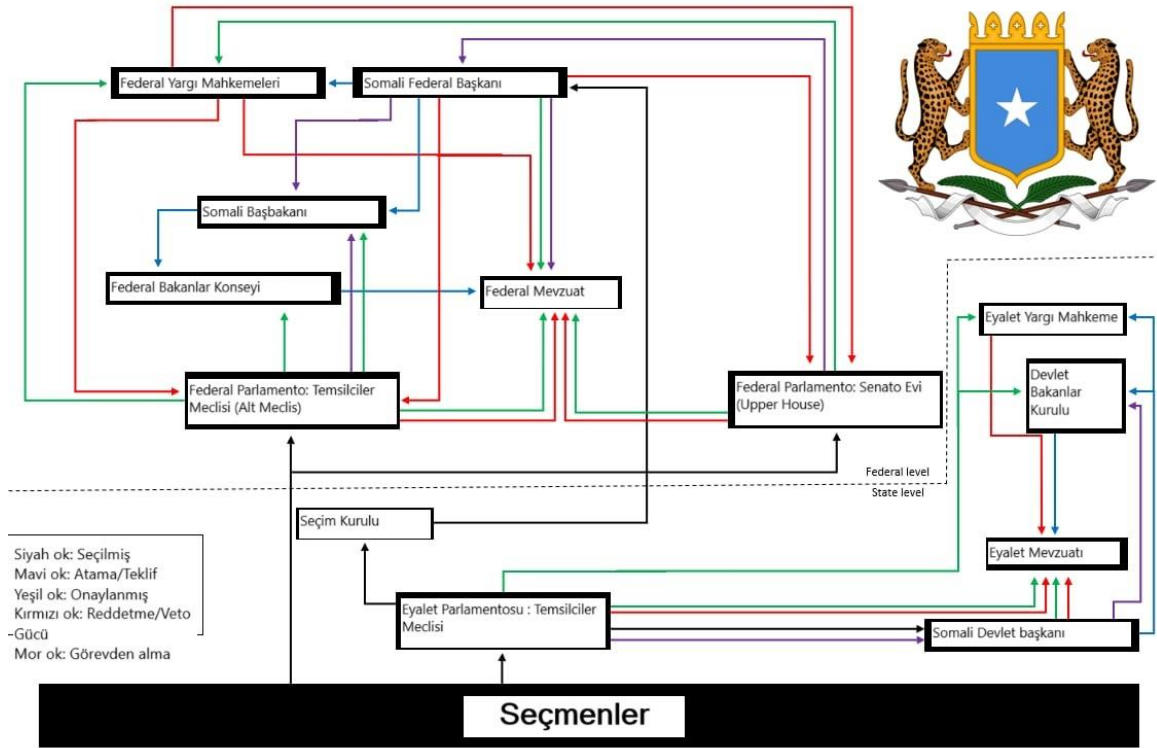
2000'lere kadar devam eden çatışma ortamından sonra BM desteği ile Cibuti'de düzenlenen Somali Ulusal Barış Konferansı'nda 2004'te geçiş olacağı şartının konulması üzerine Somali Geçici Ulusal Hükümeti (TNG) kurulmuştur. Bu hükümet seçimlerinde aday olan Abdiqasim Salad, rakibi Washington Büyükelçisi olan Abdullahi Ahmed Addou karşısında kazanmıştır. Bu durum, hükümetin yasama, yargı ve yürütme organlarını tamamlamış, polis ve askeri gücün de yapılandırılmasını sağlamıştır. Merkez Mogadişu, TNG tarafından kontrol altına alınmış olmasına karşın güney bölgelerde kontrol sağlanamamış, vergi geliri elde edilememiştir. İdari yapıların anlaşmazlıkları sonucu hükümet muattal hale gelmiştir.

2004 yılında Somali Geçici Federal Hükümeti (TFG) Abdullahi Yusuf Ahmed'i başkan olarak seçmiştir. Yusuf Ahmed Majerteen, Darood kabilesine bağlı bir alt kabileye mensuptur. Yüksek eğitimini Somali'de hukuk alanında tamamlamış olmasının yanı sıra Rusya'da ve İtalya'da askeri eğitim de almıştır. Hükümet kurulmasının hemen ardından üyeler arasında çekişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Merkezin neresi olacağına dair anlaşmazlıkla başlayan bu çekişmeler, güneyde devam eden isyan hareketlerine müdahale zorunluluğu ile birleşince hükümet yeniden işlevsiz hale gelmiştir. Hükümetin Etiyopya yönetimi ile iş birliği içinde olması da, üyeleri arasında çatışmaya neden olmuştur. 2006'da Mogadişu'da ikincisi yaşanan savaşta Barışın Yeniden Tesisi ve Terörizmle Mücadele İttifakı (Alliance for the Restoration of Peace and Counter, ARPCT) üyeleri görevden alınmıştır. Aynı dönemde yükselişin zirvesinde olan ICU üyeleri de görevden ayrılmıştır. 2008 yılında Abdullahi Yusuf Ahmed; bir dizi kaosun, yolsuzluk iddialarının ve atadığı başbakanların istifalarının ardından istifa etmiştir. Yerine geçici süreliğine yardımcısı Adan Nuur Madobe vekillik yapmıştır (BBC, 2008.).

2009 yılında başkanlığa Şeyh Şerif Ahmed seçilmiş ve 2012'ye kadar görev yapmıştır. Şerif Ahmed kurulan yeni hükümette anayasayı geliştirmeye çalışmış, yargı ve polis teşkilatı gibi kurumları yeniden oluşturmuştur. Mogadişu Limanını aktif hale getirmiş ve merkez bankasını da yeniden açmıştır. Şerif Ahmed El-Ezher Üniversitesine bağlı Şeyh Tasavvuf Enstitüsü'nde eğitimine başlamıştır. Yüksek öğrenimini ise Libya ve Sudan'da hukuk ve şariat alanlarında almıştır. Aynı zamanda ICU'nun da komutanlığını yapmıştır. Bu dönemde ICU'nun üst düzey yöneticilerinin çoğu hükümette görev almıştır.

2012'de ise TFG'nin görevi tamamlanınca yerine Somali Federal Hükümeti kurulmuştur. 20-28 Ağustos arasında 8 gün Muse Hassan Şeyh Abdulle başkanlık görevini yürütmüştür. 28 Ağustos'ta ise Muhammed Osman Cavari görevi devralmıştır. 19 gün sonra 16 Eylül 2012 tarihinde Hawiye alt kabilelerinden Abgaal mensubu olan Hasan Şeyh Mahmud cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Eğitimini Somali Ulusal Üniversitesi'nde teknoloji alanında tamamlamış ardından Hindistan'daki Barkatullah Üniversitesinde teknik eğitim almıştır. Şeyh Mahmud aynı zamanda Barış ve Kalkınma Partisi'nin de kurucusudur.

Tablo 3. Seçimler

Kaynak: Somalia Government, t.y

2016 yılında federal yapının inşasının tamamlanması uluslararası devlet inşasının sürecinin önemli bir başarısı olarak görülmektedir. Son yılların en önemli girişimlerden biri olan Somali Milliyetçi İşçi Partisi tarafından başlatılan ve 2018 yılında yapılan bir referandum ile halk tarafından onaylanan yeni bir anayasa yürürlüğe konmuştur. Bu anayasa ile Somali yeni bir federal yapıya geçecek ve 18 bölgesel yönetim kurulacaktır. Ancak, bu yapının hayata geçirilmesi için hâlâ çok zaman gerektiği düşünülmektedir.

2017 yılında göreve gelen Mohamed Abdullahi Farmaajo, barış ve ülkeye itibar kazandırma sözü vermiş; kurumlara iyileştirmeler yapacağını, yolsuzluğun önüne geçileceğini ve insani krizle mücadele edileceğini iddia etmiştir. Görev süresi boyunca çeşitli girişimlerde bulunan, yolsuzluk ve israfı da önlemeye çalışan politikalar geliştiren Farmaajo 2021’de görev süresi dolmasına karşın görevini bırakmadığı için gerilime neden olmuştur. Darood’a bağlı Marehan kabilesinin mensubu olan Farmajo iç savaş süresinde ABD’ye sığınma talebinde bulunmuş ve eğitimini burada almıştır. Daha sonra

ise ülkesine dönmüştür. 2018 yılında milletvekilleri onun aleyhinde bir dava açarak görevden alınmasını istemiştir. Yerel kaynaklar bu davanın Habar Gidir kabilesinin liderlerinden birinin hükümet tarafından hedef alınmasının ardından gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu dava milletvekillerinin bu önergeyi hiç sunmadıklarını belirtmelerinin ardından geçersiz sayılmıştır.

Somali’de en son yapılan seçimler 2022 yılında gerçekleşmiştir. Başkanlığa daha önce de aynı pozisyonda görev yapmış olan Hasan Şeyh Mahmud seçilmiştir. Somali; tarım, ticaret, eğitim, savunma, ihracat, maliye, sağlık, sanayi, balıkçılık, enformasyon, iç işleri, adalet, çalışma, hayvancılık, ormancılık, petrol, madenler, posta ve telekomünikasyon, bayındırlık ve konut, yerleşim, ulaşım, gençlik ve turizm birimlerinden oluşturulmuş ve dört buçuk (4,5) temsil sisteminin yer aldığı Federal Cumhuriyet ile yönetilmektedir. En büyük dört kabile olan Hawiye, Dir, Darod ve Rahanweyn toplamda 244 sandalyeye sahipken diğer klanların oluşturduğu 0,5’lik dilimde ise 31 sandalye bulunmaktadır. Bir alt meclis ve bir üst meclisten oluşan hükümet yapısı mevcuttur. 54 kişilik üst kanadın seçimleri eyaletlerce yapılmaktadır. Devletin yürütmesi de aynı oranların hâkimiyetinde sürdürülmektedir. Her seçimde yeniden paylaşırma yapmak yerine belirli pozisyonların belirli klanlara ayrılması gibi gayri resmi bir uygulama da mevcuttur. Bu eşitlikçi bir bölünmeden çok siyasi elitlerin pazarlıkla kazandığı bir durumdur ve soy kimliği teknik bilgi gerektiren işlerde bile yetenekten önde gelmektedir (Kluijver, 2023).

Tablo 4. Hükümetin Bileşenleri

HÜKÜMET KOLLARI	ANA GÜÇ	SEÇİM SÜRECİ	SEÇİM DÖNGÜSÜ
Yürütme	Başkan askeri kuvvetlerin başkomutanıdır ve tam yürütme yetkisine sahiptir. Kabine başkana danışmanlık yapar ve hükümet hizmetlerini yürütür.	Cumhurbaşkanı parlamento tarafından, başbakan ise parlamentonun onayı ile cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir.	Henüz Belirlenmedi.
Yargı	Yürütme ve yasamadan bağımsızdır ve devlet anayasası tarafından zorunlu kılınmıştır.	Adli Hizmet Komisyonu tarafından seçilir ve başkan tarafından atanır.	Henüz belirlenmedi.
Yasama Organı	Başkanı, parlamento başkanını ve başkan yardımcılarını seçer. Ayrıca kanunları geçirme ve veto etme yetkisine sahiptir.	Federal Parlamentonun Üst Meclisi üyeleri bölgesel yönetim konseyleri tarafından, Halk Meclisi üyeleri ise halk oylamasıyla seçilmektedir.	4 yıl

Kaynak: Globaledge, t.y.

3.8. DEVLETLEŞME SÜRECİNDEKİ SOMALİ İLE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

2005 yılından sonra Türkiye'nin gündemine dahil olan Afrika, Türk dış politikası açısından önemli bir yer tutmaktadır. Hem ekonomik hem de siyasi ilişkileri yönüyle Türkiye Afrika'daki diğer devletlerden farklı politikalar izlemektedir. Osmanlı devletinin Afrika'daki varlığından ve tarihi geçmişinden hareketle şekillenen bu politikalar sömürgecilikten uzak güçlü ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Artan ticari ilişkiler, askeri, kalkınma ve insani yardım bu ilişkilerin ana hatlarını oluşturmaktadır. Özellikle son on yıldır Türkiye Somali'ye kuraklıkla savaş, hastane yapım ve onarımı, tarımsal faaliyetler, askeri eğitimler gibi pek çok alanda hem fiili hem de maddi olarak destek olmaktadır.

Bölgede siyasi aktör olarak yer alan Türkiye Somali'de devletleşme sürecinde siyasi sistemin daha işlevsel hale gelmesi, kapsamlı ekonomik yapı oluşturulması, ulusal gücün ve bütünlüğün yapılandırılması için 2012'den bu yana faaliyet planları uygulamaktadır. Buradaki nihai amaç Somali devletinin işlevselleştirilerek dış yardımlardan bağımsız olarak kendine yetebilmesidir (Özkan,2014). Bu kapsamda Türkiye Somaliland ile arabuluculuk çalışmaları yürütmekte, ayrılıkçı fikirlerin çözüme ulaştırılması için çaba göstermektedir. Somali'nin temel problemlerinden biri olan terör konusunda da askeri destek sağlayan Türkiye 2010 yılında yapılan anlaşma ile Somali ordusuna eğitim vermeye başlamıştır. Ayrıca bu anlaşma Somali'de askeri üs kurulmasını da içermektedir. 2017 yılında TURKSOM askeri üssü kurulmuş olup yurt dışındaki en büyük askeri üs olma özelliğine sahiptir.

Şubat 2024'te Türkiye ile Somali arasında imzalanan Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması ile Türkiye Somali kıyılarının güvenliğini 10 yıl boyunca sağlamak ve bu sürede Somali devletinin kendi güvenliğini sağlayacak donanma kapasitesine ulaşması için iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. İkili anlaşmalar neticesinde Türkiye bölgede petrol ve doğalgaz araması yapma hakkına da sahiptir. Bölgede Somaliland ile Etiyopya arasındaki anlaşmalardan sonra artan gerilim Somali'nin egemenlik kaygılarını beslerken Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye bölgesel sorunlarda önemli bir aktör olarak kıtada varlığını sürdürmekte, Somali

devletine işlevsellik kazandırmak için politikalar uygulayarak kilit aktör haline gelmektedir (Özkan,2014).

3.9. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Bir ülke için en önemli konulardan biri olan güvenlik, eksikliği yaşanması durumunda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Devlet inşasının henüz tamamlanma sürecinde olduğu ülkelerde yer alan hukuki ve yönetsel boşluk, terörizm ve korsanlık gibi faaliyetlere olanak tanımaktadır. Terörizmin ortaya çıkması ise Uluslararası sistemde, terörü barındıran ülkelere operasyon düzenlemek, müdahale de bulunmak için ortam yaratmaktadır. Korsanlığın bir terör faaliyeti olarak ele alınması da Somali'ye müdahale için alan oluşturmaktadır. Müdahalede bulunan devletler yalnızca Somali kıyı güvenliği için değil, kendi çıkarlarını korumak için de müdahaleye gereksinim duymaktadır. Ancak kabaca düşünülmüş bu eylemlerin Somali'nin temel problemlerine inerek devlet inşası ve barışın sağlanması için daha kalıcı çözümler üretmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle güvenlik probleminin Somali halkı açısından ele alınması gerekmektedir. Çünkü terör ve terörizm uluslararası sistem tarafından yanlış olarak düşünülmektedir. Post-kolonyal ülkelerde daha çok gördüğümüz terör faaliyetlerini, Fanon'un "Yasaklarla dolu bu dar dünya ancak mutlak şiddetle sorgulanabilir" (1961) deyişinden yola çıkarak algılamaya çalışmalıyız. Uluslararası sistemin bir zorlaması olarak karşımıza çıkan bu oluşumlarla mücadele de ülkeleri modern tanımlamalardan ziyade kendi özlere ile incelemek bizi daha doğru çözümlere götürecektir. Somali açısından Eş-Şebab'ın ortaya çıkışı ve argümanlarının incelenmesi de bize Somali'nin ihtiyaç duyduğu konuları anlamada yardımcı olacaktır.

Somali'de Eş-Şebab'ın dışında korsanlığın da terör faaliyeti olarak ele alınması korsanlığın ortaya çıkış sebeplerini unutturmakta ve toplumsal hafızayı yanıltmaktadır. Bu nedenle terörizm olgusu korsanlıktan bağımsız ele alınmalıdır. Devlet yapılanmasının eksikliği ülkede terörizme alan sağlıyor gibi görünmesine karşın bu durum terör örgütünün ihtiyaç duyduğu iletişim, lojistik, alt yapı gibi bazı öğelerin de eksikliğine neden olmaktadır. Terör örgütlerinin eğitim ve finansman gibi devamlı ihtiyaçlarının karşılanması için kaçakçılık eylemlerinin sağladığı getiriden daha fazlasına ihtiyaçları vardır. Bu nedenle terör oluşumunu ve terör örgütlerini üçlü bir bağ içerisinde ele aldık. Bu sayede terör-devlet ve sponsor devlet arasındaki bağlantı; terörizmin ve terör

gruplarının kendiliğinden ortaya çıkan gruplardan ziyade planlı olarak oluşturulabildiğini, finansman sağlayan ülkelerle anlaşmalı hareket edilebildiğini ve en önemlisi bir dış politika aracı olarak kullanılabildiğini ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde Federal Cumhuriyet yönetim biçimine zorunlu geçiş yapan Somali’de 4,5 kabile temsil sisteminin yer alması teoride her bir klana söz hakkı sunması nedeniyle işler gibi görünmektedir. Ancak bu durum klancılığın devam etmesine de olanak tanıyarak kayırmacılığı sürekli hale getirmektedir. Hükümette çeşitli pozisyonlarda görev yapan Somali elitleri de klancılığın sürdürülmesine olanak sağlamakta; ana geçim kaynağı dış yardımlar ve uluslararası fonlar olan ülkenin kaynaklarını klancılık ile yönlendirmektedirler. Elit yapının sürdürdüğü politikalar ve dış yardımlara bağımlılığı, Somali’yi zayıf devlet sınıflandırmasından çıkartmak istemiyor gibi görünmektedir. Çünkü bu, aynı zamanda yardımların azalması anlamına da gelmektedir. Belirtilen durum ise elit yapının, hegemon gücün aracılığı ile varlığını sürdürdüğü göz önüne alındığında burjuvazinin ulus ötesi yönetici sınıfla olan bağı post-kolonyal tanımlamalara göre doğrular niteliktedir.

Devletle toplum arasındaki bağı güçlendirecek uygulamalar geliştirme konusunda hükümet hâlâ zayıf bir tutum sergilemektedir. Somali halkının kamusal alan düzenlemesi ve sosyal politikalara dair hükümetten bir beklentisi bulunmamaktadır. Bunun nedeni halkın sık sık dış müdahalelere maruz kalmasından dolayı devlete güven duymuyor olması ve klanların tek başlarına yönetim vazifesi görüyor olmasıdır.

SONUÇ

Dünyadaki en stratejik noktalardan birinde yer alan Somali jeopolitik önemi sayesinde uluslararası deniz ticaretinin ve dolayısıyla ticaret rotalarının en önemli durak noktası haline gelmiştir. M.S. 500-1700’lerde Aksum, Osmanlı gibi imparatorluklar tarafından yönetilen ve küçük şehir yönetimlerinin yer aldığı Somali, sömürge döneminde yönetsel ve şekilsel reformlarla karşı karşıya kalmıştır. İngilizlerin ülkeye geliş amacı başta ticari güvenlik gerekçesi ile olduysa da sonrasında egemenlik için mücadele etmiştir. İtalya ise daha çok kolonilerin ticari kârlarıyla ilgilenecek şekilde ülkede yer almıştır. Her iki durumda da ortaya çıkan sonuç; çoğunluğu göçebe yaşam süren toplumun geleneklerinden yola çıkarak oluşturduğu düzenin ve kanun sistemine sahip ülkenin, tamamen yabancı toplumlar tarafından değişime maruz kaldığı gerçeğidir. Geleneksel yönetim biçiminin değişmesinin yanı sıra İtalya’nın ve İngiltere modellerinin birbirinden farklı oluşu hem toplumsal hem de yönetsel sorunlar ortaya çıkarmıştır. Yani her kolonyal ülkede olduğu gibi Somali’de de devlet sömürgeci yönetimlerin külleri üzerine kurulmaya çalışılmıştır.

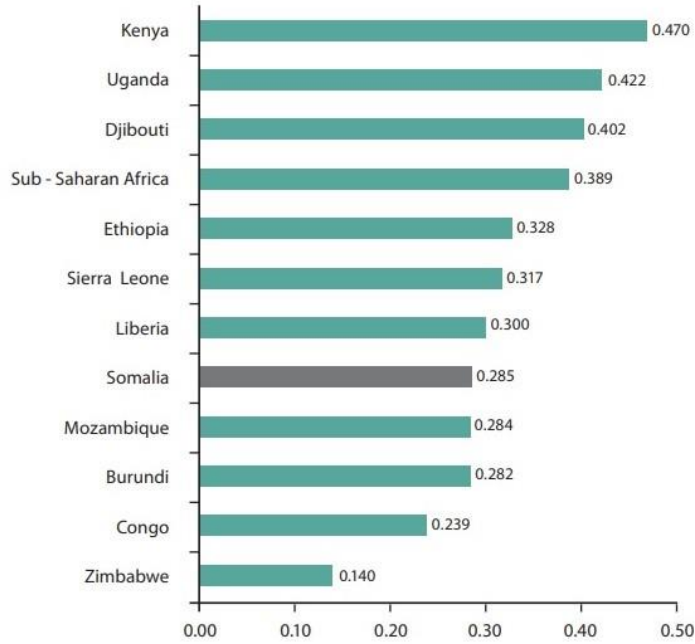
Sömürgecilerin Somali’ye girişine kıyasla ülkeyi ele geçirmeleri ve kontrol altında tutmaları daha zor olmuştur. Bunun için kabile temsilcilerinden bazıları ile görüşmeler yapıp ödeme karşılığında toprak kiralama ya da satın alma yoluna gitmişler ve sözleşmeler yapmışlardır. Her zaman iki tarafın rızasıyla gerçekleşmeyen sözleşmeler genellikle sömürgeci devletlere yarar sağlamak üzere kurulmuştur. Afrika’yı ele geçiren Avrupalı devletlerin keşif gezileri adı altında yürüttükleri bu kurtuluş operasyonları, Avrupa’da nüfusla ve maddi unsurlarla ilişkili sorunların çözümüne katkı sağlamıştır. Somali de bu çözümün önemli bir parçası olarak görülmüştür. Buna karşın Somali’ye ne olduğu uluslararası alanda çok geç düşünülen bir konudur. Sömürgeciliğin ortaya çıkardığı plantasyon ekonomisi beraberinde köleliği de getirerek insanları bir ticaret ögesi haline getirmiş ve toplumsal zedelenmenin yanı sıra insani değerlere de zarar vermiştir.

Böl ve yönet taktiği izleyerek klanları birbirlerine karşı kışkırtan sömürgeci yapı, suya ve otlaklara erişim gibi zeminde zaten var olan çatışmaları alevlendirmiştir. Bu durum ilerleyen süreçte ciddi şiddet olayları içeren kaos ortamının doğmasında da etkilidir.

Modern anlamda ulus, kimlik ve devlet gibi kavramların karşısında durduğunu

iddia edebileceğimiz klancılığın, modernitenin dayatması olarak var olan kapitalist düzenin devlet algısının karşısında nasıl durabildiğini araştırdığımızda; Somali halkı için kimliğin kabile kimliği olduğunu, devletin ise kendi kendini yönetebilen geleneksel düzen olduğunu görmekteyiz. Somali halkı kendi kendini yönetmede uluslararası müdahalelere gerek kalmadan başarılı bir yapı ortaya koymaktadır. Devlet inşa sürecinde sömürgeciliğin ortaya çıkardığı şekilsel ve yönetsel bozukluk toplumu birbirinden yapay sınır çizgileri ile ayırmakla kalmamış, aynı zamanda hâkimiyetleri boyunca müdahil oldukları siyasi düzen ve özellikle eğitim gibi toplumsal konular halkın farklılaşmasına neden olarak modern ve geleneksel öğeler arasında halkı sıkıştırmıştır. Neredeyse tüm Afrika ülkeleri etkisiz ulus inşası çabasıyla uzun yıllar harcamıştır. Ulus-devletin merkezîyetçiliği ve tepeden inmeciliği temel başarısızlık sebepleri arasında yer almaktadır. Yönetim modeli ve kalkınma stratejileri genellikle azınlıkların kontrolü ile olmuştur. Somali halkının siyasi karar alma süreçlerine katılımı hiç olmamıştır. Bu nedenle yaygın katılım gerektiren sistemler pratikte başarısız olmuştur.

Somali’de devlet inşa sürecini etkileyen en önemli unsurlardan biri Somali seçkinleridir. Esasında kaos döneminde yaşananlar nedeniyle, sömürgeci etki olmadan da savaş ağalığından toprak ağalığına geçiş yapan Somali seçkinlerini olurdu. Bununla birlikte sömürgeciliğin farklı siyasal örgütlenmelerine maruz kalmaları ve uluslararası sistemi ele geçiren kapitalist argümanlarla dayatılan küresel pazar ve modern devlet algısının etkisi, Somali toplumunu çok yönlü bir hale getirmiştir. Eğitimlerinin bir kısmını yabancı ülkelerde alan kişiler hem ülkelerindeki hâkim güçlerin hem de eğitim aldıkları ülkelerin algılama ve düşünme biçimlerinden etkilenmiş görünmektedir. Hükümette iyi pozisyonlarda yer alacak kişilerin yabancı devletlerle olan ilişkilerinin de iyi olmasının gerekliliği gibi durumlar ortaya gelenek ve modernite arasında sıkışmış bir topluluk çıkarmıştır. Bugün Somali siyasi elitlerinin çoğunun durumu budur.

Tablo 5. İnsani Gelişim Endeksi**Figure 2.1: Human Development Index**

Source: UNDP Global Human Development Report 2010; Survey conducted for the Somalia HDR 2012.

Kaynak: UNDP İnsani Gelişim Raporu

Kısa süren bir sözde “demokratik dönem” sonrası Barre tarafından darbe ile ele geçirilen devlet idaresinin, Pan-Somali fikri etrafında birleşen halka destek olması Somali halkının ulus bilincinin tamamen yok olmadığını ancak zayıf olduğunu göstermektedir. Pan-Somali fikrini irredantist bir politika olarak yorumlayan araştırmalar da olmasına rağmen elde ettiğimiz sonuçlarda irredantist politika izleyenlerin darbeci Barre hükümeti değil Somali topraklarını kendi topraklarına katan komşu devletler olduğu görülmektedir. Basitçe kaybedilen toprakların geri alınması isteği olarak ifade edilemeyecek bu durum birbirinden ayrılarak farklı idarelere bırakılmış halkın bir araya gelme isteğinin de göstergesi olmuştur. Ancak uluslararası toplumun kurulan düzenin bozulmasını istememesi nedeniyle Somali’de istikrar ve barış için devlet düzeni olması gerektiğini savunanlar, Somali’ye yeterli desteği sağlamamıştır. Maddi, manevi zarar gören Somali, geleneksel yönetimlerine dönmek yerine maddi yardım ve destek görebilmek için yüzünü Batı’ya dönmüş, liberal reformlar gerçekleştirmeye hevesli olmuştur. Böylece uluslararası toplumun, fonların ve kredi finansörlerinin yapısal uyum talebi ile karşı

karşıya kaldığında küresel pazara ve liberal yönlendirmelere daha açık hale gelmiştir.

Elit yapılanmanın klancılığı sürdürmeye devam etme çabasının reform yapmaya hevesli darbeci yönetimde de devam etmesi sonucunda sosyo-politik bir istikrarsızlık ortaya çıkmış ve bu durum klanlar arası çatışmayı arttırmıştır. İç savaşla birlikte merkezi devlet yapılanmasından uzaklaşan halk, geleneksel olarak öz yönetimine dönmeye karar vererek eyalet sisteminin ve federalleşmenin zemini oluşturmuştur. Öz yönetime dönülmesi klanların kendi içlerinde bir düzen getirmesine rağmen klanlar arası çatışmaların giderek arttığı bir kaos ortamı Somali'ye hâkim olmuştur. Korsanlığın ve terör faaliyetlerinin bu ortamdan yararlanarak oluştuğu doğru olmakla birlikte araştırmamızda ifade ettiğimiz üzere terör faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin olması için ülkede yeterli ortamın olması gerekmektedir. İktidar boşlukları; kaçakçılık, haraç kesme ve güvenli alan bulma konusunda terörizme alan yaratabilir. Bu hem yeterli değildir hem de her zaman doğrusal bir sonuç ifade etmemektedir. Henüz gelişimini tamamlayamadığı için Somali'nin zayıf ve başarısız bir devlet olarak sınıflandırılması yanlış değildir. Bu açıdan ele alındığında Somali'de terörizmin sürdürülebilirliği için tek başına devletin başarısızlığı imgesi yetmez çünkü terörizmin ihtiyaç duyduğu güvenli bölge, alt yapı, silah, lojistik, eğitim sahası ve finansman, zayıf devletlerde bulunmamaktadır. Bir dış politika aracı olarak kullanılan terörizmin sponsor devlet tarafından eğitim sahası, silah ya da finansman desteği ile silahlı örgütlere yardım sağlaması yeni bir uygulama da değildir. SPM hareketine Ogaden savaşında destek sağlayan Kenya bunun bir örneğidir. Sponsor devletler çoğu zaman belirli bir çıkar için silahlı örgütlere destek sağlarlar.

Uluslararası alanda Eş-Şebab gibi dini argümanla hareket eden, mevcut devlet oluşumunu batılı bir uygulama olarak gören ve şeriatla yönetilseler dahi kendileri dışında bir yönetim biçimini reddeden bir silahlı örgütün ideolojisini paylaştan çok sayıda devlet bulunmamaktadır. Buna rağmen neden destekçileri var sorusunu sorduğumuzda; araştırmamızın üçüncü bölümünden yola çıkarak ülkede oluşacak iç karışıklığın var olan sorunları çözüme ulaştırmada fırsat olarak kullanılabileceği ve zayıf devlet idaresinin yarattığı boşluk nedeniyle ülkenin müdahaleye açık hale gelmesinin müdahalede bulunan devletlere çıkar sağlayabileceği şeklinde cevap bulmaktayız. Terörizm ile bağlantılı görülen ve uluslararası alanın baskısı ile neredeyse tamamen yok edilmiş olan korsanlık faaliyetlerinin ise yasa dışı balıkçılık ve toksik atıkların Somali kıyılarına bırakılmaları sebebiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunların net olarak çözüme

kavuşturulmaması, baskının ortadan kalkması durumunda korsanlığın yeniden canlanabilme ihtimalini gözler önüne sermektedir. Ancak burada atlanmaması gereken bir diğer konu, korsanlığın da aynı terörizmi ortadan kaldırmak ve zayıf devletin yeniden inşasına katkı sağlamak gibi ifadelerle Somali’de müdahale alanı açmış olmasıdır.

Zemini zaten hazırlanmış olan eyaletlere bölünme sonrasında uluslararası sistemin de kabul etmek zorunda kaldığı federal yönetim biçimine geçildiğinde, Somali devletin hedeflerini gerçekleştireceği gerçek politikaları ve hizmet sunabileceği maddi kaynağı bulunmamıştır. Müdahaleye istekli yabancı devletler, devletin yeniden inşası argümanı ile Somali’ye maddi destek sağlamıştır. Hâlâ Somali’nin ana gelir kaynağı yabancı finansmandır. Bu ülkenin devletleşme yolunda ekonomik bağımsızlığını sağlaması ve dış devletlerden bağımsız olarak ülkede güvenlik ve düzenin sağlanması bakımından bir engel teşkil etmektedir. Uluslararası sistem, hem yardımlar sayesinde ülkenin iç işlerine müdahale alanı bulmakta hem de güvenlik ve alt yapı gibi kamusal alanın beklentilerine yönelik faaliyetleriyle devlet-toplum arasındaki bağın gelişmesine engel olmaktadır. Bu elbette ki destek tamamen kesilmeli sonucuna ulaştırmaz. Aksine devletin sürdürülebilirliğin olması için Somali’de Somalili çözüm yöntemleriyle destekli ama müdahalesiz bir ortam yaratılmalıdır. Somali’nin yabancı güçlerin etkisinden çıkmadan kendi yönetimini oluşturmaya ve devamlılığını kendi başına sürdürmesi mümkün gözükmemektedir. Sömürgeci süreç ile ortaya çıkan elit yapısının hükümette aktif bir pozisyona yerleşmek için “yabancılarla iş birliği yapmalıyız” ama önce “kabile desteği sağlamalıyız” zihniyeti ve dış yardımlara odaklanan politikalar geliştirmeleri, Somali’deki siyasal mücadelenin en önemli sorunlarıdır. 4,5 kabile sistemi ile temsil edilen hükümette klancılığın sürdürülmesi kabile ayrışmasını ilerleterek yeni özerk devletler gelişmesini de tetikleyebilir. Bu nedenle mevcut hükümetin kabile kayırmacılığından ayrılarak toplumsal bilinç ile hareket etmesi, kişisel çıkarlar yerine adaleti gözetmesi gerekmektedir.

Devlet inşa sürecinin en temel problemi olarak işaret edilen konu terördür; ancak devletin güçlendirilmesi ve güvenliğin artırılması yoluyla bir silahlı örgütün ülke içindeki etkisi azaltılsa da tamamen yok edilmesini sağlayacak faktör, dış desteğinin kesilmesini sağlamak olacaktır. Bu nedenle dış politika geliştiricileri bunu göz önünde bulundurarak yeni politikalar oluşturmalarıdır. Somali seçkinlerinin arada kalmışlığının yarattığı zihniyetten sıyrılıp kendi özlerinden faydalanarak politikalar üretmeleri de Somali

devletinin bekası açısından faydalı olacaktır. Somali kendi kendini başarılı bir şekilde idare eden bir ülkeyken; geleneksel yönetim biçimi modernitenin ve uluslararası düzenin dayattığı siyasi argümanla entegre edilmeden doğrudan müdahalelere maruz kaldığı için devlet inşa sürecini tamamlayıp istikrarlı ve bağımsız olamamış bir ülkedir. BM 2012 İnsani Gelişim İndeksi 'de bize bunu kanıtlamaktadır. İşler bir devlet organının olmadığı dönemde bile Somali öz yönetimi sayesinde diğer Afrika ülkeleriyle aynı gelişimi gösterebilmiştir. Şu an Federal Cumhuriyet olarak sürdürülen yönetim biçiminde merkezi hükümetin ürettiği politikalar ve kayırmacılık, eyaletleri federal devletten ayrılmaya teşvik edebilmektedir. İlerleyen süreçte bu sorunların çözülmesi ve ortadan kaldırılması için Somali'ye Somalili, geleneksel çözüm yöntemlerinin gerektiği açıkça görülmektedir. Somali'nin devletleşme yolunda çalışmalarına devam ederken uluslararası alanda Türkiye ile olduğu gibi çıkar odaklı olmayan ilişkiler kurması ve Somali'nin kendi kendine yetebilen bir devlet olması nihai amaç olarak belirlenmeli ülke politikaları buna göre hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abbink, J. (2013). Dervished, Moryaan and freedom fighters: Cycles of Rebellion and the fragmentation of Somali Society, 1900-2000. *Rethinking resistance: revolt and violence in African history*. (Ed. G.J. Abbink, K. van Walraven & M.E. de Bruijn). s. 329-365. Brill.
- Abdullahi, D. M. (2001). Culture and Customs of Somali. Greenwood Press.
- Abubaker, S. S. (2021). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 35-58.
- Addawe, D. H. (2018). *Somali'de Avrupa'lı Sömürgeciler ve Direniş Hareketleri (1885-1950)* [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi].
- Akalın, D. (2016). Rusya'nın Kızıldeniz Siyaseti ve Cibuti'de Sömürgecilik Faaliyetleri. *Otam*, 39, 1005-136.
- Akalın, D. (2015). Somali'de Berbera Limanı ve Osmanlı Devleti'nin Bölge Üzerindeki İddiaları (1839- 1894). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 29(1), 1-1.
- Akçay, Ü. (2013). Sermeyanın Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Teknokratik Otoriterizmin Yükselişi. *Praksis*, 30-31, 11-39
- Allard, K. (1995). *Somalia Operations: Lessons Learned*. CCRP Publications.
- Approximate Territorial Control (2021). Web Site: www.polgeonow.com. Erişim, 4.05.2023.
- Artokça, İ. (t.y.). Eş-Şebab Terör Örgütü Web Site: https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/es_sebab_teror_orgutu_somali.pdf_e784c91b-a31b-4e21-9b3b-fba40569967e.pdf Erişim Tarihi, 3.05.2023.
- Aseka, E. M., Freund, B., Greenstein, R., Himmelstrand, U., Legassick, M., Nyang'oro, J. E., & Webster, E. (1997). Mahmood Mamdani and the Analysis of African Society [Review of Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism, by M. Mamdani]. *African Sociological Review / Revue Africaine de Sociologie*, 1(2), 96-144.
- Azamat, N. (t.y.). Kādiriyye, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadiriyye> Erişim, 22.05.2023.

- Bapat, N. A. (2012). Understanding State Sponsorship of Militant Groups. *British Journal of Political Science*, 42(1), 1-29.
- Barnes, C. & Hassan, H. (2007). The Rise and Fall of Mogadishu's Islamic Courts. *Journal of Eastern African Studies*, 1(2), 151-160.
- Briggs, P. (2012). *Somaliland: With Addis Ababa & Eastern Ethiopia* (Bradt Seyahat Rehberleri). Bradt.
- Bosschere, G. de. (1967). *Autopsie De La Colonisation*. Albin Michel.
- Bulut, F. M. & Sayılar, Y. (2021). Farklı siyasalarda devletin kurumsal girişimciliğini yeniden düşünmek: Türkiye bağlamında bir tipoloji önerisi. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-30.
- Carew, G. M. (1993). Development Theory and The Promise of Democracy: The Future of Postcolonial African States. *Africa Today*, 40(4), 31-53.
- Cassanelli, L. V. (1982). The shaping of Somali Society: Reconstructing the History of a Pastoral People, 1600-1900. 54(1).
- Cassanelli, L. and Abdikadir, F. S. (2008). Somalia: Education in Transition. *Bildhaan. An International Journal of Somali Studies*, 7(7).
- Caşın, M.H. (2008), *Uluslararası Terörizm*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Cesaire, A. (2005). *Sömürgecilik üzerine Söylev: Fransız Irkçılığının Fikri Temelleri*. Doğu Kütüphanesi yayınları.
- Cigar, N. (2014). Al-Qaida's Strategic Decisionmaking and 9/11: The "Trap" Theory Revisited. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 37(3), 1-43.
- Ciise, C. J. (1976). Taariikhdiidaraawiishta iyo Sayid Maxamed Cabdulle Xasan. Maktabadda Web site: <https://maktabadda.com/taariikhdiidaraawiishta-iyo-sayid-maxamed-cabdulle-xasan/taariikhdiidaraawiishta-iyo-sayid-maxamed-cabdulle-xasan/> Erişim, 4.05.2023.
- Corada, G. C. (1996). *Lafolè: a drama of Colonial Italy*. Rome: Ediesse.
- Daban, C. (2017). Etiyopya-Somali İlişkileri: Ogaden Savaşı. *Dünya Siyasetinde Afrika*. (Ed. İ. Ermağan). Ankara: Nobel Yayınları.

- Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 161-176.
- Dastarlı, E. (2020). Kimlik, Madun, Öteki... Postkolonyal Teoriler Bağlamında Çağdaş Sanatı Tartışmak. *Tykhe*, 5(8), 85-104.
- Davidson, B. (1994). *Modern Africa: a social and politieal history*- 3rd ed.
- De Vecchi, V. C. M. (1935). *Orizzonti d'impero: cinque anni in Somalia*. Milano: Mondadori.
- DEİK (2022). Somali Bilgi Notu Raporu Web Site: <https://www.deik.org.tr/uploads/somali-bilgi-notu-haziran-22-2.pdf> Erişim, 4.05.2023.
- Del Boca, A. (2008). *Le guerre coloniali del fascismo*. Roma-Bari: Laterza.
- Dikmen-Alsancak, N. (2019). Üçüncü Dünya Güvenlik ve Postkolonyal Güvenlik Yaklaşımları Arasındaki Farklılıklar: Devlet, Kültür ve Modernite. *Uluslararası İlişkiler*, 16(63), 13-31.
- Djibouti (t.y.). <https://www.universalis.fr/encyclopedie/djibouti/> Erişim, 22.05.2023.
- Dirie, W. (2005). *Benim Ülkem* (B. Ermiş, Çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Douglas, R. (2014). *Law, Liberty, and the Pursuit of Terrorism*. University of Michigan Press.
- Drysdale, J. G. S. (1964). *The Somali dispute*. New York: F.A. Praeger.
- Durant, S. (2004). *Postcolonial Narrative and the work of mourning*. Sam Durrant. *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning: J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison*. Albany: State U of New York P.
- Düvenci, S. (2018). Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topluluklar Üzerinden Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1 (2), 66-93.
- Elmi, A. A. (2012). *Somali: Kimlik İslami Hareketler ve Barış* (Z. Baykul, Çev.). Açılım Kitap.
- Engels, F. (1997). *Sömürgecilik Üzerine* (M. Erdost, Çev.). Sol Yayınları.

- Euronews (2013). <https://www.euronews.com/tag/somalia> Erişim, 5.05.2023.
- Fanon, F. (2022). *Siyah Deri Beyaz Maskeliler*. Metis yayınları.
- Frantz, F. (2018). *Yeryüzünün lanetlileri* (Ş. Süer, Çev.). Versus.
- Galmudug Report (2021). Somalia National Bureau of Statistics (Formerly Directorate of National Statistics, Federal Government of Somalia), Somali Health and Demographic survey.
- Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. 64
- Gilkes, P. (1994). *Conflict in Somalia and Ethiopia*. New York: New Discovery.
- Gledhill, J. & Bender, B. & Larsen, M.T. (Ed.) (2005). *State and society: The Emergence and Development of Social Hierarchy and Political Centralization*. Routledge.
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC) (2022). <https://globalinitiative.net/analysis/al-shabaab-tax/> Erişim, 26.05.2023.
- Globaledege (t.y.). <https://globaledege.msu.edu/countries/somalia/government> Erişim, 25.05.2023.
- Godsall, J. G. (2001). Richard Burton's Somali Expedition, 1854-55: Its Wider Historical Context and Planning. *Journal of the Royal Asiatic Society*, Thir Series, 11(2), 135-173.
- Gökçe, G. (2021). Ortadoğu'da Başarısız veya Çöken Devletler ve Terör. İdarecinin Sesi Web Site: <http://www.tid.web.tr/kurumlar/tid.web.tr/isd/204/gulisegokce.pdf> Erişim, 4.05.2023.
- Gözler, K. (2007). *Devletin Genel Teorisi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gunaratna, R. (2017). Strategic Counter-Terrorism: A Game Changer in Fighting Terrorism? *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9(6), 1-5.
- Gundel, J. (2009). Clans in Somalia. Austrian Red Cross, Vienna Web Site: https://www.ecoi.net/en/file/local/1193130/90_1261130976_accord-report-clans-in-somalia-revised-edition-20091215.pdf Erişim, 4.05.2023.
- Hansen, S. J., & Gaas, M. H. (2011). Kapitel 12 Harakat al-Shabaab, and Somalia's current state of affairs. *Jahrbuch Terrorismus*, 5, 279-294.

- Hess, R. L. (1966). *Italian Colonialism in Somalia*. Chicago University Press.
- Hiraal Enstitü (2020). A Losing Game: Countering Al-Shabab's Financial System 2020. <https://hiraalinstitute.org/a-losing-game-countering-al-shababs-financial-system/> Erişim, 4.05.2023.
- Hirshabelle Report (2021). Somalia National Bureau of Statistics (Formerly Directorate of National Statistics, Federal Government of Somalia), Somali Health and Demographic survey.
- ICC IMB Piracy And Armed Robbery Against Ships Annual Report (2013). <https://www.anave.es/images/anave-noticias/2013%20imb%20report.pdf> Erişim, 26.05.2023.
- ICC International Maritime Bureau (2013). Piracy And Armed Robbery Against Ships Report. <http://www.icc-ccs.org/> Erişim, 26.05.2023.
- International Crisis Group (2003). *Somaliland: Democratization and its discontents*. Africa Report 66. Brussels.
- Italia : Comitato per la documentazione dell'opera dell'Italia in Africa (1955). *L'Italia in Africa / Ministero degli affari esteri, Comitato per la documentazione delle attività italiane in Africa*. Roma : Istituto poligrafico dello Stato.
- Kadiriye Tarikatı (t.y.). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadiriyye> Erişim, 22.05.2023.
- Kavas, A. (2017). Tarihten Bugüne Somali. Rapor 5. İstanbul: AFAM.
- Kavas, A. (2012). Batı Afrika'da Fransız Sömürgeciliği Karşısında Malili Marabuların Mücadelesi. *Journal Of Istanbul University Faculty Of Theology*, 14, 67-102.
- Kavas, A. (2009). Somali. *Somali – TDV İslam Ansiklopedisi*, 373-376. <https://islamansiklopedisi.org.tr/somali> Erişim, 24.05.2023.
- Kendie, D. (2012). The Impediments to Building the Common Infrastructure in the Horn of Africa. Web Site: <http://www.docdatabase.net/more-the-impediments-to-building-the-common-infrastructure-in-the-horn--997287.html> Erişim, 4.05.2023.
- Keskin,T. (2018). Middle East Studies after September 11: Neo-Orientalism, American Hegemony and Academia. *Studies in critical Social Science*; vol.120.

- Kluijver, R. (2023). *The State in Somalia*. [Doctorat en science politique, spécialité relations internationales].
- Kumar, V. B. (2005). Postcolonial State: An Overview. *The Indian Journal of Political Science*, 66(4), 935–954.
- Lehr, P. (2021). *Korsanlar*. İstanbul: Yeditepe.
- Lewis, I. M. (2008). *Understanding Somalia and Somaliland : culture, history, society*. Columbia University Press.
- Lewis, I. M. (2002). *A Modern History of Somali*. Revised, updated & expanded. Oxford: James Currey.
- Lewis, I. M. (1961a). *A Pastoral Democracy. A Study of Pastoralism and Politics among the Northern Somali of the Horn of Africa*. International African Institute/Oxford University Press.
- Lewis, I.M. (1961b). Force and Fission in Northern Somali Lineage Structure. *American Anthropologist new series*, 63 (1), 94-112
- Lewis, I. M. (1955). *Peoples of the Horn of Africa: Somali, Afar and Saho*. International African Institute.
- Lipshutz, M. R. (1986). *Dictionary of African Historical Biography*. Berkeley: University of California Press.
- Liss, C. (2003). Maritime Piracy in Southeast Asia. *Southeast Asian Affairs*, 52-68. <http://www.jstor.org/stable/27913226>
- Luling, V. (1968). Italian Colonialism in Somalia. By Robert L. Hess. Chicago and London: University of Chicago Press, 1966. Pp. xii, 234 -Reviewed Work- *Africa*, 38(3), 354-355.
- Mamdani, M. (2001). Beyond Settler and Native as Political Identities: Overcoming the Political Legacy of Colonialism. *Comparative Studies in Society and History*, 43(4), 651–664.
- Maoz, Z. & San-Akca, B. (2012). Rivalry and State Support of Non-State Armed Groups (NAGs) 1946-2001. *International Studies Quarterly*, 56, 720-734.

- Mapping Militant Organizations (2019). Al Ittihad Al Islamiya. Stanford University. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/al-ittihad-al-islamiya> Erişim, 22.05.2023.
- Marchal, R. (2018). Une lecture de la radicalisation djihadiste en Somalie. *Politique africaine*, 149, 89-11.
- Markakis, J. (2021). The crisis of the state in the Horn of Africa. *The nation state: A wrong model for the Horn of Africa*. (Eds. J. Markakis, G. Schlee, & J. Young). s. 19–54. Max Planck Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften.
- Martin, G. (2017). *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar*. (İ. Çapçioğlu & B. Metin, Çev.). Adres Yayınları.
- Mathews, R. O. & Taisier, M. A. (1999). *Civil wars in Africa: Roots and Resolution*. McGill-Queen's University Press.
- Ma'wisley launch counterattack on al Shabaab in central Somalia (2023, January). HIIRAAN Web Site: https://www.hiiraan.com/news4/2023/Jan/189706/ma_wisley_launch_counterattack_on_al_shabaab_in_central_somalia.aspx Erişim, 4.05.2023.
- McLean, E. V., Hinkkainen, K. H., De la Calle, L., & Bapat, N. A. (2018). Economic sanctions and the dynamics of terrorist campaigns. *Conflict Management and Peace Science*, 35(4), 378–401.
- Menkhaus, K. (2018). *Elite Bargains and Political Deals Project: Somalia Case Study*. Stabilisation Unit.
- Menkhaus, K. (2003). State Collapse in Somalia: Second Thoughts. *Review of African Political Economy*, 30(97).
- Mepa News (t.y.). <https://www.mepanews.com/somalia-situation-map-haberleri.htm> Erişim, 5.05.2023.
- Metz, H. C. (1992). *Somalia a Country Study*. Washington, D.C.: Federal Research Division.

- Mızrak, B. (2022). Afrika'daki Devletleşme Süreçleride Yaşanan Sorunlar: Sömürge Öncesi ve Sonrası Döneme Dair Bir Değerlendirme. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Çalışmaları Dergisi Journal Area Studies*, 1(1), 50-77.
- Michele P. (2013). La Somalia coloniale: una storia ai margini della memoria italiana, *Diacronie*, 14(2), DOI: <https://doi.org/10.4000/diacronie.272>
- Miller, G. D. (2019). Blurred Lines: The New 'Domestic' Terrorism. *Perspectives on Terrorism*, 13(3), 63–75.
- MPTF Gateway (2022). <https://mptf.undp.org/> Erişim, 4.05.2023.
- Mukhtar, H. M. (2003). *Historical Dictionary of Somalia*. The Scarecrow Press.
- Mutman, M. (2010). Post- kolonyalizm: Ölü bir disiplinin hatıra defteri. *Toplumbilim*, 25,117-126.
- Murphy, M. (2011). The troubled Waters of Africa: Piracy in the African Lİttoral. *The Journal of the Middle East and Africa*, 2(1).
- NAGs (t.y.). www.armedgroups.net Erişim, 5.05.2023.
- Nelson, D. H. (1981). *Somalia a country study*. Washington, D.C: Foreign Area Studies The American University.
- Oğuzhan, M. & Duyar, Z. (2021). Toplum Sözleşmesi Anlayışının Temeli: Machiavelli'de Devlet ve Birey. *MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 455-479.
- Orsam (2011). Somali: Bir Ulusun yok oluşu ve Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi. Rapor No:67, https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_67_tr.pdf Erişim, 22.05.2023.
- Overbey, K. E. (2012). Postcolonial. *Studies in Iconography*, 33, 145–156.
- Özcan, A. (2011). İnsanlığımız ve Jeo-Stratejik Gerçekler Işığında Somali. ARI Hareketi Web Site: <https://ahmetozcan.org/2011/01/01/insanligimiz-ve-jeo-stratejik-gercekler-isiginda-somali/> Erişim, 4.05.2023.
- Özkan, M. (2014). Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası. SETA Yayınları 40.

- Özen, Ş. (2014). Recontextualizing the new institutional conception of the state to the Turkish case. *Core-periphery relations in organization studies*. (Eds. R. Westwood, G. Jack, F. Khan & M. Frenkel). s.79–99. Basingstoke: Palgrave McMillan.
- Özköse, K. (2007). Mağrib Müslümanlarının Hac Organizatörlüğünü Yapan Tarikat: Salihyye Tarikatı ve Asafi Ribatı. *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/1, 29-49.
- Öztekin, A. & Öztekin, H. (2020). İktidarın meşruiyeti ve rıza üretimi: Masallardan ve Mitlerden Kitle İletişimine Toplumsal Bilincin İnşası. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2911 – 2940.
- Öztürk, A. (2013). Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2), 181-204.
- Pandolfo, M. (2013). La Somalia Coloniale: Una Strai ai Margini della Memoria Italiana. Documento 12.
- Prinçci, F. & Demirtaş, T. (2020). Sömürgecilik mirasının Somali'ye etkisi. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 765-789.
- Ramm, A. (1944). Great Britain and the Planting of Italian Power in the Red Sea 1868-1888. *The English Historical Review*, 59(234), 211-236.
- Rapoport, D. C. (1977), "The Government Is Up in the Air over Combating Terrorism", *National Journal*, 9, 1853–1856.
- Renders, M. (2012a). *Consider Somaliland State-Building with Traditional Leaders and Institutions*. Brill.
- Renders, M. (2012b). Challenging Received Notions of Statehood, State Failure and State-Building. *Consider Somaliland State-Building with Traditional Leaders and Institutions*. (Ed. M. Renders). s. 13-31 <https://brill.com/display/book/9789004222540/B9789004222540-s003.xml>
- Said, W. E. (2016). *Kültür ve Direniş*. ALFA Yayınevi.
- Said, W. E. (2001). *Islam and the West Are Inadequate Banners*. Londra: The Observer.
- Salem, S. M. İ. (2018). Reading Egypt's Postcolonial State through Frantz Fanon: Hegemony, Dependency and Development. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, 20(3), 428-445.

- Samatar, A. İ. (2016). *Africa's First Democrats: Somalia's Aden A. Osman and Abdirazak H. Hussen*. Indiana University Press; Illustrated edition.
- Samatar, A. I. (1992). Social Decay And Public Institutions: The Road To Reconstruction in Somalia. *Beyond Conflict in the Horn*. (Ed. M. Doornbus). Manchester University Press.
- Samatar, A. İ. (1989). *The State and Rural Transformation in Nothern Somalia, 1884-1986*. University of Wisconsin Press.
- Samatar, A. I. & Lyons, T. (1995). *Somalia: State Collapse, Multilateral Intervention, And Strategies For Political Reconstruction*. Brookings Institution.
- San Akca, B. (2021). Maskeli Devletler: Silahlı Örgütlere Sağlanan Devlet Desteğinin Nedenleri. İstanbul: KÜY Yayınları.
- San-Akca, B. (2015). Dangerous Companions: Cooperation Between States and Nonstate Armed Groups (NAGs). v.04/2015 Web Site: nonstatearmedgroups.ku.edu.tr. Erişim, 4.05.2023.
- Shillington, K. (2020). *Afrika tarihi* (E. T. Ketten, Çev.). İnkılap Kitabevi.
- Shinn, A. D. (2016). Poverty and Terrorism in Africa: The Debate Continues. *Georgetown Journal of International Affairs*, 17(2), 16–22.
- Sıradağ, A. (2015). *Sahra –Altı Afrika’ında Terörist Grupların Yükselişi Boko Haram ve Eş-Şebab* (H. Öz, Çev.). SETA Vakfı Yayınları.
- Sıradağ, A. (2014). Understanding The Increasing Role Of Turkish Ngos And Civil Society In Africa: Causes And Dynamics. *Insight on Africa*, 7(1), 1-20.
- Skinner, Q. (1989). The State. In *Political Innovation and Conceptual Change*. (Eds. T. Ball, J. Farr, R. L. Hanson). Cambridge: Cambridge University Press.
- Somalia Government (t.y.). https://www.reddit.com/r/Somalia/comments/bwcile/a_quick_guide_to_somalia_government_structure/
- Sonnleitner, M. W. (1987). Of Logic and Liberation: Frantz Fanon on Terrorism. *Journal of Black Studies*, 17(3), 287–304.

- Spencer, J. H. (1984). *Ethiopia at Bay: A Personal Account of the hailey Selassie Years*. Algonac MI:Reference Publications.
- Stohl, M. (2008). The Global War on Terror and State Terrorism. *Perspectives on Terrorism*, 2(9), 4–10.
- Tandoğan, M. (2013). *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı siyaseti (1800-1922)*. Türk Tarih Kurumu.
- Taylan, N. (1987). *Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk-Somali İlişkileri*. İDİM (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Devlet İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi).
- Trunji, M. (2015). *Somalia The Untold History 1941-1969*. London: Looh Press.
- Touval, S. (1963). *Somali Nationalism: International Politics and the Drive for Unity in the Horn of Africa*. Harvard University Press.
- UN Cartographic Section (t.y.). <https://www.un.org/geospatial/mapsgeo> Erişim, 4.05.2023.
- UNDP Human Development Report. (2010). <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2010> Erişim, 26.05.2023.
- Uygur, E. & Uygur, F. (2013). Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma. *TSA*, 17(3), 273 – 286.
- Verma, A. K. (2021). Terrorism in the Age of Globalization. *Journal Research in Social Science*, 11(10), 2249-2496.
- Vilkko, V. (2010). Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction, Uppsala Universitat Web Site: http://ancien.operationspaix.net/IMG/pdf/UU_AlShabab_FromExternalSupporttoInternalExtraction_31-03-2011_.pdf Erişim, 4.05.2023.
- Young, R. J. (2016). Postkolonyalizm. *Tarihsel Bir Giriş* (B. T. Köprülü & S. Şen, Çev.). İstanbul: Matbu.
- Yüksel, M. A. (2021). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Çerçevesinde Ulusların Yükseliş ve Çöküşlerinin Etkileri: Somali İncelemesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, 28(2), 265-285